

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
VALSTYBĖS VALDYMO FAKULTETO
TEISINĖS INFORMATIKOS KATEDRA

DOVILĖ ŽYDELIENĖ
(E.VALDŽIOS STUDIJŲ PROGRAMA)

E.VALDYMO METODAI ADMINISTRUOJANT SOCIALINĘ ATSKIRTĮ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof.,dr. A.AUGUSTINAITIS

Vilnius, 2004

ĮVADAS.....	3
I.DALIS.....	9
SOCIALINĖ ATSKIRTIS IR JOS ADMINISTRAVIMO BŪDAI.....	9
1. SKYRIUS.....	9
SOCIALINĖ ATSKIRTIS TRADICINĖJE VISUOMENĖJE.....	9
1.1 Socialinės atskirties samprata ir struktūra.....	10
1.2 Socialinės atskirties tradicinėj visuomenėj atsiradimo kriterijai.....	11
1.3 Skurdo ir socialinės atskirties sąsaja, juos įtakojoantys veiksniai.....	12
2. SKYRIUS.....	14
SOCIALINĖS ATSKIRTIS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE.....	14
2.1 Nauji besikeičiančios visuomenės poreikiai.....	15
2.2 Socialinė atskirtis informacinėje visuomenėje.....	17
2.3 Socialinę atskirtį informacinėje visuomenėje įtakojoantys veiksniai.....	19
3 SKYRIUS.....	21
INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PLĖTROS ĮTAKA SOCIALINĖS ATSKIRTIES ADMINISTRAVIMUI.....	21
3.1 Informacinių technologijų plėtra socialinės sanglaudos didinime.....	21
3.2 Interneto plėtra, įtaka bendruomeniškumo ugdymui ir socialinės sanglaudos stiprinimui.....	22
3.3 Projekto “Langas į ateitį” įgyvendinimas. Jo įtaka socialinės atskirties mažinimui.....	23
4 SKYRIUS.....	26
NEĮGALIŲJŲ ASMENŲ PADĖTIS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE.....	26
4.1 Esama padėtis.....	26
4.2 Kompleksinė informacinė neįgaliųjų aplinka.....	28
II. DALIS.....	30
SOCIALINĖS ATSKIRTIES MAŽINIMAS NAUDOJANT E. METODUS.....	30
1. SKYRIUS.....	30
SOCIALINĖS SANGLAUDOS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE STIPRINIMO METODAI LIETUVOJE.....	30
1.1 Socialinės sanglaudos stiprinimo veiksniai.....	30
1.2 Bedarbystės šalinimo tradiciniai ir e. metodai.....	32
1.3 Lietuvoje diegiami ir veikiantys bedarbystės e. administravimo modeliai.....	34
2. SKYRIUS.....	38
SOCIALINĖS SANGLAUDOS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE STIPRINIMO METODAI KITOSE ŠALYSE.....	38
2.1 JAV patirtis socialinės sanglaudos didinime taikant e – metodus.....	38
2.3 “eDarbas” – e.darbo biržos projektas. Rumunijos praktika.....	41
3. SKYRIUS.....	44
INFORMACINĖS APLINKOS PRITAIKYMO NEĮGALIESIEMS MODELIAI.....	44
3.1 Siekiama padėtis, konceptualūs sprendimai.....	44
3.2 Asmenų su negalia gyvenimo kokybės gerinimo modeliai.....	47
3.3 Neįgaliųjų socialinės integracijos modeliai Lietuvoje.....	48
3.4 Neįgaliųjų socialinės integracijos modeliai užsienyje. Kipro patirtis plečiant bibliotekos informacines paslaugas akliems ir silpnaregiams vartotojams.....	50
III DALIS.....	52
NEĮGALIŲJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS Į DARBO RINKĄ GALIMYBIŲ TYRIMAS.....	52
1. Statistiniai duomenys.....	53
2. Lietuvos Darbo rinkos mokymo tarnybos veikla.....	56
3. LDRMT paslaugų analizė.....	57
Grafikas Nr.1.....	57
4. Darbų įvairovės neįgaliesiems galimybių prognozė naudojant it.....	60
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	63
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	67

PRIEDAI.....	71
1. Lentelės, schemas, iliustracijos.....	71
NAUJOS PAJĖGOS.....	72
INICIATYVA.....	72
2. Summary.....	77
3. Socialinę sanglaudą reglamentuojantys normatyvai.....	78

ĮVADAS

Socialinė sanglauda– tai mastas, kuriuo individai, šeimos ir bendruomenės turi galimybę pilnai dalyvauti visuomenėje ir kontroliuoti savo likimus [16]. Visuomenės dalis, neturinti tokių galimybių – atsiduria **socialinėje atskirtyje**.

Socialinės atskirties sprendimo metodų būta įvairių: pradedant problemos ignoravimu, baigiant humaniškais socialinės sanglaudos paieškų metodais. Šiandien mes negalime kalbėti apie visiškai naują socialinės atskirties administravimo metodą, kuris organiškai atsirastų vykstant visuomeninių santvarkų transformacijai, kuomet tradicinę industrinę visuomenę keičia žiniomis grįsta informacinė visuomenė. Tačiau reikia sutikti, kad tradiciniai socialinės sanglaudos stiprinimo būdai praranda savo efektyvumą. Tai iliustruoja didėjančios skurdo apimtys, nedarbas, mokyklų nelankymas, blogėjanti visuomenės sveikata, augantis marginalinis sluoksnis.

Pastarųjų dešimtmečių fenomeno – pasaulinio kompiuterių tinklo atsiradimo įtakoje vyksta ne tik visuomeninė, bet kultūrinė, ekonominė ir valdymo kaita. Spartėjant technologijų ir komunikacijų plėtrai, pradedama valstybinių administracinių struktūrų transformacija, kuomet tradicinių valdžios institucijų veikla perkeliama į elektroninį lygmenį ir atsiranda **elektroninio valdymo sąvoka**. Kadangi tai nėra naujų valdymo struktūrų sukūrimas, o tik esamų įtinklinimas, ir galimybė naudotis jų teikiamomis paslaugomis skaitmeninėje aplinkoje, tai ir tradiciniai administravimo metodai išlieka, tik jiems suteikiamas naujas skaitmeninis pavidalas, ir juos galima įvardinti, kaip **e. valdymo metodus**.

Technologijos, tai ne įrankis, galintis pakeisti žmonių tarpusavio bendravimą, bet jos gali pakeisti egzistuojančias sistemas ir programas [25]. Technologijų plėtra, skaitmeninių bendruomenių atsiradimas suteikia e. valdymo metodams privalumų administruojant socialinę atskirtį, lyginant su tradiciniais metodais, tačiau tuo pačiu metu ir sukuria kliūtis efektyviam jų pritaikymui. Sparti, bet netolygi technologijų plėtra skatina **skaitmeninės atskirties atsiradimą**. O ši, savo ruožtu, dar labiau pagilina socialinę atskirtį.

Visuomenės įtinklinimas – nėra panacėja ir toli gražu ne esminis elementas sprendžiant socialinės sanglaudos problemas, tačiau technologijų plėtra kartu su švietimu, mokymu, motyvacijos ir konkurencingumo kėlimu, įgūdžių formavimu, vienai pusei suteikia galimybę pasinaudoti viešosiomis paslaugomis, o kitai pusei jas greičiau ir efektyviau teikti.

Valstybė, siekdama tiekti e. viešąsias paslaugas ir taikyti e. valdymo metodus pirmiausia turėtų “užsiauginti” vartotoją ir tik tuomet į jį orientuoti paslaugų paketą.

Socialinės atskirties problema aktuali, nes vykstant visuomenės transformacijai, socialinių, ekonominių, politinių ir kultūrinių vertybių kaitai, valstybė tampa nebeįveikiama tradiciniais socialinės apsaugos metodais ir ryšių formomis užtikrinant socialinę apsaugą ir visuomenės vienybę. Todėl ieškoma naujų kelių stiprinant socialinę sanglaudą, ir tuo pačiu mažinti socialinę atskirtį. Socialinės atskirties administravimo aktualumą pirmiausia būtų galima apibrėžti, kaip būtinybę spręsti susikaupusias socialines - ekonomines problemas. Pastebima, kad istoriškai socialinės - ekonominės problemos suaktyvėja, jų pagausėja vykstant tam tikroms visuomeninėms ar politinėms permainoms. Kaip taisyklė, politinio ar ekonominio nestabilumo laikotarpiu padidėja visuomenės kriminalizacija, marginalinis sluoksnis, pagilėja socialinė atskirtis.

Lietuvos socialinė ekonominė santvarka yra įtakojama dviejų fundamentalių visuomeninių pokyčių ir išgyvena dvilypį permainų laikotarpį:

1. Perėjimo nuo sovietinio socializmo į rinkos demokratiją;
2. Informacinės visuomenės kūrimosi.

Šių visuomeninių permainų sintezė įtakoja socialinės atskirties gilėjimą.

Lietuvoje, kaip ir kitose permainų šalyse, dėl menkos prieigos prie informacinių technologijų, būtų galima kaltinti socialinę atskirtį. Tačiau ES šalyse, kurių gerovės valstybės kūrimo koncepcija yra prioritetinga socialinės politikos vystymo kryptis, ir kur prieiga prie informacinių technologijų daug geresnė, socialinė atskirtis tebėra opi problema. Tai reiškia, kad esama kitų socialinės atskirties veiksnių, nesusijusių su prieiga prie telekomunikacijų, ir juos reikėtų šalinti.

Darbo tikslas.

Ištirti ir įvertinti elektroninių administravimo modelių galimybes stiprinant socialinę visuomenės sanglaudą.

Tiksliui pasiekti keliami uždaviniai:

1. Išnagrinėti socialinės atskirties, kaip aktualios visuomenės problemos struktūrą, socialinės sanglaudos didinimo tradicinius metodus ir galimą jų pakeitimą e.administravimo metodais. Socialinės sanglaudos užtikrinimą reglamentuojančius teisinius aktus.
2. Ištirti socialinės ir skaitmeninės atskirties neišvengiamą koreliaciją ir sąsajas, informacinių komunikacijos technologijų ir visuomeninių programų kooperatyvią įtaką jų mažinimui.
3. Palyginti tradicinius ir e. administravimo metodus.
4. Apžvelgti Lietuvos ir Pasaulio praktikoje vykdomus projektus susijusius su skaitmeninės atskirties likvidavimu ir socialinės sanglaudos didinimu.
5. Įvertinti informacinės aplinkos įtaką neįgaliųjų socialinei integracijai.
6. Išanalizuoti Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos teikiamas viešas elektronines paslaugas, jų indelį neįgaliųjų asmenų socialinės atskirties mažinimui, visuomenės švietimui ir motyvacijos ugdymui.

Darbo metodai:

- Darbe remiamasi prielaida, kad tradiciniai socialinės atskirties administravimo metodai, įtakojami globalizacijos ir informacinės visuomenės plėtros procesų nebesugeba efektyviai užtikrinti socialinės sanglaudos. Tiriama e. metodų galimybė užpildyti atsirandančią administravimo spragą.
- Nagrinėjami Europos sąjungos ir Lietuvos teisės aktai, reglamentuojantys informacinės visuomenės plėtrą ir socialinės atskirties administravimo metodų taikymą. Taip pat analizuojami kovą su skurdu ir socialine atskirtimi reglamentuojantys dokumentai.
- Lyginamuoju būdu tiriami tradiciniai ir e.administravimo socialinės sanglaudos didinimo metodai. Vertinamos jų galimybės ir pritaikomumas.

- Darbe dominuoja dvi analizės kryptis:
 1. Analizuojama socialinės atskirties problema, jos susidarymo aplinkybės, struktūra, įtakojantys veiksniai. Ypatingas dėmesys skiriamas socialiniam – ekonominiam socialinės atskirties faktoriui.
 2. Analizuojamas socialinės sanglaudos stiprinimas perėjimo į informacinę visuomenę laikotarpiu. Ypatingas dėmesys skiriamas sąsajoms tarp skaitmeninės ir socialinės atskirties, jų likvidavimo galimybėms ir informacinių technologijų įtakai šiam procesui, kas užtikrintų sėkmingą e. metodų taikymą administruojant socialinę atskirtį valstybėje.
- Analizuojami pasaulinėje praktikoje taikomi socialinės atskirties e. administravimo metodų modeliai ir Lietuvos patirtis šioje srityje.

Darbe naudojami šaltiniai:

- Įstatymai ir nutarimai, reglamentuojantys socialinės sanglaudos užtikrinimą ir elektroninių viešųjų paslaugų plėtrą Europos Sąjungos ir Lietuvos mastu.
- Lietuvos Nacionalinė informacinės plėtros strategija “Lietuva – globalių galimybių šalis”
- Analizuojami skaitmeniniai šaltiniai anglų, lietuvių, prancūzų kalbomis: straipsniai, skelbiami internetiniuose žurnaluose, knygų recenzijos, konferencijų medžiaga ir ataskaitos, vyriausybinių, bendruomeninių ar tarptautinių organizacijų tinklapiai, skirti socialinės sanglaudos ir e. valdymo klausimams.

Darbe cituojama su nuoroda skliaustuose į literatūros sąrašą.

Sudėtinės darbo dalys:

1. Teorinė dalis, kurioje formuluojama ir analizuojama socialinės atskirties problema, jos administravimo metodai, aprašomas sąryšis su skaitmenine atskirtim ir informacinių technologijų plėtra. Analizuojama įstatyminė sanglaudos užtikrinimo bazė Europos Sąjungos ir Lietuvos mastu.
2. Antra dalis, kur analizuojami praktiniai žingsniai socialinės sanglaudos link: Lietuvoje vykdomi projektai ir diegiamos e. paslaugos didinančios visuomeninę sanglaudą, Kitų šalių patirtis socialinės atskirties administravime taikant e - metodus, ir didinant informacinių technologijų sklaidą. Neįgaliųjų asmenų informacinės aplinkos ypatumai ir e. administravimo metodų taikymo galimybės.
3. Praktinė dalis, kurioje tiriamos neįgaliųjų asmenų socialinės integracijos galimybių perspektyvos.

Darbe akcentuojami aspektai:

1. Socialinės atskirties socialinio ekonominio faktoriaus analizė (didėjančio skurdo augimo priežastys), juos įtakojantys veiksniai, mažinimo galimybės (administravimo būdai).
2. Skaitmeninės atskirties įtaka socialinei sanglaudai ir efektyvioms e – metodų taikymo galimybėms. Būtinam kompleksiškam skaitmeninės atskirties mažinimui.

Darbe atskirai neakcentuojama kultūrinių ir politinių socialinės atskirties aspektų analizė, tačiau aptariant socialinės ir skaitmeninės atskirties mažinimo tendencijas ir e. metodų taikymą, jie taip pat paliečiami.

Santrumpos, sąvokos, ir apibrėžimai

Socialinė atskirtis - Socialinė atskirtis apibrėžiama, kaip nesavanoriškas apribojimas nuo pagrindinių tolydžios žmogaus socialinės raidos galimybių, nesuteikiant jam didesnių pasirinkimo alternatyvų, esant silpniems socialiniam ryšiams su šeima, draugais, visuomene [17]

Socialinė atskirtis - visuomenės atsisakymas kai kurių savo narių, jeigu jų gyvenimo būdas neatitinka visuomenės nuostatų arba jie negali palaikyti įprastos socialinės sąveikos, neturėdami tam reikalingų materialinių išteklių, išsilavinimo ir panašiai.

Informacinė visuomenė arba žinių, žinojimo visuomenė (information society, knowledge society, knowledge based society) – atvira, išsilavinusi, nuolat besimokanti ir savo veiklą grindžianti žinojimu visuomenė, kurioje tiek paprasti gyventojai, tiek ir visų lygių vadovai turi galimybę ir efektyviai naudoja šiuolaikines informacines technologijas ir nacionalinius, bei globalinius skaitmeninės informacijos išteklius, o jos sudarytos valstybės bei savivaldos institucijos priima sprendimus ir užtikrina gyventojams viešosios informacijos prieinamumą ir patikimumą pasitelkdamos šias technologijas ir išteklius.

Skaitmeninė atskirtis (Skaitmeninis skląstas) - Skaitmeninė pasaulio perskyra, arba globalus skaitmeninis skląstas - ekonominės, socialinės ir kultūrinės nelygybės pavidalai, atsirandantys dėl netolygios nacionalinės ir tarptautinės informacinės visuomenės plėtos.

Informacinė aplinka – informacinės visuomenės bazių, technologinių elementų (informacinė infrastruktūra, informacinės technologijos, skaitmeninės technologijos, telekomunikacijų technologijos) visuma.

Informacinė infrastruktūra – nacionalinis ir globalus skaitmeniniai telekomunikacijų tinklai (techninė infrastruktūra) bei su jais susijusios visuomenės organizacinės struktūros, palaikančios ir plėtojančios informacinių technologijų naudojimą (organizacinė struktūra).

Informacinės technologijos (IT) – Skaitmeninės informacijos (duomenų) valdymo ir apdorojimo technologijos, apimančios telekomunikacijas, kompiuterinę techniką, programinę įrangą, bei kitas aukštasias gamybos bei valdymo technologijas.

Skaitmeninės technologijos - technologijos, pagrįstos digitalizacijos procesais (digitalizacija, arba įskaitmeninimas, vertimas skaitmeniu, yra tokia procedūra, kuri bet kokius informacijos pavidalus paverčia vienalyčiais elementais, bitais, kurie gali būti perduodami, gaunami ir apdorojami specialia technine įranga).

Informacinė įtrauktis (sanglauda, įterptis), (Infoinclusion)- skaitmeninės pasaulio perskyros, arba globalinio skaitmeninio skląsto nebuvimo arba mažėjimo raiška ir padarinys, pasireiškiantis informacinės atskirties nykimu ir integracija į globalią informacinę visuomenę.

Internetas - viešas, tarptautinis ir globalinis skaitmeninių telekomunikacijų tinklas, skirtas informacijos apykaitai.

Kompiuterinė sąsaja (Interface) - programinės ir techninės įrangos derinys, įgalintis vartotojo ir kompiuterio sąveiką.

Viešos elektroninės paslaugos - E.v.paslauga – tai paslauga, suteikianti asmeniui galimybę jo buvimo vietoje skaitmeniniu pavidalu viešaisiais kompiuterių tinklais atlikti jo poreikius tenkinančias įvairias procedūras ir gauti informaciją.

Elektroninė valdžia - valstybinis informacinės infrastruktūros institutas, laiduojantis patogią viešosios informacijos prieigą ir apykaitą bei teikiantis viešąsias paslaugas informacinių technologijų pagrindu.

E. verslas - komercinė ir ūkinė veikla, grindžiama telekomunikacinių technologijų taikymu.

Globalaus tinklo sistemos (World Wide Grids) - integruota didelės spartos bei didelio duomenų pralaidumo globalinė informacinė infrastruktūra, ateityje galinti pakeisti Internetą ir apimanti tarpusavyje suderinamas superkompiuterių, informacinių resursų, techninės ir programinės įrangos sistemas bei jų vartotojų visumą.

Informacinė atskirtis (Infoexclusion)- skaitmeninės pasaulio perskyros, arba globalinio skaitmeninio sklauto buvimo arba didėjimo raiška ir padarinys, pasireiškiantis tokio socialinio sluoksnio, regiono, valstybės ar jų grupinio darinio susiformavimu, kuriam būdingi ekonominio, socialinio, politinio arba kultūrinio atsilikimo požymiai.

Informacinė infrastruktūra - nacionalinis ir globalus skaitmeniniai telekomunikacijų tinklai (techninė infrastruktūra) bei su jais susijusios visuomenės organizacinės struktūros, palaikančios ir plėtojančios informacinių technologijų naudojimą (organizacinė infrastruktūra).

NVO – nevalstybinės viešosios organizacijos

VIPC - Viešieji interneto prieigos taškai

Digital Opportunity – skaitmeninė galimybė

I.DALIS

SOCIALINĖ ATSKIRTIS IR JOS ADMINISTRAVIMO BŪDAI

1. SKYRIUS

SOCIALINĖ ATSKIRTIS TRADICINĖJE VISUOMENĖJE

Šiame skyriuje nagrinėjamas įvairių visuomenės grupių atskyrimas nuo galimybės dalyvauti pagrindiniuose visuomenės plėtros procesuose, kitaip dar įvardijama socialine atskirtim.

Tai socialines grupes, kurios yra menkiausiai integruotos į visuomenę ir kurios turi mažiau, arba visai neturi galimybių dalyvauti politiniame, socialiniame, ekonominiame ir kultūriniame šalies gyvenime. Tai mažina jų viešo gyvenimo galimybes.

1.1 Socialinės atskirties samprata ir struktūra

Socialinė atskirtis apibrėžiama, kaip nesavanoriškas apribojimas nuo pagrindinių tolydžios žmogaus socialinės raidos galimybių, nesuteikiant jam didesnių pasirinkimo alternatyvų, esant silpniems socialiniam ryšiams su šeima, draugais, visuomene [24].

Dažniausiai išskylantis klausimas yra šis: ar visą tai susiję su skurdu, ar ne? Socialinę atskirtį bandoma paaiškinti vienu paprastu sakiniu: “kas yra viduje ir kas išorėje”. Iš tiesų tai kol kas geriausias apibrėžimas, kadangi jis palieka erdvės naujoms atskirties teorijoms ir sampratoms, nes iki šiol pasireiškė daugybė jos formų. Pasak Ladislavo Rabusico, “Šiandien socialinė atskirtis yra apibrėžiama kaip tam tikrų priklausymo sistemų, laikomų visuomenės funkcionavimo pagrindu, žlugimas. Šiuo atveju tai yra marginalizacijos ir izoliacijos procesas” [24].

Socialinė atskirtis dažnai yra įsivaizduojama, kaip tam tikra grupė žmonių, dėl vienokių ar kitokių priežasčių nesugebanti ar nenorinti gyventi pagal visuotinai priimtas socialines normas ir aktyviai dalyvauti bendruomenės gyvenime.

Tačiau socialinė atskirtis, arba jos priešingybė – socialinė sanglauda, gali būti įvardinta, kaip mastas, kuriuo individai, šeimos ir bendruomenės turi galimybę pilnai dalyvauti visuomenės gyvenime ir kontroliuoti savo likimus [16].

Kyla klausimas: kokios tai grupės, ir kokiomis savybėmis jos pasižymi?

R.E. Goodin pateikia štai tokį paaiškinimą: “ atskirtas gali būti kiekvienas, taip pat kiek viena visuomenės grupė ar net valstybė. Neturime pamiršti, kad atskirtis nieko nieko nereiškia be susieties. Atskirtas yra tas, kuris nėra susietas. Dauguma gali atmesti tam tikrą grupę dėl tam tikrų priežasčių: spalvos, kalbos, etinės kilmės, profesijos, išvaizdos, sugebėjimo atlikti tam tikrus veiksmus ir t.t.” [26]

Socialinė atskirtis gali būti:

1. **Objektyvioji arba struktūrinė** dėmesį sutelkia į visuomenės grupių nenormalius bruožus ir sąlygas, sukėlusias visuomenės normų neatitinkančią elgseną.
2. **Subjektyvioji arba socialinės sąveikos** į pirmą vietą kelia ir pačių socialiai atskirtų grupių, ir tų socialinių grupių, kurios gali ir prilipina joms atitinkamas etiketes, apibrėžimus ir veiksmus bei vienų ir kitų grupių sąveiką.

Gailima būtų išskirti tris istoriniame kontekste susiformavusias socialinės atskirties grupes [27]. (Žiūrėti PRIEDUS, lentelė Nr. 1)

Reikėtų pažymėti, kad pirmoje lentelėje pateikta visuomenės grupių, esančių, ar iš dalies esančių socialinėje atkirtyje klasifikacija yra būdinga industrinei visuomenei. Kaip jau buvo minėta

anksčiau, vykstant transformacijai iš industrinės į informacijos visuomenę, atsiranda nauji socialinės atskirties kriterijus įtakojantis veiksniai, o kartu socialinėje atskirtyje atsiranda naujos visuomenės grupės, o kai kurių anksčiau buvusių atotrūkis tik pagilėja. Naujai atsirandantys veiksniai ir jų formuojamos socialinės atskirties grupės bus analizuojamos tolimesniuose skyriuose.

1.2 Socialinės atskirties tradicinė visuomenė atsiradimo kriterijai

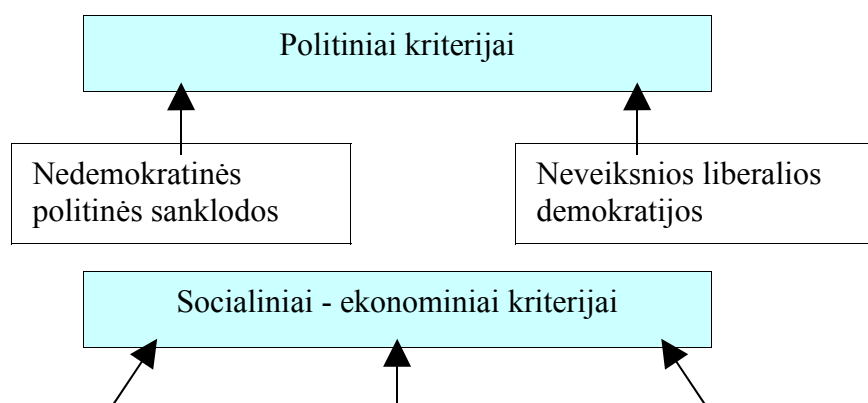
Ilgą laiką socialinė atskirtis, kaip fenomenas nebuvo tyrinėjama. Istoriskai visuomeninę stratifikaciją lėmė pagrinde ekonominiai ir kai kurie rasiniai bei etniniai elementai. Išskiriami trys pagrindinius socialinės atskirties kriterijus, būdingus tradicinei visuomenės santvarkai:

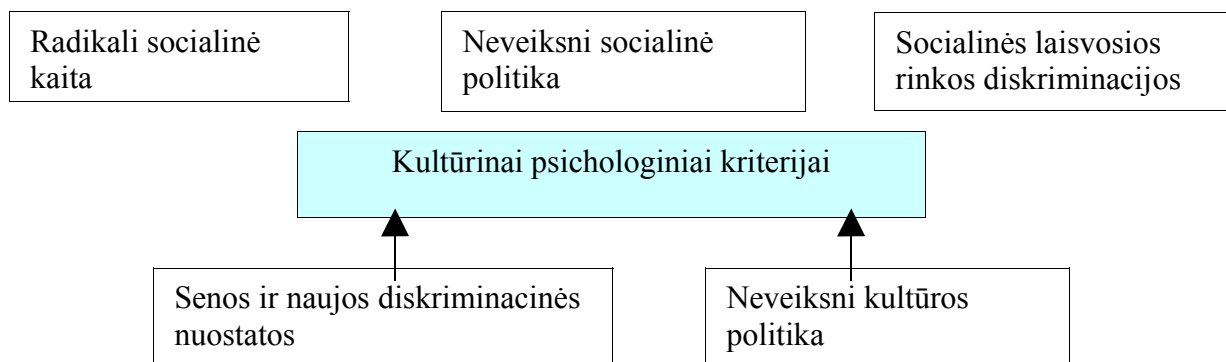
- **Politiniai.** Šie socialinės atskirties kriterijai gali būti traktuojami, kaip socialinių ir ekonominių teisių ribojimas. Jie turi maksimalią įtaką socialinės atskirties mastams ne demokratinės tradicijos šalyse, o šalyse, linkusiose į autoritarinį ar net totalitarinį valdymo būdą. Jie pasireiškia žmonių teisių ribojimu, tokių, kaip teisė į minties, žodžio ar spaudos laisvę.
- **Socialiniai - ekonominiai.** Šie socialinės atskirties kriterijai gali būti traktuojami, kaip mažos pajamos, paslėpta, bei dalinė bedarbystė, dideli socialinio mobilumo mastai. Šie kriterijai itin pasireiškia silpno ekonominio išsivystymo šalyse, kur socialinės apsaugos programos nepajėgios užtikrinti visų visuomenės sluoksnių stabilaus pragyvenimo lygmens.
- **Kultūriniai – psichologiniai.** Šie socialinės apsaugos kriterijai gali būti traktuojami, kaip stigmatizmas, bejėgiškumas, menkinimas ir ignoravimas. Tai istoriskai susiklostęs nepalankumas ir priešiškus tarp atskirų tautybių žmonių, gyvenančių vienoje valstybėje, tarp atskirų atskirų kultūrinių visuomenės grupių, kuomet visuomenė netoleruoja atskirų grupių vertybių sistemos ar gyvenimo būdo.

Žemiau pateiktoje lentelėje pagrindiniai veiksniai, įtakojantys šiuos socialinės atskirties kriterijus.

Schema Nr. 1

Socialinės atskirties kriterijai ir veiksniai būdingi industrinei visuomenei.

Galima daryti prielaidą, kad Lietuvoje pagrindiniai ir stipriausiai įtakojantys visuomeninę sanglaudą yra socialiniai ekonominiai kriterijai, kadangi visuomenės dalis, kenčianti nuo finansinių nepriteklių sukeltų sunkumų yra žymiai didesnė, už tą, kuri ribojama politinių, kultūrinių ar psichologinių kriterijų. Todėl darbe apsiribojama socialinio – ekonominio kriterijaus analize.

Socialinis - ekonominis kriterijus yra įtakojamas daugelio veiksnių, kurių pasėkoje auga ir gylėja skurdas.

1.3 Skurdo ir socialinės atskirties sąsaja, juos įtakojantys veiksniai

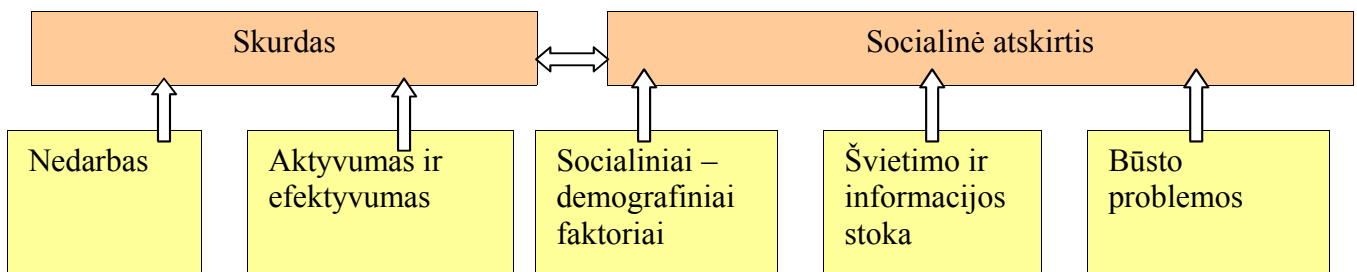
Skurdo ir klestėjimo priešprieša – daugiausia diskusijų kelianti problema nuo pat visuomenės ir finansinės diferenciacijos atsiradimo. Filosofai visuomet siekė suprasti, kodėl skurdas dalina žmones į atskiras grupes ir verčia kovoti tarpusavyje. Buvo pateikta daugybė galimų atsakymų, tačiau nei vienas jų nepasirodė geriausias. Diskusijos apie skurdą tik nauja forma tęsiasi iki šiol [24].

Prieš du dešimtmečius, jei kalbėti apie pasaulinį kontekstą, didžiausia problema buvo skurdas. Vakarų Europoje, tuo metu išgyvenusioje vadinamąjį “aukso amžių”, kai gerovė pasiekė labai aukštą išsivystymo lygį, buvo beveik tas pats. Vėliau, kada žmonės Europoje tapo palyginti turtingi, skurdas nebevaikino svarbiausio vaidmens atskiriant individus ar grupes nuo visuomenės. Pavyzdžiui bedarbis Vokietijoje ar Olandijoje gauna pakankamai didžiulę pašalpą, todėl jis nejaučia būtinybės dirbti. Tuo pat metu jis yra atskirtas nuo visuomenės, kadangi jis – bedarbis. Tai akivaizdžiai parodo, kad socialinė atskirtis nebūtinai reiškia skurdą [24].

Apibendrinus galima konstatuoti, kad nors skurdas ir yra dažniausiai pateikiamas kaip faktorius, įtakojantis socialinę atskirtį, iš tiesų jis nėra vienintelis vienalytės ir darnios visuomenės susiskaidymo priežastis. Ne mažiau svarbūs yra vidiniai tam tikrų grupių atstovų nusistatymai ir vyraujančios nuotaikos, lemiančios nenorą dirbti, motyvacijos nebūvimą ir t.t.

Socialinės atskirties įveikimas dažnai tapatinamas su skurdo įveikimu: socialinė atskirtis veda į skurdą, skurdas – į socialinę atskirtį. Skurdo mažinimo politikos priemonėmis paprastai bandoma ieškoti būdų, kaip sumažinti skirtingų gyventojų kategorijų skurdą, vietoj to, kad būtų eliminuotos skurdo priežastys. Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pastangos mažinti skurdo pasekmes ne visada sulaukia kitų ministerijų pritarimo ir veikimo, galinčio padėti įveikti skurdo priežastis [40]. Kadangi skurdas yra vienas iš labiausiai paplitusių faktorių, įtakančių socialinę atskirtį, šio darbo tikslas ištirti galimybes jį mažinti pasitelkus e – administravimo priemones. Žemiau esančioje lentelėse pavaizduojamos skurdo ir socialinės atskirties priežastys santykis ir jį įtakančios veiksniai [40].

Schema Nr.2 Skurdą ir socialinę atskirtį įtakančios veiksniai.

- 2 **Nedarbas** – Lietuvos nedarbo rodikliai (bendras, jaunimo, ilgalaikis), maždaug dvigubai viršija ES lygį. Nedarbo padidėjimas 1 procentiniu punktu stumteli į skurdą 18 tūkstančių šeimų. Ilgalaikis nedarbas sudaro apie pusę viso nedarbo, atsiranda nuolatinio skurdo situacijos, kai šeima pripranta prie gyvenimo iš pašalpų ir neišsivaizduoja jo kitokio. Jaunimo nedarbas 1,5 – 2 kartus viršija bendrą nedarbo lygį. Jis sukuria beviltiškumo situaciją ir skatina jaunus žmones migruoti.
- 3 **Aktyvumas ir efektyvumas** – persikirstomųjų pajamų dydis ir dalis didėja ne tik dėl pensininkų ar bedarbių dalies didėjimo, bei aktyvumo mažėjimo, bet ir dėl ekonomiškai aktyvių žmonių - verslininkų, žemdirbių, samdomųjų darbuotojų aktyvumo mažėjimo, smunkančio arba nepakankamai didėjančio darbo efektyvumo. Esant tokioms sąlygoms, jokios pašalpos negali įveikti skurdo, o tik paskatina atsisakyti aktyviojo pajamų šaltinio.
- 4 **Socialiniai – demografiniai faktoriai** - Lietuva, pernelyg neišsiskirdama iš kitų pasaulio šalių pagal priklausomybės santykį yra tarp pirmaujančių valstybių lyginant socialinių paslaugų vartotojų santykį ir darbingo amžiaus gyventojų dalį. Išlankymo našta, kuri tenka dirbantiesiems didina:
 - aukštas nedarbo lygis ir santykinai didelė dalis savo noru neieškančių darbo žmonių;
 - gyventojų senėjimas, bei invalidumų didėjimas;
 - besimokančio jaunimo dalies didėjimas.

- 5 **Švietimas ir informacija** – mokymasis ir profesijos įgijimas yra Lietuvos jaunimo prioritetas, tai gali būti ir viena iš skurdo ir soc. atskirties įveikimo sąlygų, tačiau ją turi paremti atitinkamas finansavimas, o dar svarbiau – užimtumo politika. Vietovėse, kur švietimas ir informacijos sklaida išvystyta silpnai, nėra duomenų apie šiuolaikinių informacijos priemonių naudojimo galimybes privačiose, bei valstybinėse įstaigose. Akivaizdu, kad dalis gyventojų atskirti nuo šiuolaikinių informacijos ir komunikacijos priemonių (pavyzdžiui pensininkai, žemdirbiai) praranda jų teikiamas žinias, paslaugas ir darbo paieškos palankias galimybes.
- 6 **Būstas – skurdo aštrinimas.** Beveik penktadalis namų ūkių neturi savo būsto, priversti nuomotis jį iš privataus sektoriaus, valstybės pajėgos suteikti paramą – ribotos. Daugiau, kaip trečdalis privačios nuosavybės būstų, dažniausiai kaime, neturi pagrindinių patogumų. Tai neigiamai veikia sveikatą ir darbingumą, be to, didina senyvo amžiaus žmonių globos ir paramos poreikius. Gyvenamojo ploto stoka riboja užimtumą – verslo ar darbo namuose galimybes (pvz. nuotolinis darbas) bei teritorinį darbo jėgos mobilumą.

Socialinės atskirties mastų didėjimas ir žmonių, atsiduriančių ties skurdo riba skaičiaus augimas parodo, kad vyriausybės vykdoma socialinės ir darbo apsaugos politika yra nepakankamai efektyvi. Todėl yra būtina imtis priemonių, esamai situacijai gerinti, didinti socialinei sanglaudai.

2. SKYRIUS

SOCIALINĖS ATSKIRTIS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE

Atsižvelgiant į esminę ekonominių vertybių kaitą pastaraisiais dešimtmečiais, kuomet dominante tampa informacija, prieiga prie jos ir valdymas, ir į tą faktą, kad kardinalūs pokyčiai vyksta dideliu greičiu, vienos generacijos rėmuose, galima teigti, kad tokios besitransformuojančios visuomenės nariai atsidūrė ties esminių permainų slenksčiu. Žmonių išsiugdyti pritaipimo ir įsitvirtinimo įgūdžiai dažnai tampa nebeadekvatūs išgyvenimui sparčiai kintančioje visuomeninėje.

Ši problema globali, apimanti ir labiausiai išsivysčiusias pasaulio šalis. Nuo materialių vertybių, kaip gerovės pamato suvokimo pereinama prie informacijos, kaip esminės šių dienų ekonomikos dalies svarbos įvertinimo. Informacijos pasiekiamumo apribojimas sudaro prielaidas tam tikrai socialinės atskirties rūšiai plėtotis. Atsiranda **informacinės atskirties** sąvoką.

Žiniomis grįstos ekonomikos skvarba paliečia visus visuomenės sluoksnius, ir tie, kurie ir tradicinės visuomenėj buvo vienokiu ar kitokiu būdu eliminuoti iš visaverčio bendruomeninio gyvenimo, atsiduria dar didesnėje socialinėje atkirty. Negalėjimas ar nenoras tobulėti ir prisitaikyti prie naujovių lemia vargingą egzistenciją, marginalinio sluoksnio augimą ir priverstinę ar savanorišką degradaciją.

Naujų technologijų sklaida ir negalėjimas pasinaudoti jų teikiamomis galimybėmis gilina prarają tarp sėkmingai pritapsių, kūrybingų, norinčių ir galinčių naudotis technologijų privalumais visuomenės sluoksnių ir tarp esančių priešingoje pozicijoje. Atsiranda nauja socialinės atskirties forma – **skaitmeninę atskirtį**.

Informacinė visuomenė istoriniu požiūriu yra ganėtinai jaunas procesas. Dėl tos priežasties faktoriai, įtakojantys žmogaus socialinę raidą šioje visuomenėje nėra gerai ištirti. Tačiau kaip vieną iš svarbiausių galima išskirti technologijų raidą ir skvarbą į kasdienę visuomenės egzistenciją. Technologijos atveria kelią ne tik aktyviam bendravimui, darbui ir informacijos kaitai, technologijos tampa visuomeninio gyvenimo pagrindu ir net nediskutuotinu elementu.

2.1 Nauji besikeičiančios visuomenės poreikiai.

Nuo praėjusio amžiaus aštunto dešimtmečio pabaigos naujos technologijos pakeitė darbo santykius ir užimtumo pobūdį (šiam procese svarbų vaidmenį vaidina informacinės technologijos), tradicinės žmonių bendravimo ir ryšių formos bei gerovės valstybė prarado savo buvusias galias užtikrinant socialinę apsaugą ir sanglaudą. Informacinės technologijos keičia patį gerovės kūrimo šaltinį ir pagrindinius gamybos veiksnius. Didėja informacijos ir žinių kaip gamybos veiksnių ir kaip socialinės sanglaudos reikšmė [18].

Lietuva savo informacinę atskirtį gali įveikti tik įsijungdama į ES ekonominės ir socialinės sanglaudos procesus ir kartu su ES kurdama naują socialinį modelį – informacinę visuomenę.

Pasikeitę visuomenės poreikiai detaliam analizuojami Lietuvos Nacionalinėje informacinės visuomenės plėtros strategijoje (NIVP) “Lietuva – globalių galimybių šalis” [2].

Joje teigiama, kad: “Informacinių technologijų plėtra atvėrė iš esmės naujas globalaus bendravimo ir sąveikos galimybes – sukūrė pasauliui komunikacinę erdvę be įprastų laiko ir atstumo suvaržymų. Vyksta naujas kokybinis žmonijos raidos šuolis, nes didėjantys skaitmeninės komunikacijos mastai ir greičiai toliau spartina visų žmogaus gyvenimo sričių permainas, globalizuoja visuomeninius procesus ir esmingai keičia tradicinius visuomenės santykius. Kinta gyvenimo būdas, darbo ir ūkinės veiklos sąlygos (plečiasi darbo, prekių ir paslaugų rinkos, jos tampa vis atviresnės pasaulinei konkurencijai, įveikdamos ne tik politinius-teisinius ir kultūrinius, bet ir natūralius geografinius bei laiko barjerus)[2].

Informacinė plėtra, sukurdamą nepaprastai dideles spartaus ekonomikos augimo ir socialinių problemų sprendimų bei kitų greitų permainų galimybes, kartu meta iššūkį ne tik kiekvienam žmogui (kuris nebegali pasikliauti viena kartą įgyta kvalifikacija ir neatnaujinama kompetencija, o tuo pačiu ir menamu savo socialinės padėties stabilumu), bet ir visai pasaulio tvarkai.

Skaitmeninės telekomunikacijos technologijų skatinami pasaulinės raidos pokyčiai ir globalizacija neišvengiamai veikia Lietuvos visuomenės vystymąsi, informacinės technologijos savaime skverbiasi į visas šalies gyvenimo sritis. Tačiau kai nėra kryptingos informacinės plėtros politikos bei sąmoningo informacinių technologijų valdymo šalies mastu, Lietuvos visuomenė susiduria su papildomais socialinio-ekonominio vystymosi sunkumais, didėja jos atsilikimas **ir globali informacinė atskirtis.**

Globali informacinė plėtra be tinkamo Lietuvos dalyvavimo šiuose procesuose, kelia jai egzistencinio pobūdžio pavojus, kadangi mažėja Lietuvos tarptautinis konkurencingumas. Todėl NIVP Strategijoje, panaudojant tarptautinę ir kitų šalių patirtį, siekiama suformuluoti konkrečius Lietuvos informacinės plėtros politikos pagrindus, kurie jos visuomenėje būtų suvokiami ir pripažinti, kaip kryptingas ir nekeičiamas perspektyvus vystymosi kelias, t.y.: kaip tai, kas yra vadinama informacinės visuomenės plėtra (IVP). IVP sąvoka integraliai apima visuomenės suvokimo, informacinės kompetencijos, organizacinės ir techninės informacinės infrastruktūros plėtros elementus:

Informacinės visuomenės plėtra – nesibaigiantis procesas - prasidedantis nuo nesudėtingo informacijos apsikeitimo Internetu ar vietiniuose telekomunikacijų tinkluose ir vedantis prie dinamiškai plėtojamų virtualių organizacijų, kolektyviai sprendžiančių globalaus ir vietinio masto socialinius uždavinius. Savo ruožtu, naujos socialinės organizacijos formos sukelia ir skatina globalius visuomeninio gyvenimo pokyčius

Naujos galimybės kartu sukūrė ir naujus pavojus, daugiausia susijusius su netolygaus informacinio vystymosi - (t.y.: įvairių regionų, įvairių visuomenės sluoksnių ir grupių, įvairaus laipsnio ir pobūdžio informacinės atskirties, arba plačiau – skaitmeninės pasaulio perskyros) pasekmėmis.

Informacinės visuomenės plėtra – globalių socialinių inovacijų šaltinis - Visuotinės ir tolygios informacinės įtraukties siekinys tampa ne tik viena iš pagrindinių tarptautinės bendrijos subalansuotos plėtros sąlygų, bet kartu tai yra vienintelė prielaida visos pasaulio tarptautinės bendrijos pastangomis išnaudoti atsiveriančias vystymosi galimybes, o taip pat spręsti naujas problemas, kurios kyla dėl skaitmeninės komunikacinės erdvės atsparumo įprastiems visuomeninės tvarkos palaikymo svertams bei istorinėje raidoje įsitvirtinusių politinių ir teisinių visuomenės institutų galioms. Informacinės visuomenės plėtra grąžina prie bendruomeniškumo vertybėmis pagrįstų socialinės organizacijos formų, išlaisvina naujas, globalaus masto, visuomenines jėgas bei žmonijos dvasinę energiją.

Informacinės visuomenės plėtros (IVP) tikslas - tarptautinis Lietuvos konkurencingumas ir aukšta gyvenimo kokybė. Nacionalinė informacinės visuomenės plėtros

strategiją apibūdina siekimas, kad informacinės technologijos padėtų Lietuvai atsiverti pasauliui ir veiksmingai išnaudoti savo svarbiausią resursą – jos žmogiškuosius išteklius, t.y.: pasitelkti Lietuvos piliečių kūrybines galias ir informacinių technologijų teikiamas galimybes, užtikrinant nacionalinės ekonomikos tarptautinį konkurencingumą ir aukštą gyvenimo kokybę. Lietuvos visuomenė, nuolat atkurdamą bei didindama savo informacinę kompetenciją globalios plėtros kontekste ir plėsdama kiekvieno žmogaus galimybes realizuoti savo poreikius, siekia tapti visaverte pasaulio informacinės visuomenės dalyve.

IVP – tai nesibaigiantis kelias, vedantis nuo nesudėtingo informacijos apsikeitimo Internetu prie visuotinės informacijos išteklių apykaitos bei kolektyvinio uždavinių sprendimo globalių sistemų tinkluose. Tačiau šio kelio pradžioje Lietuvos visuomenė susiduria su nepalankia realybe.

Nors žmogiškieji išteklių – vienintelis Lietuvos ekonominio augimo rezervas, tačiau didelė dalis gana aukštos kvalifikacijos Lietuvos darbo jėgos socialinių permainų sąlygomis sparčiai netenka kvalifikacijos. Lietuvos padėtis šiuo atžvilgiu skiriasi nuo Vakarų Europos ir yra panaši į daugelio Rytų Europos šalių situaciją:

1. dėl ekonominių priežasčių Lietuvai būdinga dar greitesnė “europietiška” jos gyventojų senėjimo tendencija;
2. žemesnis nei Vakarų Europoje pragyvenimo lygis;
3. iš sovietinės sistemos paveldėtos nepraktiškos, mažai pritaikomos žinios, ar tiksliau - paveldėtas nesugebėjimas jas pritaikyti (viena iš šios situacijos išraiškų – su realiais visuomenės poreikiais menkai susieta ir lėtai kintanti Lietuvos švietimo bei mokslo infrastruktūra).

Įvertinant šias aplinkybes, matoma visai reali grėsmė, kad informacinės visuomenės plėtra palies daugiausia tik elitinius Lietuvos visuomenės sluoksnius ir nesukurs sąlygų greitam visuomeninės raidos šuoliui.

Išsipildžius šiam pesimistiniam scenarijui, dar gana didelis Lietuvos intelektualinis potencialas nebus išnaudotas ir atkurtas, nepateks į globalios skaitmeninės ekonomikos apyvartą. Kadangi pati Lietuva neturi pakankamų vidinių resursų ir galimybių greitai pakeisti padėtį (nors, žinoma, tai nereikia, kad nereikia jų maksimaliai išnaudoti), lieka vienintelis realus greitesnės pažangos būdas – įsijungti į ES ekonominės ir socialinės sanglaudos procesą ir Europos erdvėje kurti žinių visuomenę bei žinių ekonomiką Lietuvos galimybes padidina tas faktas, kad pačioje Europos Sąjungoje pakankamai gerai suvokiamos skaitmeninės pasaulio perskyros grėsmės bei tolygios informacinės įtraukties visoje Europoje būtinybė.

2.2 Socialinė atskirtis informacinėje visuomenėje.

Šiandien, kuomet žinių ekonomika sparčiai vystosi ir vietoje industrinės kuriasi informacinė visuomenė, svarbu paminėti, kad atsiranda naujos socialinės atskirties formos – viena iš jų **skaitmeninė atskirtis**.

Mark Warschauer “Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide” teigia, kad “Socialinė sanglauda (inclusion) – tai mastas, kuriuo individai, šeimos ir bendruomenės turi galimybę pilnai dalyvauti visuomenėje ir kontroliuoti savo likimus”[16]. Skaitmeninės atskirties įtaka šiam procesui šiuolaikinėje valstybėje priklauso nuo pasiekimų informacinių technologijų plėtroje.

Autoriaus nuomone svarbiausias tikslas yra perorientuoti skaitmeninės atskirties diskusiją nuo atotrūkio šalinimo aprūpinant technika, prie socialinio vystymosi problemų paieškų, efektyviai integruojant informacines komunikavimo technologijas į bendruomenes, institucijas ir visuomenes [16].

Šio tikslo įgyvendinimui jis įvardija būtinus išteklius, reikalingus prasmingai prieigai prie technologijų ir socialinei sanglaudai:

1. **Fiziniai ištekliai** - kompiuteriai ir ryšių sistemos;
2. **Skaitmeniniai ištekliai** – forma, turinys ir kalba;
3. **Žmonių ištekliai** – mokėjimas naudotis kompiuteriais ir švietimas;
4. **Socialiniai ištekliai** – bendruomenės ir institucijos

Šių išteklių visuma užtikrina “socialinį technologijų įtvirtinimą”, tačiau tai nelengvas ir reikalaujantis nuoseklaus įgyvendinimo socialinis – ekonominis projektas: “Bet kokių technologijų sklaida tai kovos laukas, su prieigos politika atspindinčia plačiai svarstomas politines, socialines ir ekonomines problemas.” [16].

Geras informacinių komunikacijos technologijų vystymas gali pasitarnauti gerinant švietimą, valdymą ir sveikatos apsaugą taip pat, ir visa tai bus daugiasluoksnis faktorius socialinės sanglaudos didinimui.

Kita socialinės atskirties forma yra informacinė atskirtis. Socialinės atskirties galima išvengti tik administraciniu būdu skirstant gėrybes (turtą ir pajamas) – t.y., esant planinei ekonomikai. Informacines atskirties atveju net tai būtų nepakankama prielaida: prieigą prie informacijos galima būtų paskirstyti po lygiai, bet žinių įsisavinimas visada priklauso nuo individo gabumų ir pastangų, taigi – nebus vienodas. Bandymai šį uždavinį realizuoti, reiškia perskirstymą – neefektyvų ir brangų išteklių perdalinimą, kuris turi tiesiogines neigiamas pasekmes konkurencingumui, produktyvumui ir ekonominiam augimui.

Uždavinys išvengti informacines atskirties nėra įgyvendinamas. Siekis, kad daugiau žmonių turėtų galimybę naudotis informacija sutampa su pačiu bendriausiu valstybes siekiu – kad žmonės turėtų kuo daugiau gėrybių savo poreikiams tenkinti [15].

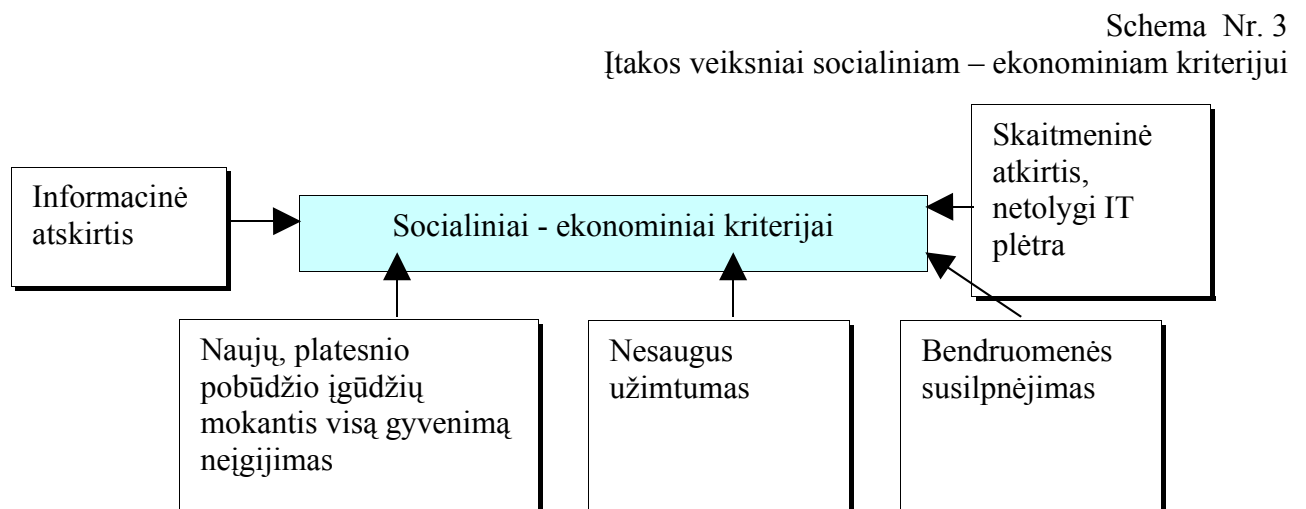
2.3 Socialinę atskirtį informacinėje visuomenėje įtakojantys veiksniai

Lietuvoje, kaip ir kitose permainų šalyse, pereinant nuo sovietinio socializmo į rinkos demokratiją, staigus poslinkis link asmeninės atsakomybės už savo gerovę sutapo su aštrėjančia konkurencija, silpna socialine apsauga ir daugeliu anksčiau nepatirtų socialinių rizikų (pvz. nedarbu, benamyste). Šie visuomeniniai pakitimai ir informacinių technologijų plėtra – nauji veiksniai, įtakojantys socialinę atskirtį.

Vienas svarbiausių naujų iššūkių Lietuvai – užtikrinti ilgalaikį ir nuoseklų žinių ekonomikos augimą kaip žmogaus socialinės raidos pamatą. Socialinė atskirtis egzistavo ir tebeegzistuoja dabar, tačiau ją lemiantys veiksniai skiriasi skirtingose visuomenės modeliuose [17].

Perėjimo į informacinę visuomenę laikotarpiu socialinę atskirtį lemiantys veiksniai yra skirtingi nuo egzistavusių Industrinėje visuomenėje.

Schemoje Nr. 3 Pavaizduoti socialinės atskirties socialinio – ekonominio kriterijaus ir veiksniai būdingi perėjimo į Informacijos visuomenę laikotarpiui.

1. **Žinios.** Lietuvos visuomenėje vis labiau didėja žinių reikšmė. Jos jau gali lemti klestėjimą ar skurdą. Žinių, išsilavinimo ir kūrybingumo svarba informacinėje visuomenėje didėja, tuo pačiu metu daugėja žmonių ir bendruomenių, nepajėgiančių patenkinti greit besikeičiančių poreikių.

2. **Švietimas.** Padidėjus žinių vaidmeniui, asmenų, įmonių ir visos šalies konkurencingumas automatiškai sutelkiamas svarbiems žmogaus socialinės raidos komponentams, t.y. švietimui stiprinti. Kadangi įgūdžiai naudotis informacija tampa labai svarbūs ne tik darbe, bet ir kasdienėje aplinkoje, iš esmės kaičiasi ir pati švietimo sąvoka, nes “mokymasis visam gyvenimui” nebėra toks aktualus, o mokymosi visą gyvenimą” reikšmė didėja.

3. **Užimtumas.** Pasaulio užimtumo tendencija – kryptama link darbo individualizacijos ir lankstumo, bei nepastovių užimtumo formų. Stiprėjant sistemų integracijai, iš dalies pats darbas sukuria savo studijų objektą, o didesnę jo dalį sudaro novatoriškumas.

4. **Motyvacija.** Esant žemai motyvacijai ir neesant noro imtis aktyvių veiksmų, kad asmeninė ir bendruomeninė padėtis pagerėtų, IT turėtų būti diegiamos kartu su aktyviomis priemonėmis, kurios apima daugiau, nei mokymą, kaip naudotis kompiuteriu ar internetu.

5. **Informacinės technologijos.** Informacinės technologijos, neatsiejama informacinės visuomenės dalis, daro didžiulę įtaką pagrindinėms žmonių pasirinkimo galimybėms ir socialinei įterpčiai.

Pasaulinė patirtis rodo, kad informatizuojant visuomenę iš esmės laikomasi pagrindinių rinkos ekonomikos taisyklių. Ne tik sukauptos žinios, bet konkurencinio spaudimo veikiami asmeniniai, pasauliniai ir bendrovių ekonominiai interesai lemia naujų IT taikymo dinamiką ir procedūras. Nors IT iš tikrųjų nekeičia tradicinės rinkos demokratijos pagrindų, o galiausiai ir pagrindinių socialinės atskirties veiksnių, kurie būdingi pramoninei visuomenei, jos veikia socialinius santykius ir sanglaudos būdus.

6. **Internetas.** Tradicinėms žmonių bendravimo formoms iššūkį meta elektroninės virtualios bendruomenės. Internetas – interaktyvi priemonė – sujungia labai daug skirtingų žmonių. Tačiau, kaip ir bet kokia kita ryšio priemonė, internetas žmonių santykius papildo nauja socialinės atskirties ir įterpties dialektika, Lietuvos diskurse ir tyrimuose Internetas nebuvo nagrinėjamas, kaip kontekstinis socialinis reiškinys. Dažnai yra manoma, kad pagrindinė Informacinės visuomenės sėkmingo sukūrimo kliūtis yra silpnai išvystyta informacinių ryšių technologijų (IT) bazė. Bendravimas internetu negali “sukurti” ko nors naujo, jeigu iš tikrųjų nėra realios bendruomenės. Kol jos nebus, interneto poveikis socialinei sanglaudai ir toliau bus ribotas.

7. **Bendruomenė.** Bendruomenės samprata informacinėje visuomenėje gerokai išsiplėtė: ji tapo kur kas sudėtingesnė. Bendruomenės svarba informacinėje visuomenėje dažnai pabrėžiama, kai kalbama apie gilėjančią socialinę atskirtį ir nepasitikėjimą tarp žmonių. Viena vertus, informacinės technologijos, ypač internetas, iš esmės teikia naujų bendravimo galimybių ir suburia žmones. Tačiau pasitikėjimas yra labai svarbi socialinės įterpties sąlyga, kurią tenkinti interneto vartotojams visuomet buvo problematiška.

Socialinės atskirties priežasčių informacinėje visuomenėje reiktų ieškoti ne tik IT skaičiuje, kiekybėje ar kokybėje, ne tik viešojo interneto prieigos taškų kūrime, bet visuomeninių ryšių pakitimuose, naujų socialinių grupių formavimesi, švietime, motyvavime ir darbinių santykių pobūdžio pakitimuose.

Naujų technologijų diegimas turi eiti lygiagrečiai su kitomis bendruomenės kūrimo priemonėmis. Socialinė tam tikrų visuomenės grupių atskirtis nesumažės, kol neatsiras motyvacija ir konkurencingumas. Tokią išvadą galima daryti dėl to, kad žinios yra paskleidžiamos visuomenėje ir žmogui reikia bendruomenės narių palaikymo dalijantis patirtimi ir pavyzdžiu, kad būtų galima dirbti ir bendrauti.

3 SKYRIUS

INFORMACINIŲ TECHNOLOGIJŲ PLĖTROS ĮTAKA SOCIALINĖS ATSKIRTIES ADMINISTRAVIMUI

Pereinant iš tradicinės į informacinę visuomenę atsiranda daugiau veiksnių įtakojančių visuomenės susiskaldymą ir atotrūkį tarp atskirų socialinių grupių.

Informacinių technologijų plėtra suteikia galimybę tradicinius socialinės atskirties metodus papildyti naujais, e- administravimo metodais.

Šiame skyriuje analizuojama kokią įtaką informacinių technologijų plėtra daro skaitmeninės atskirties mažinimui, ir sanglaudos stiprinimo priemonių pritaikymui.

3.1 Informacinių technologijų plėtra socialinės sanglaudos didinime

Radikalūs pokyčiai vyksta kartu su informacinių technologijų plėtra. Informacinės technologijos tampa ekonominės raidos pagrindu. Prieigos prie informacinių technologijų nebuvimas reiškia negalėjimą pasinaudoti informacija, tai atskirtosios grupės žmonių potencialių galimybių apribojimas, ko pasekmėje gilėja ekonominė socialinė atskirtis. Ir atvirkščiai – tolygi ir kryptinga informacinių technologijų plėtra skatina ekonomikos vystymąsi, laisvą ir nevaržomą prieigą prie informacijos, galimybę naudotis elektroninėmis viešosiomis paslaugomis, ir tuo pačiu didina socialinę įterptį.

Galima daryti prielaidą, kad sparti IT plėtra savyje neša tiek pozityvius, tiek negatyvius aspektus. Kai kurios socialinės grupės nesugeba adaptuotis prie naujos informacinės visuomenės, kurios kokybinė raida yra sąlygota IT plėtros. Atsiranda galimybė papulti į uždara problemų ratą, kai tam tikra visuomenės grupė nebepajėgia žengti kartu su progresuojančia naujove, o tolimesnei naujovės raidai aktyvus socialinių grupių dalyvavimas yra būtinas. Tai yra, kad IT turėtų galimybę vystytis ir plėstis toliau, būtina, kad būtų pašalintos priežastys, trukdančios atskirtajai visuomenės daliai sėkmingai integruotis ir tapti IT vartotojais.

Kitaip tariant, viešosios prieigos taškų gausumas, technologijų tobulumas nepadidins nesuinteresuotų ir nemotyvuotų visuomenės socialinių grupių integracijos į pilnavertį visuomeninį

gyvenimą, tol, kol nebus imtasi veiksmų joms šviesti, kelti kvalifikaciją, stiprinti motyvaciją ir to pačiu didinti konkurencingumą darbo rinkoje.

Informacinės ir ryšių technologijos (IT) neabejotinai daro įtaką gamybos ir socialinių santykių pobūdžiui, kaip ir socialinių santykių pobūdis lemia IT skvarbą ir jų panaudojimą. Todėl svarbu žinoti, kokią įtaką IT turi žmogaus socialinei raidai ir pirmiausia socialinės atskirties procesams, kurie stiprėja visoje Europoje, atnešdami ypač skaudžių padarinių pereinamojo laikotarpio šalims. Pastarosios patiria dvigubą spaudimą: viena vertus vyksta radikalūs pokyčiai pereinant iš totalitarinių į demokratines visuomenes, o kita vertus, jas veikia globalizacijos ir informacinių technologijų veiksniai.

3.2 Interneto plėtra, įtaka bendruomeniškumo ugdymui ir socialinės sanglaudos stiprinimui

Informacinės visuomenės plėtros komiteto (IVPK) prie LR vyriausybės prognozėmis, kitais metais galima prognozuoti panašų interneto vartotojų skaičiaus augimą, kuris pasieks 30 proc. Tačiau situacijos miesto ir kaimo vietovėse skirtumas nemažės – ir toliau vis daugiau internetu naudosis jauni, išsilavinę, ne mažesnes nei vidutines pajamas gaunantys didesnių miestų gyventojai.

Augant Interneto vartojimui šalyje skaitmeninis sklaidas (atskirtis tarp besinaudojančių ir nesinaudojančių IRT) ir toliau išlieka toks pat [20]

Statistikos departamento duomenimis 2004 metų pirmąjį pusmetį didžiuosiuose miestuose asmeninius kompiuterius turėjo 29,7 proc., o kaimuose 6,6 proc. gyventojų. 12,7 proc. kaimo gyventojų teigia nesinaudoja internetu, nes jiems trūksta reikiamų žinių. Tarp didžiųjų miestų gyventojų šis argumentas kur kas retesnis: jį mini dvigubai mažiau (6,2 proc.) miesto gyventojų. Didžioji dalis kaimo gyventojų sako nesinaudoją internetu todėl, kad neturi tam poreikio.

Beveik pusę – 47,1 proc. – interneto vartotojų sudaro jauni (15 – 24 metų amžiaus gyventojai). Nesinaudojimas informacinėmis technologijomis mažina vyresnių žmonių perspektyvas išsilaikyti darbo rinkoje – netekus darbo susirasti kitą darbą ar veiklą. Kvalifikuotos darbo jėgos poreikis nuolat auga, vis dažniau darbdaviai renkasi jaunus, kompiuteriu dirbančius darbuotojus. Todėl nuolat didėja socialinė ir turtinė nelygybė tarp gyventojų, ekonominiai skirtumai tarp miestų ir provincijos.

Skaitmeninė atskirtis vis labiau didina arba išryškina skirtumus tarp skirtingos ekonominės padėties valstybių, bei skirtingos socialinės padėties gyventojų. Maždaug trečdalis kompiuteriais ir internetu nesinaudojančių žmonių tikina, kad jiems tai per brangu. Todėl IVPK kartu su VRM rengiasi įsteigti 300 viešųjų interneto prieigos taškų, kuriuose internetu bus galima naudotis nemokamai

Vis dėlto nemaža dalis gyventojų tiesiog nežino, kad turi galimybę nemokamai pasinaudoti internetu bei išmokti juo naudotis. Net beveik du trečdaliai žmonių nėra pakankamai informuoti apie informacinių technologijų teikiamas galimybes, ir yra įsitikinę, kad jiems jų nereikia. Todėl IVPK pradeda vykdyti programą “Pradėjau”, kurios metu pateiks informaciją apie esamus ir būsimus nemokamus interneto prieigos taškus, paskatins jau esamas informacinės visuomenės kūrimo iniciatyvas, prieinamas žmonėms, nepriklausomai nuo jų materialinės padėties. IVPK tikisi, kad ši kampanija padės gyventojams daugiau sužinoti ir pakeisti neigiamą dalies jų požiūrį į informacines technologijas.

Galime daryti išvadą, kad skaitmeninio sklauto dydis labai įtakoja socialinę atskirtį ją gilindamas. IRT naudojimo skirtumai tarp miesto bei kaimo gyventojų, tarp jaunų ir pagyvenusių žmonių, tarp skirtingas pajamas gaunančių – lemia ribotą atskirtų socialinių grupių galimybę pasinaudoti viešosiomis - paslaugomis, gauti konsultacijas, naudotis informacija, bei dirbti. Todėl skaitmeninio sklauto mažinimas, viešųjų interneto prieigos taškų steigimas ir šiuos procesus lydintis tiesiog privalomas švietimas galėtų mažinti atotrūkį tarp atskirtų socialinių, amžiaus ar demografinių grupių ir didinti socialinę įterptį.

3.3 Projekto “Langas į ateitį” įgyvendinimas. Jo įtaka socialinės atskirties mažinimui

Projektas “Langas į ateitį” yra privačių bendrovių iniciatyva, kurios tikslas skatinti informacinės visuomenės plėtrą Lietuvoje, išskirtinį dėmesį skiriant į naudojimosi internetu populiarinimą. Šios iniciatyvos įgyvendinimas vyksta gana sėkmingai, nes efektyviai bendradarbiaujama su vietos ir centrine valdžia, į veiklą įtraukiama ir bendruomenė. Projekto rezultatai rodo, kad per gana trumpą laiką interneto skverbtis gali būti žymiai pagerinta pasitelkus privataus sektoriaus iniciatyvą, taikant efektyvias priemones ir bendradarbiaujant su privačiu ir viešuoju sektoriumi. Interneto skverbtis, vienas iš svarbiausių informacinės visuomenės rodiklių, akivaizdžiai rodo šiuos teigiamus poslinkius [20].

Menka interneto skverbtis ir didėjanti skaitmeninė atskirtis laikomos rimtomis kliūtimis tolimesnei informacinės visuomenės plėtrai Lietuvoje. 2001 m. interneto skverbtis Lietuvoje nesiekė nei 10% - dėl to atsirado pertrūkis informacinės visuomenės paslaugų vartojimo sektoriuje. Ir politikai, ir verslo atstovai pripažįsta, kad tokia situacija trukdo ateities planams. Kai kurie ryšių infrastruktūros apribojimai jau yra panaikinti, kiti bus panaikinti artimiausiu metu. Akivaizdu, kad informacinei visuomenei plėtotis trukdo ne prasta ryšių infrastruktūra, bet nevisavertis jos panaudojimas. T.y. internetu neturi galimybės naudotis žemo išsilavinimo ir mažas pajamas gaunantys asmenys, o kita vertus, daugumai žmonių trūksta informacijos ir motyvacijos juo naudotis.

Įvertindamas problemas, su kuriomis susiduria valstybinės institucijos plėtodamos informacinę visuomenę, privatus sektorius nusprendė imtis veiklos. Suformulavus projekto “Langas į ateitį” tapo akivaizdu, kad viena bendrovė nepajėgs sukurti tokios aplinkos, kuri būtų paranki informacinei visuomenei plėtotis., net ir pagerinus vieną rodiklį (internetu skverbtį), buvo suvokta, kad reikalingos koordinuotos ir nuolatinės visų dalyvių pastangos. Visos institucijos - privačios, valstybinės ir NVO - turi atlikti tam tikrą konkretų darbą rengdamos realius planus ir investuodamos, propaguodamos projekto idėją ir užtikrindamos tolygų jo įgyvendinimą.

Pirmąją bendrą privataus ir viešojo sektoriaus iniciatyvą – projektą “Langas į ateitį” 2002 m. pradžioje pradėjo dvi didžiausios telekomunikacijų bendrovės: “Lietuvos telekomas” ir mobiliojo ryšio operatorius “Omnitel”, du didžiausi bankai: “Hansa LTB” ir “Vilniaus bankas” bei dvi IT bendrovės: “Sonex” ir “Alna”.(Žiūrėti priedus; schema Nr.4 “Projekto “Langas į ateitį” dalyviai”

Projekto tikslas – per trejus metus pasiekti interneto skverbties Europos Sąjungoje vidurkį Lietuvoje tokiomis priemonėmis:

1. Įrengti viešuosius interneto prieigos taškus (VIPC);
2. Mokyti naujus interneto vartotojus;
3. Kurti naują atitinkamą e turinį.

Nuo projekto pradžios buvo investuota 1,2 mln. Lt, o įvairiuose šalies vietose įsteigta 70 VIPC.

Projekte jau dalyvauja 51 savivaldybė iš 60. Savivaldybės nėra tik naudotojos – jos atsakingos už projekto įgyvendinimą:

1. Už tinkamą VIPC vietų parinkimą.
2. Savivaldybė arba jos paskirtas VIPC operatorius sumoka dalį mėnesinio mokesčio – 120 Lt. Interneto tiekėjui.
3. Tarp VIPC operatorių yra 10 miestelių, 38 bibliotekos, 11 kultūros centrų, 4 bendruomenės, 3 muziejai, 3 ligoninės.

VIPC projektą labai palankiai vertino bendruomenės ir jis tapo gana populiarus regionuose. Vietos valdžia ir bendruomenės parėmė spartų VIPC steigimą ir jų veiklą. Pirmieji naudojimosi rezultatai pranoko lūkesčius. Kiekviename VIPC kiekvieną mėnesį lankėsi apie 2000 lankytojų. Dauguma vietos savivaldybių ir bendruomenių pradėjo labiau domėtis naujų VIPC kūrimu. Kai kurie jų jau dabar savarankiškai plečia esamus VIPC pajėgumus įgydami daugiau kompiuterių ir net moko naudoti internetą pradmenų.

Tikėtina, kad projektas “Langas į ateitį” toliau plėtos savo veiklą tolygiai (tiek finansiniu, tiek instituciniu požiūriu). Interneto skverbties plėtra yra svarbi centrinei ir vietos valdžiai, informacinių ir ryšių technologijų verslui ieškant naujų klientų, bankams, kurie sparčiai plečia interneto paslaugas. Bendros visų šių subjektų pastangos galėtų esmingai pakeisti esamą padėtį [20].

Svarbiausia, kad interneto skverbtis mažina atotrūkį tarp miesto ir kaimo bendruomenių. VIPC užtikrina periferijos gyventojams nevaržomą prieigą prie informacijos, verslo plėtros galimybes, naujų kontaktų, darbo paieška ir t.t. Skaitmeninės atskirties mažėjimas tiesiogiai įtakoja ir socialinės atskirties švelnėjimą.

Projekto “langas į ateitį” iniciatoriai noriai priima naujus dalyvius įgyvendinti šiam projektui. Kuo daugiau partnerių įsitrauks į šią veiklą, tuo didesnė tikimybė, kad ims veikti “riedančios sniego gniūžtės efektas”, t.y. atsirandant naujoms iniciatyvoms ir įsitraukiant naujiems rėmėjams, projekto eiga tampa savaiminė.

Iš pat pradžių centrinė valdžia tik patvirtino projektą, bet po pusmečio prisidėjo prie jo, kaip lygiavertė partnerė. Vidaus reikalų ministerija išpareigojo skirti 5,2 mln. Lt per trejus metus įsteigti apie 300 VIPC. Dar 300 VIPC bus įsteigta naudojant daugiau nei 3mln. PHARE lėšų. Iki 2005 m. planuojama atidaryti 1000 VIPC naudojant privačias, valstybines ir ES lėšas.

(Žiūrėti priedus; schema Nr. 5 “ Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas”)

Su Švietimo ir mokslo ministerija buvo pasirašytas bendradarbiavimo susitarimas organizuoti plataus masto interneto mokymus. 2003 m. projektas “Langas į ateitį” finansavo eksperimentinį interneto pagrindinių įgūdžių mokymą 20 000 asmenų. Planuojama, kad per ateinančius metus bus išmokyta iki 300 000 asmenų.

Daugiau nei 20 bendrovių sutiko prisidėti prie projekto “Langas į ateitį” 2003 metais. Naujas Atviros Lietuvos fondo projektas, padėdamas steigti VIPC, sudaro sąlygas kurtis skaitmeninių technologijų bendruomenėms.

Jau šiandien galima teigti, kad siekiama plataus judėjimo, kuris jau dabar rutuliojasi pats savaime. Projektas “Langas į ateitį” neprikalauso vien tik steigėjams, jis priklauso visai visuomenei.

Projekto “Langas į ateitį” patirtis, kokių gerų rezultatų duoda privataus ir valstybinio sektorių bendradarbiavimas, gali būti taikoma ir kitose šalyse, susiduriančiuose su informacinės visuomenės plėtros problemomis. Ji taip pat galėtų būti naudinga vietos ir tarptautinėms bendrovėms, kreipiančioms filantropines savo bendrovės strategijas siekti visuomenės tikslų, kurie gerina verslo aplinką [20].

Galima daryti išvadą, kad projektas “Langas į ateitį” smarkiai prisidėjo prie informacinės visuomenės plėtros Lietuvoje. O savo ruožtu tai paskatino socialinio atsiskyrimo periferijoje pažėjimą:

- Įsteigti VIPC, jei plečiasi ir jų skaičius nuolat auga.
- Daugybė žmonių gavo kompiuterinio raštingumo pradmenis, numatoma šį skaičių didinti.
- Žmonių susidomėjimas skatina vietos valdžios organus įsitraukti į VIPC plėtrą.
- Sudaromos didesnės galimybės naudotis viešosiomis e – paslaugomis

- Atsiranda naujos iniciatyvos ir projekto rėmėjai.
- VIPC sudaro sąlygas kurtis skaitmeninių technologijų bendruomenėms – ugdo bendruomeniškumą.

4 SKYRIUS

NEĮGALIŲJŲ ASMENŲ PADĖTIS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE

4.1 Esama padėtis

2001 m. balandžio 4 d. Europos parlamentas Strasbūre priėmė rezoliuciją “Europa be barjerų neįgaliesiems žmonėms”. Net 37 milijonai Europos žmonių yra neįgalūs. Pastarąjį dešimtmetį Europos valstybėse daugiau skiriama dėmesio neįgaliųjų problemoms spręsti. Europos parlamente aiškiai sakoma, kad už neįgaliųjų žmonių problemų sprendimą iš dalies atsako ir politikai, kurie privalo prisiimti atsakomybę keliant naujas iniciatyvas ir priimant sprendimus. 2003 buvo paskelbti Europos neįgaliųjų žmonių metais. Europos valstybės, institucijos, asociacijos, nacionalinės vyriausybės rengėsi šiems metams, ketindamos konkrečiais darbais pagerinti neįgaliųjų gyvenimą [13].

Nors socialinio teisingumo koncepcija gyvuoja jau beveik 200 metų, požiūris į neįgalųjį kaip į bejėgę, vertą užuojautos būtybę beveik nekito. Tik prieš tris dešimtmečius pasirodė naujo mąstymo ženklai. Naujas požiūris neįgalųjį pripažino lygiateisiu visuomenės nariu, tik turinčiu specialiuosius poreikius. Tai reiškė, kad nuo užuojautos buvo pereinama prie praktinės socialinės integracijos. Tarp daugybės išorinių ir vidinių socialinės integracijos kliūčių labai didelę reikšmę turi neįgaliojo išsilavinimo lygis, jo psichologinis pasirengimas darbui su sveikaisiais ir sveikųjų psichologinis pasirengimas dirbti kartu su neįgalioju. Visiškai naują situaciją sukėlė pastarojo dešimtmečio informacinių technologijų taikymo protrūkis. Šios technologijos tapo neįgaliųjų mokymosi, bendravimo, socialinės integracijos priemone.

Naujų galimybių galima priskaičiuoti daugybę, bet visgi daugumos jų pagrindas yra išsilavinimo lygis:

- Lietuvoje beveik 600 tūkstančių mokyklinio amžius vaikų turi vienokią ar kitokią negalią.
- Tarp neįgaliųjų vaikų tik apie 13% proto negalios vaikai.

Taigi, didžioji dalis ne tik galėtų, bet ir turėtų gauti aukštąjį išsilavinimą.

Plečiantis informacinėms technologijoms ir komunikacijos priemonėms, informacija tampa vienu svarbiausiu asmens darbo įrankiu, ryšio priemone, formuojančia pasaulio suvokimą.

Šalyje gyvena apie 40 tūkst. neįgaliųjų, kurie dėl negalios įprastais būdais negali priimti ir apdoroti informacijos. Neįgalūs dėl nepritaikytos fizinės aplinkos dažnai neturi galimybių

pasinaudoti sveikajai prieinama informacija ir pasiekti informacijos šaltinį. Todėl pritaikant fizinę aplinką mažėja neįgalaus asmens konfliktas informacinės aplinkos srityje.

Per praėjusį dešimtmetį pagrindinis dėmesys buvo skiriamas visuomenės informavimui apie neįgaliųjų problemas, bet neatspindėjo informacinės aplinkos pritaikymo pačiam neįgaliajam.

Šiuo metu informacinė aplinka pritaikoma:

1. Pavienių laidų sutitravimui;
2. Daliniam mokyklinės programos ir vadovėlių adaptavimui;
3. Nevyriausybinų organizacijų pastangomis teikiama informacinė technika, siekiant pagerinti informacijos prieinamumą.
4. Nuo 1998 m. įgyvendinama gestų kalbos vartojimo programa, pagal kurią steigiami gestų kalbos vertėjų centrai, regėjimo negalią turintiems asmenims leidžiama literatūra Brailio raštu, įgarsinamos knygos ir t.t.

Informacinė aplinka ir poreikis ją pritaikyti priklauso nuo negalios pobūdžio. Pagal negalios pobūdį gali būti išskirtos asmenų grupės, kuriems pritaikymo ypatumai skiriasi. (Žiūrėti priedus, Lentelė Nr.2)

2004 m. Lietuvos neįgaliųjų forumas, pažymėdama tarptautinę neįgaliųjų dieną, LR Seime surengė konferenciją siekdamas supažindinti naujuosius LR Seimo narius su svarbiausiomis neįgaliųjų žmonių problemomis bei poreikiais. Konferencijoje pranešimą perskaitė Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos atstovas [31].

LASS Seimo narių dėmesį atkreipė svarbias problemas:

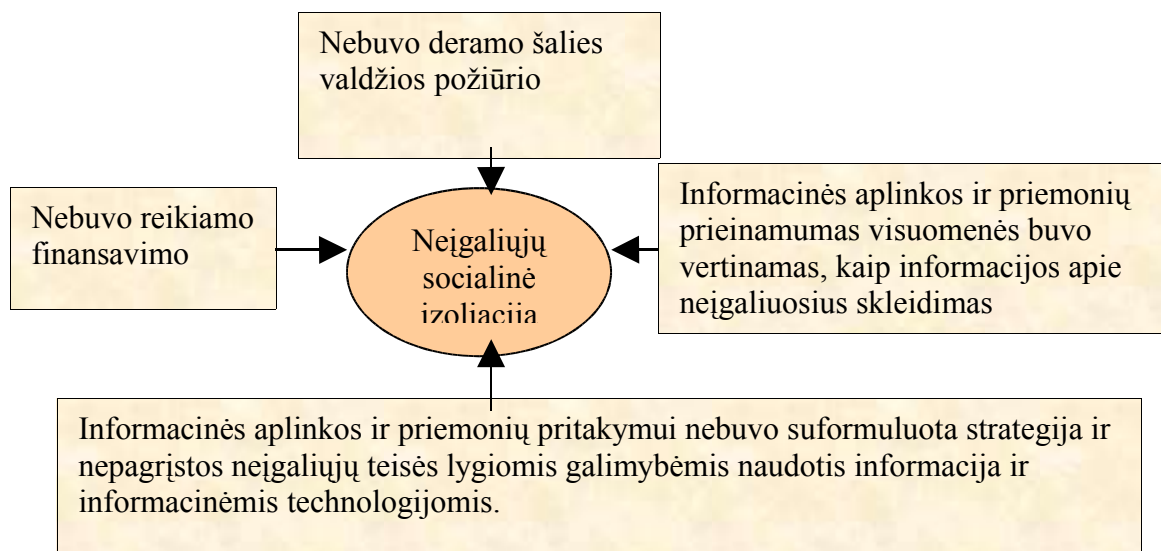
- **Nesutvarkyta viešoji aplinka**, apsunkintas judėjimas. Nediegiamos šiuolaikinės informavimo sistemos akliems. Silpnaregiams viešosios paskirties pastatuose trūksta ryškių kontrastingų linijų. Nėra įstatymo apie viešosios paskirties pastatų ir teritorijų pritaikymą visoms žmonių grupėms.
- **Informacinė atskirtis**. Lietuvos bibliotekose nėra pritaikytų kompiuterizuotų darbo vietų regėjimo negalią turintiems žmonėms. Labai nedaug tokių vietų aukštosiose mokyklose. Visa tai atsiliepia neįgaliųjų žmonių studijų kokybei, vėliau - jų sugebėjimui konkuruoti darbo rinkoje. Akliems neperskaitoma informacija, esanti mobiliųjų telefonų, buitinės technikos prietaisų ekranuose. Nėra įstatymo, įpareigojančio bankus, draudimo kompanijas, kitas įstaigas akliems iš anksto Brailio raštu pateikti pasirašomų draudimo, kreditavimo ir kt. sutarčių tekstus.

Esamos padėties įvertinimas

1. Informacinė aplinka pačiam neįgaliajam yra pritaikyta pavieniais atvejais, plačiau kompiuterizuojamas su neįgalioju dirbantis personalas.
2. Trūksta žinių apie galimus informacinės aplinkos pritaikymo būdus ir priemones.

3. Informacinės aplinkos pritaikymas dažnai suvokiamas kaip informacijos apie neįgaliuosius skleidimas, bet neatspindi neįgaliųjų poreikių aplinkos pritaikymui.
4. Informacinės technologijos yra diegimo stadijoje, nėra sistemos.
5. Vykdomos priemonės yra nepakankamos panaikinti dėl informacijos neprieinamumo atsiradusią neįgaliųjų asmenų izoliaciją.
6. Nėra užtikrinamos neįgaliųjų lygios galimybės dalyvauti informacinės visuomenės kūrimo procese.
7. Informacinės technologijų progresas vystosi sparčiais tempais ir vien bendruomenės bei neįgaliųjų organizacijų pastangomis tiesiog nespėjama (ir yra brangu) adaptuoti paskutinių informacinių technologijų pasiekimus neįgaliųjų poreikiams.
8. Nepakankamos, ribotos galimybės pasiekti informaciją atsiliepia neįgalaus gebėjime įgyti profesiją, būti savarankiškam, būti ugdomam ir mokomam, dalyvauti visuomenės gyvenime ir tampa specialiuoju poreikiu.

Schema Nr.6
Faktoriai, įtakoję neįgaliųjų situacijos problematiškumą

4.2 Kompleksinė informacinė neįgaliųjų aplinka

Nagrinėjant neįgaliųjų informacinę aplinką ir e.administravimo galimybes, būtina aptarti šią problemą kompleksiskai, t.y. išspręsti ir telekomunikacijų ir fizinio priėjimo problemą visapusiškai [13].

(Naujos) technologijos. Informacinės aplinkos pritaikymas neįgaliųjų poreikiams aprėpia ir naujų technologijų naudojimą.

Technologijų ir “Skiriama visiems” priežastys. “Skiriama visiems” – strategija numato tokį projektavimą ir komponavimą, kad skirtingos aplinkos ir produktai būtų prieinami, suprantami ir funkcionalūs kiekvienam.

Vienodas statusas, vienodas, naudojimas ir vienodas nuopelnas – yra filosofijos “Skiriama visiems pagrindinė idėja” – kiekvienas asmuo turi vienodas teises dalyvauti įvairiuose gyvenimo srityse. Vienodų galimybių idėja skatina įvertinti, mažinti fizinės ir kitokias kliūtis jau projektavimo metu. “Skiriama visiems” galima išreikšti formule: “Skiriama visiems” = projektavimas daugumai + projektavimas mažumai.

Visuomenės infrastruktūros technologijos kiekvienam, tarp jų ir informacinei visuomenei. “Skiriama visiems” principas naudojamas kuriant visuomenės infrastruktūros technologijas: visuomeninio transporto sistemą (troleibusai, autobusai, taksi), telekomunikacijų tinklus, pastatų viduje ir išorėje įrengiamas technologijas. Principas “Skiriama visiems” reiškia, kad šių sistemų projektavimo metu įvertinamos visos galimos naudotojų grupės, tame tarpe ir specialiųjų poreikių asmenys.

Informacijos ir Komunikacijų Technologijos. Informacinė visuomenė kiekvienam. Terminas “Informacinė visuomenė kiekvienam” taikomas aprašant kompiuterių ir telekomunikacijų įtaką kasdieniame gyvenime. Atsirado naujos struktūros: pvz. “virtualios” korporacijos, interesų grupės Internete. Naujas veiklų sritis vienija inovacijos. (pvz. naudotis internetu kaip pomėgiu, ar kaip gyvenimo būdu, teledarbas). Atsiranda nauja veikla pagrįsta “distanciniu nuotoliniu dalyvavimu”.

Pagrindinė prielaida socialiai atskirtiems sluoksniams dalyvauti informacinėje visuomenėje yra ta, kad esama ir įranga yra visiems naudotojams prieinama. Kiti svarbūs reikalavimai yra žinios ir mokėjimas naudotis naujomis technologijomis ir paslaugomis.

- **Mokymasis ir darbas informacinėje visuomenėje**

Vienas prioritetų yra užtikrinti žmonių su negalia dalyvavimą pasaulio informacinėje visuomenėje. Konkretus atitinkamos dalies Europos neįgaliųjų dalyvavimas darbo rinkoje Europoje yra nežymus todėl, kad neįgaliesiems sunku konkuruoti naujomis informacinėmis technologijomis orientuotoje darbo rinkoje. Geras galimybes neįgaliesiems suteikia tokios informacinės visuomenės sritys, kaip teledarbas, distancinis mokymasis, atsiranda pritaikytų darbo vietų alternatyva.

- **Nepriklausomas gyvenimas**

Kitas prioritetas – naujų technologijų panaudojimas užtikrinant neįgaliųjų savarankiškumą. Pavyzdžiui prekių ir paslaugų prieinamumas per informacinių paslaugų tinklą, teleparduotuves, telebankininkystę, slaugos ir palaikymo aprūpinimas nuotolinėmis priemonėmis.

- **Prieinamumas**

Informacinės visuomenės paslaugos ir produktai yra projektuojami pagal principą “Skiriama visiems” ir užtikrina visų naudotojų vienodas galimybes.

- **Informacijos prieinamumas**

Kuriant informacinę visuomenę ir siekiant administruoti e.metodais, atsižvelgiama į neįgaliųjų poreikius. Pavyzdžiui, žmonėms su regėjimo negalia turi būti pasiūlytas alternatyvus būdas (greta spausdinimo ar vaizdo ekrane) garso sintezė, ar Brailio raštas; žmonėms su klausos sutrikimais reikia alternatyvių priemonių įrašytam garsui atkurti vaizdine eilute. Projektuojant įrangą ir paslaugas reikia atsižvelgti į tai, kad neįgaliųjų informacijos priėmimo ir apdorojimo, naudojimo greitis yra mažesnis palyginus su kitais naudotojais.

- **Kitų kliūčių šalinimas**

Kitos dalyvavimo informacinės visuomenės gyvenime kliūtys gali būti nepakankamas informuotumo lygis, finansinių išteklių nebuvimas ir ribotas naudojamų paslaugų tinkamumas kai kuriuose šalyse ir regionuose.

II. DALIS

SOCIALINĖS ATSKIRTIES MAŽINIMAS NAUDOJANT E. METODUS

1.SKYRIUS

SOCILINĖS SANGLAUDOS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE STIPRINIMO METODAI LIETUVOJE

Šiame skyriuje analizuojami administravimo modeliai, darantys įtaką socialinės sanglaudos didinimui perėjimo į Informacinę visuomenę laikotarpiu. Apžvelgiami tradiciniai administravimo metodai, o naujų e – metodų taikymas socialinei atskirčiai mažinti analizuojamas plačiau.

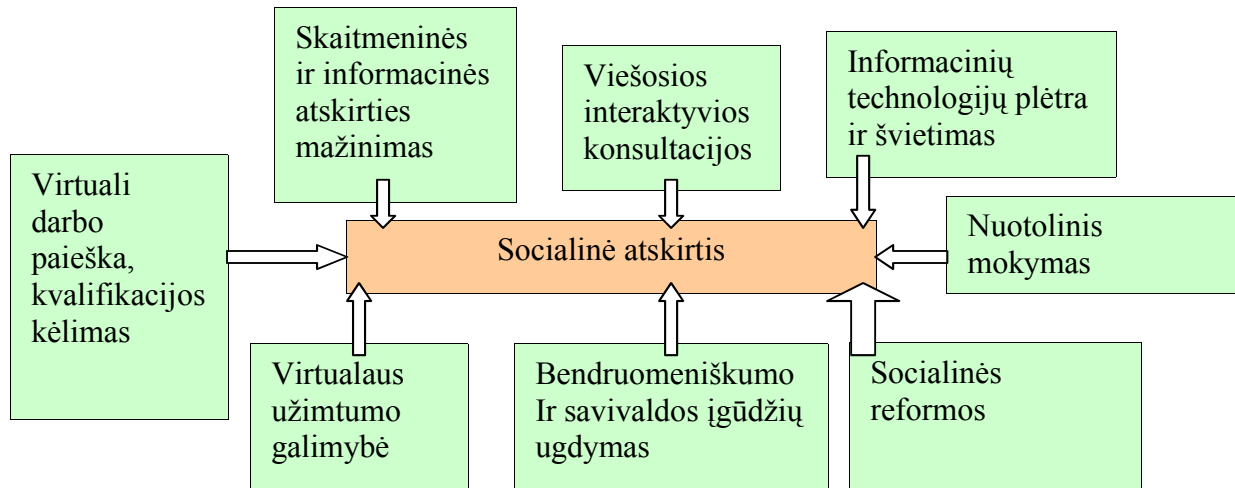
1.1 Socialinės sanglaudos stiprinimo veiksniai

Būtinai ištekliai, reikalingi prasmingai prieigai prie technologijų ir socialinei sanglaudai [16]:

1. Fiziniai ištekliai - kompiuteriai ir ryšių sistemos;

2. Skaitmeniniai ištekliai – forma, turinys ir kalba;
3. Žmonių ištekliai – mokėjimas naudotis kompiuteriais ir švietimas;
4. Socialiniai ištekliai – bendruomenės ir institucijos

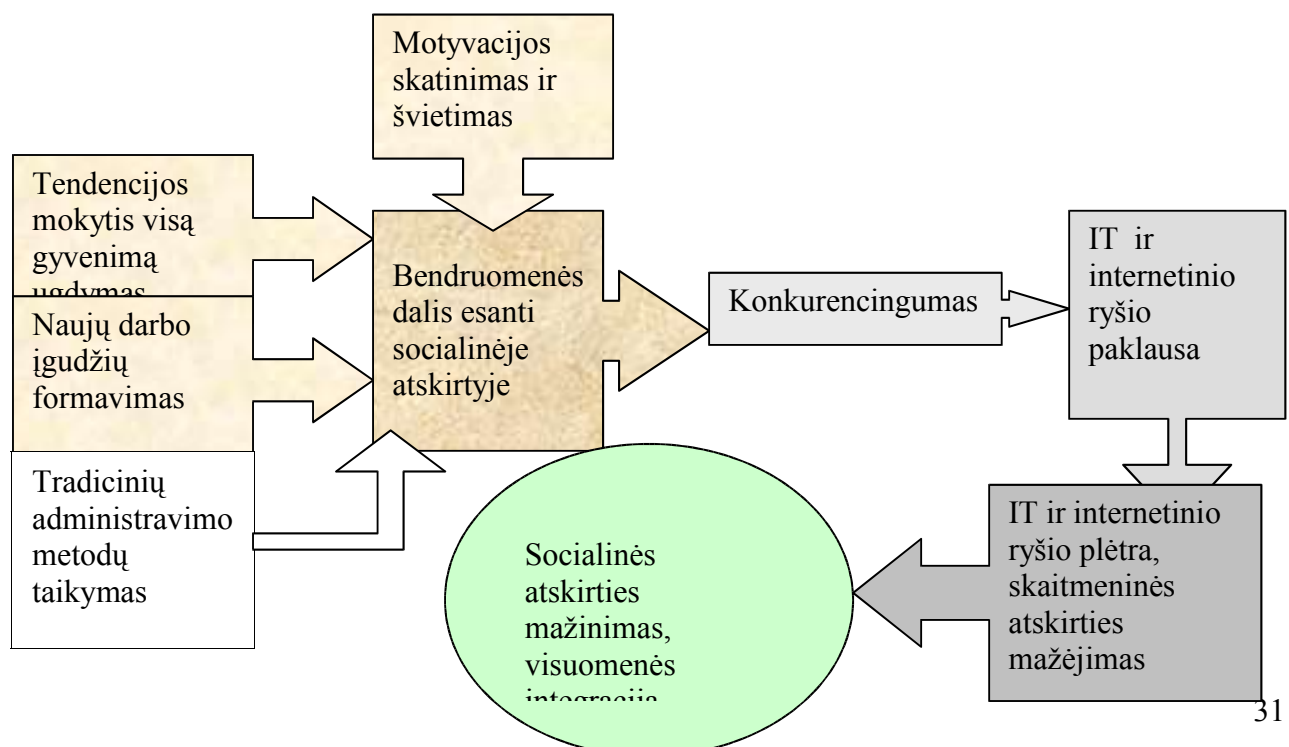
Schema Nr. 7
Socialinę sanglaudą stiprinantys veiksniai

Vienas iš esminių momentų siekiant unifikuoti visuomenę ir eliminuoti socialinę atskirtį šiuo informacinės visuomenės kūrimosi laikotarpiu, tai skaitmeninės atskirties mažinimas, IT plėtra ir savalaikis švietimas.

Žemiau esančioje scheme pateikiamas modelis, kaip socialinės atskirties administravimo eigoje didėja visuomeninė sanglauda, kyla atskirų socialinių grupių konkurencingumas. Šiame skyriuje bus aprašomi metodai skirti šios socialinės atskirties programos įgyvendinimui.

Schema Nr.4
Socialinės atskirties informacinėje visuomenėje mažinimas

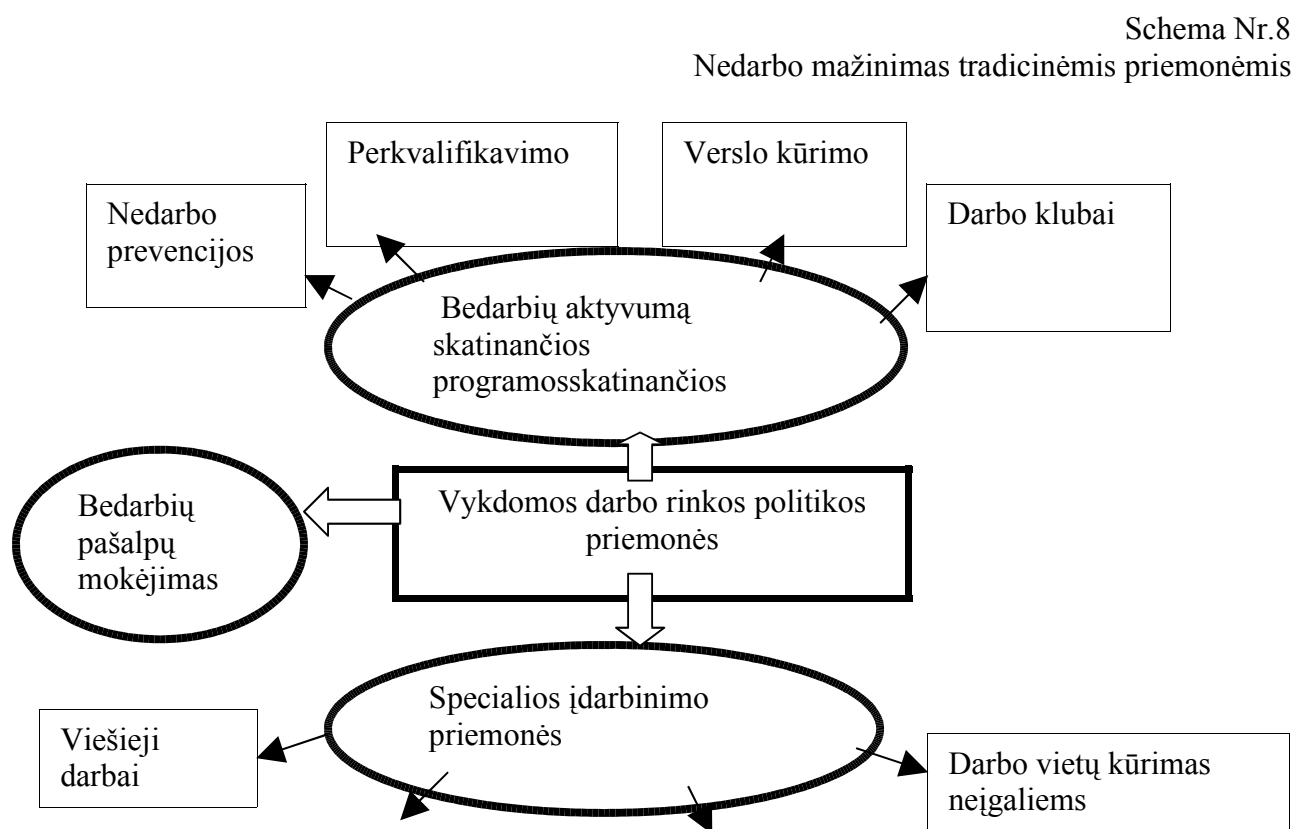

1.2 Bedarbystės šalinimo tradiciniai ir e.metodai

Užimtumo problema itin aktuali dėl aukšto nedarbo lygio šalyje. Dėka telekomunikacinių technologijų atsiranda visiškai naujų darbo jėgos kvalifikacijos poreikių, kuriasi naujos darbo vietos ir formos (teledarbas), sparčiai plėtojasi nauji ekonomikos sektoriai. Informacinės technologijos iš esmės keičia darbo turinį ir kelia naujų sudėtingų reikalavimų dirbantiems profesinio mobilumo, lankstumo ir darbinės motyvacijos atžvilgiu. Kita vertus individai gali lengviau ir greičiau integruotis į darbo rinką ir aktyviai dalyvauti kitose visuomeninio gyvenimo srityse.

Bedarbystės mažinimas tradiciniais metodais:

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir Lietuvos darbo birža yra pagrindinės šalies institucijos, atsakingos už pagrindinių gyventojų užimtumo programų rengimą ir įgyvendinimą, siekiant sumažinti šalyje nedarbo lygį ir integruoti į darbo rinką labiausiai socialiai pažeidžiamas socialines ir demografines gyventojų grupes.

Iš užimtumo fondo finansuojami darbai

Darbo vietų kūrimas asmenims su papildomo užimtumo garantijomis

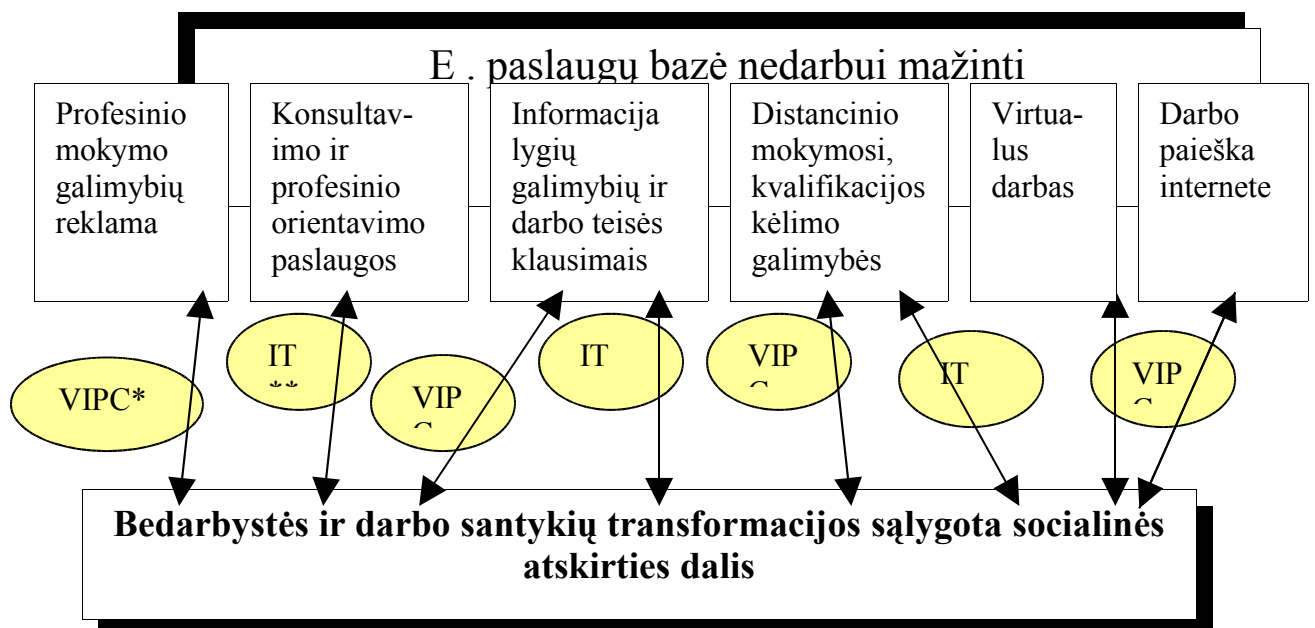
(Žiūrėti priedus, lentelė Nr. 3 “Charakteringų bedarbių grupių kriterijai”)

Bedarbystės priežasčių mažinimas e.valdymo metodais

Elektroninių viešųjų paslaugų teikimo galimybės yra įtakojamos paslaugų paklausos. Internatinė darbo paieška yra viena labiausiai naudojamų paslaugų. Tačiau nedarbo mažinimo srityje yra nemažai spęstinių klausimų:

- o darbo biržos informacinė duomenų bazė internete nėra prieinama visiems potencialiems vartotojams;
- o sunku pasinaudoti profesinio konsultavimo bei orientavimo paslaugomis kaimo jaunimui;
- o Sociologinių tyrimų duomenys rodo, kad kas ketvirtas bedarbis neturi neturi jokių žinių apie profesinio mokymo galimybes.

Schema Nr 9
Nedarbo mažinimas visuomenės plėtros kontekste

* VIPC – Viešosios prieigos taškai

** Kitos prieigos prie IT galimybės

1.3 Lietuvoje diegiami ir veikiančios bedarbystės e. administravimo modeliai

1.3.1 Distancinis mokymasis

Lietuvoje tradicinės neakivaizdinės studijos pamažu gauna naujų formų, jas papildo informacinių ir komunikacinių technologijų priemonėmis organizuojamos nuotolinės studijos. Nuotolinės studijos yra įtrauktos į strateginius informacinės visuomenės plėtros Lietuvoje planus.

Išsimokslinimas yra vienas svarbiausių tolydaus užimtumo veiksnių informacinėje visuomenėje. Aukšto lygio išsimokslinimas sudaro galimybes produktyviai naudotis informacija ir informacinėmis technologijomis.

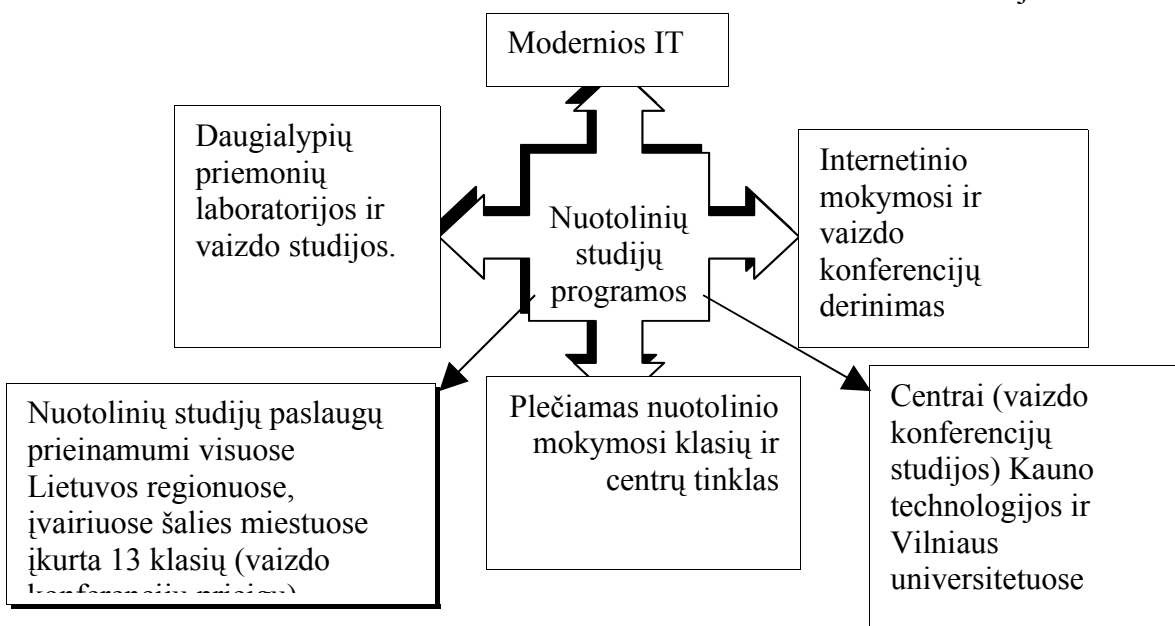
Tačiau situacija mieste ir kaimo vietovėse yra gana skirtinga:

Miestuose gyvena dauguma aukščiausios kvalifikacijos specialistų :85 % - turinčių aukštojo ir 73 % - aukštesniojo mokslo baigimo diplomą asmenų. Tik 14% baigusiųjų aukštąjį ir 25% - aukštesnįjį mokslą asmenų yra kaimo gyventojai. Šio atotrūkio mažinimui sėkmingai gali pasitarnauti distancinio mokymosi programos kurių sklaidą ir prieinamumą užtikrintų IT plėtra.

Nuotolinio mokymosi projektai ir iniciatyvos:

1998 m. pradėta vykdyti Lietuvos valstybės programa “Distancinio mokymosi vystymas Lietuvoje” (LieDM). 2001m . Ji tapo programos “Informacinės technologijos mokslui ir studijoms 2001 - 2006” (ITMiS) dalimi.

Schema Nr.10
Nuotolinės studijos LieDM tinkle vyksta

Nuotolinio mokymosi tinklo LieDM teikiamos galimybės:

- Lietuvos piliečiams palaikyti ir tobulinti savo kvalifikaciją;

- Gerina sąlygas mokytis visą gyvenimą;
- Plečia mokymo paslaugų įvairovę;
- Sukuria lygias mokymosi galimybes piliečiams nepriklausomai nuo gyvenamosios vietos, lyties, tautybės, socialinės padėties, fizinės būsenos;
- Per nacionalinį švietimo tinklą sudaro sąlygas naudotis kitų tarptautinių nuotolinio švietimo tinklų galimybėmis;
- Sudaromos sąlygos valstybės tarnautojų bei specialistų kvalifikacijai gerinti;
- Sudaromos sąlygos bedarbiams ir potencialiems bedarbiams perkvalifikuoti bei jų kvalifikacijai tobulinti;
- Mokyti verslo žmones ir neįgaliuosius;
- Aukštųjų mokyklų dėstytojų bei studentų tarpusavio mainams spartinti.
- Vykdam Europos Sąjungos projektą TEN (Transeuropean Tele-Educational Network), įsitraukia į Europos nuotolinio švietimo tinklą, veikiantį naudojant palydovinį ryšį. TEN tinklas sudaro technines galimybes priimti nuotoliniu būdu teikiamus mokymo kursus

2001 m. parengta studija “Nuotolinio mokymosi vystymasis Lietuvoje”, Ši programa nuotolines studijas plėtoja tokiomis kryptimis:

- LieDM tinklo ir infrastruktūros plėtra ;
- Nuotolinio mokymosi studijų programų teikimas LieDM tinkle ;
- Nuotolinio mokymosi kursų kūrimas: LieDM tinkle siūlomos penkios nuotolinių studijų programos, suteikiančios antros pakopos universitetinį išsilavinimą.
- LieDM tinklo interneto portalo palaikymas, LieDM tinklo personalo mokymas.
- Parengta tarpuniversitetinė magistro studijų programa “Atvirasis ir nuotolinis mokymasis”. Ši programa skirta rengti specialistus nuotoliniam mokymuisi organizuoti, bei skatinti mokymosi procesuose naudoti IT.

Informacijos sklaida apie nuotolinį mokymąsi: LieDM tinklo internetinis portalas skirtas pateikti informacijai apie nuotolinį mokymąsi, jo galimybes ir formas, LieDM tinklą sidarančias institucijas. Šis portalas tai pirmasis žingsnis kuriant internetinę “bendrąją mokymosi rinką”. Šiame portale visi gali susipažinti su institucijų teikiamais nuotolinio mokymosi kursais ir studijų programomis (www.LieDM.lt).

Atidaryta mokslinė interneto biblioteka [29]

Lietuvos internete atidarytas naujas portalas "eLibrary.lt", skirtas aprūpinti būtinais informacijos šaltiniais mokslininkus, inžinierius, gydytojus, studentus, dėstytojus.

Šis tinklapis - analogiško Tarptautinio internetinio tinklapio versija, kuriai Lietuvoje atstovauja ir kurią palaiko viešoji įstaiga "Baltijos visuomeninis informacinių technologijų ir švietimo centras".

Portale priėjimo prie visos medžiagos teisė suteikiama tik specialiai užsiregistravusioms organizacijoms iš tų organizacijų kompiuterių, atpažįstamų per jų kompiuterio (IP) adresą. Mokslinėje elektroninėje bibliotekoje, pasak įstaigos pranešimo, sukaupta daugiau nei 6 tūkst. pavadinimų įvairių mokslinių žurnalų iš viso pasaulio, o bendras straipsnių skaičius viršija 8 milijonus.

Portalas sukurtas visuomeniniais pagrindais. Viešoji įstaiga "Baltijos visuomeninis informacinių technologijų ir švietimo centras" įsteigta 2003 metų pabaigoje. Tai pelno nesiekianti organizacija, kuri veikia socialinėje, švietimo, mokslo, kultūros ir kitose visuomenės gyvenimo srityse.

Problemos, ribojančios nuotolinį mokymąsi:

- 1 Nepilnai panaudojama dabartinė nuotolinio mokymosi infrastruktūra ir jos teikiamos galimybės studijuoti, ypač – nuotolines studijas taikant principui mokytis visą gyvenimą.
- 2 Įstatyminė bazė taip pat nėra palanki, nes valstybės biudžetas nepajėgus finansuoti nuotolinių studijų proceso, o žmonės, ypač nutolusių regionų, neistengia susimokėti už kursus. Todėl svarbi darbdavių parama. Reikėtų investiciją į žmogų prilyginti bent jau investicijai į gamybą, nes nesutvarkyta apmokestinimo programa.
- 3 Nors yra parengta bei teikiama nemažai nuotolinio mokymosi kursų ir programų, jų pasiūla dar nepatenkina visuomenės poreikių. Nuotolinių studijų plėtrai Lietuvoje skatinti svarbu būtų labiau remti nuotolinio mokymosi kursų ir studijų programų rengimą ir teikimą.

Kompiuterinio raštingumo ir pamokos internete [41]

Kompiuterinės įrangos plitimo tempai šalyje rodo, kad skaitmeninis raštingumas tampa vienu pagrindiniu darbo jėgos kvalifikacijos rodikliu daugelyje profesinės veiklos sričių. Sudedamoji šių gebėjimų dalis – užsienio kalbų, pirmiausia anglų kalbos, mokėjimas. Kalbos barjeras gali būti gana svarbi kliūtis naudotis informacinėmis technologijomis, nes dauguma programų, interneto puslapių yra anglų kalba.

IVPK tinklapyje teikiama pirmo lygio e.paslauga leidžianti išmokti elementarių kompiuterinio raštingumo pagrindų. (Žiūrėti priedus; tinklapio struktūros paveikslas Nr.1 Nuotolinio mokymosi kursai. Kompiuterio pradžiamokslis)

Pirmoje dalyje susipažįstama su kompiuterio dalimis, darbui reikalingomis programomis, yra pagrindinių vartotinių sąvokų apibrėžimai. Išmokstama valdyti pelytę, dirbti klaviatūra.

Šioje dalyje nagrinėjama operacinės sistemos Windows aplinka, darbas joje, pagrindinės operacijos. Aprašomi dažniausiai naudojami veiksmai programoje Windows Explorer .

Antroje dalyje sužinoma, kas yra Internetas, susipažįstama su interneto paslaugomis, prisijungimo būdais. Išmokstama ieškoti informacijos internete, įrašyti, atspausdinti ar pasižymėti reikalingą informaciją.

Trečioje dalyje sužinoma, kaip rasti informacijos tinklapių kataloguose, įrašant vieną ar kelis raktinius žodžius. Susipažįstama su svarbiausiomis viešosios informacijos ir paslaugų internete tinklapiais, elektronine žiniasklaida.

Ketvirtoje dalyje sužinoma, kas yra elektroninis paštas, kokia egzistuoja analogija tarp pašto ir elektroniniu būdu siunčiamų žinučių. Išmokstama sukurti asmeninę pašto dėžutę, ja naudotis (parašyti, išsiųsti, perskaityti gautą laišką, išsiųsti laišką su prisegta rinkmena ir pan.). Sužinoma, kaip parašyti elektroninį laišką Valstybės ar savivaldos institucijoms.

Autorės nuomone IVPK tinklapyje teikiama paslauga yra labai vertinga tuo atžvilgiu, kad pateikia išsamų ir aiškų darbo su kompiuteriu pagrindų pradžiamokslį, tačiau yra sunkiai surandama ir pastebima. Tokio tipo paslauga tikrai galėtų pasitarnauti visuomenės švietimui, tačiau turėtų būti pateikta pagrindiniuose valstybiniuose tinklapiuose.

1.3.2 E. darbo galimybių

projektas - E3WORK - eDarbas Rytų Europoje [30]

E3WORK yra Europos Komisijos 5-osios struktūrinės programos Informacinės Visuomenės Technologijų (IST) krypties projektas, pradėtas vykdyti 2001 m. spalį. Numatyta trukmė – 2-ji metai.

Į projektą įtrauktos 5 centrinės Europos ir Baltijos regiono šalys: Lietuva, Latvija, Lenkija, Vengrija ir Rumunija. Projekto koordinatorius – didelę patirtį eDarbo srityje turinti Prancūzijos firma “Distance-Expert”.

Projekto tikslas - skatinti E.darbo naudojimą kuris jau plačiai taikomas Europos Sąjungoje, tuo siekiant joms padėti vystyti informacinę visuomenę ir integruotis į Europos Sąjungą:

- Perduoti eDarbo įgyvendinimo metodologiją ir patirtį projekto dalyviams;
- Išbandyti eDarbą nacionalinėse aplinkose (organizacijose);
- Organizuoti pilotinį eDarbo projektą;
- Skleisti informaciją apie eDarbą;
- Paruošti 2 mokymo (eLearning) modulius;
- Identifikuoti eDarbą skatinančias ir slopinančias jėgas.

Schema Nr11
E.darbo koncepcijos privalumai

Nuo vietos ir laiko nepriklausomas darbo atlikimas pasitelkus informacijos technologijas ir telekomunikacijas.	←
Suteikiamos naujos įsidarbinimo galimybės nutolusiuose rajonuose gyvenantiems ar neįgaliems žmonėms	←
eDarbas leidžia lengviau suderinti darbą ir asmeninį gyvenimą; organizacijoms suteikia daugiau konkurencingumo: kyla darbo našumas, greičiau reaguojama į pasikeitimus rinkoje ir kt.	←

Projekto metodologija

Projekto pradžioje vykusiuose mokymuose atstovai iš kiekvienos šalies buvo supažindinti su eDarbo metodologija bei sėkmingais eDarbo pritaikymo atvejais Europos Sąjungos šalyse. Vėliau

Kiekvienoje šalyje šie žmonės perteiks įgytą patirtį savo šalyse., pasirinktoje organizacijoje, inicijuota pilotinė eDarbuojų grupė, kuri leis nustatyti kiekvienos šalies teisinius, technologinius, ekonominius bei kitus ypatumus eDarbo naudojimui. Ši pilotinė grupė bus pavyzdys kitoms organizacijoms, norinčioms praktikuoti eDarbą, bei leis suformuluoti konkrečios šalies sąlygas atitinkančias taisykles eDarbo įdiegimui ir naudojimui.

Lietuvoje pilotinė grupė suburta UAB “Alnos Biuros Sistemos”, kuri yra AB “Alna” grupės narė. AB “Alna” yra viena iš didžiausių ir ilgiausiai veikiančių informacinių technologijų kompanijų Lietuvoje.

Pats projektas organizuojamas taip pat eDarbo pagrindu. Tam sukurta “Virtuali bendruomenė” internete, kurios pagalba keičiamasi informacija, ten laikomi dokumentai ir prezentacijos bei bendraujama. Viešai prieinamose srityse talpinama [informacija apie eDarbą](#)

2. SKYRIUS

SOCIALINĖS SANGLAUDOS INFORMACINĖJE VISUOMENĖJE STIPRINIMO METODAI KITOSE ŠALYSE

2.1 JAV patirtis socialinės sanglaudos didinime taikant e – metodus

Rey Ramsley straipsnyje “Skaitmeniniai sprendimai ekonominėje atskirtyje” nelinkęs išskirti “skaitmeninės atskirties” definicijos, jis tiesiog šį fenomeną įvardija tik dar viena skurdo atmaina: “Dauguma šią problemą vadina “skaitmenine atskirtimi”, bet išties, tai tik dar viena skurdo apraiška. Viso to esmė, kad ekonominis skirtumas Amerikoje tai daugiau, nei skirtingas pajamų lygis, tai vertybių skirtumas, pasireiškiantis sugebėjimuose, informacijoje ir ištekliuose.” [25].

Kuomet žemas pajamas gaunantys žmonės neturi prieigos prie technologijų, arba įgūdžių jomis pasinaudoti, jie tampa dar labiau izoliuoti nuo vyraujančios socialinės ir ekonominės tendencijos. Tai pakeitus būtų galima:

- Efektyviai pristatyti informaciją, produktus ir paslaugas dažnai izoliuotiems ir mažas pajamas turintiems asmenims.
- Pagreitinti šių asmenų įsiliejimą į bendrą socialinį ir ekonominį gyvenimą.

Autorius teigia, kad “technologijos, tai ne įrankis, galintis pakeisti žmonių tarpusavio bendravimą, bet gali pakeisti egzistuojančias sistemas ir programas”[25].

Autorius aprašo kuriamas ir jau įgyvendintas programos, kurių dėka mažinamas atotrūkis tarp asmenų, gaunančių mažas pajamas, ir likusios visuomenės dalies. Rey Ramsley savo straipsnyje aprašo kaip svarbu pradėti nuoseklią technologinės plėtros strategiją, siekti, kad ta visuomenės dalis, kurios integracija rūpinamasi turėtų ne tik prieigą prie technologijų, bet ir kad technologijos būtų adaptuotos pagal jų įgūdžius ir gebėjimą naudotis.

Svarbiausi veiksnys lemiantys sėkmingą IT plėtrą tarp žemas pajamas gaunančių visuomenės sluoksnių - **palankios aplinkos sukūrimas**. Dėl įvairiausių priežasčių, įskaitant psichologinę izoliaciją, rasizmą, neefektyvias paslaugų pristatymo sistemas, žemas pajamas gaunantys žmonės nėra socialiai visavertė visuomenės dalis.

Žmonės su ištekliais turi kontaktų ir socialinių ryšių, kurie neleidžia atsidurti izoliacijoje, kai tuo tarpu kiti – ne.

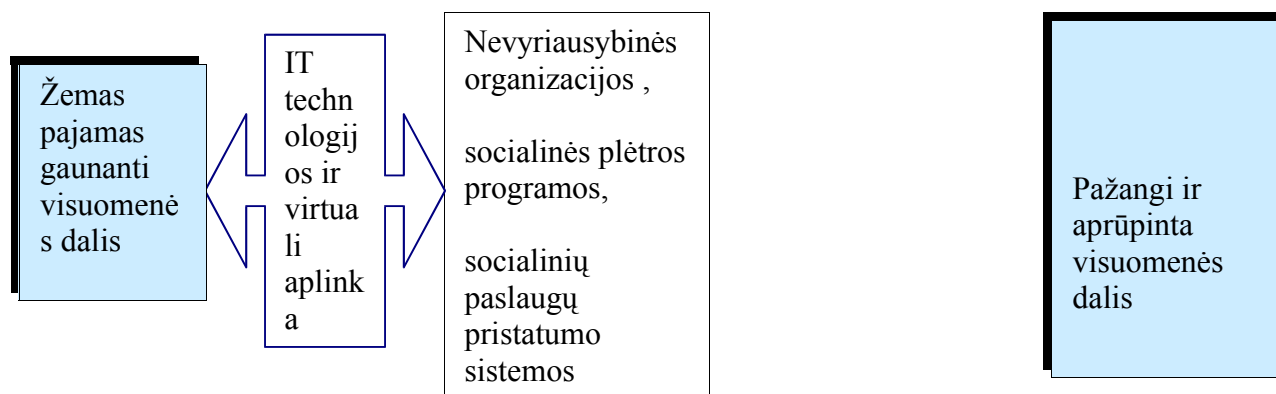
Izoliacija įtakoja galimybę kurti gerovę, įgyti būstą, gauti kvalifikuotą sveikatos apsaugą, gauti darbus ir pasiekti rezultatų.

Paslaugų pristatymo sistemos, kurios turėtų padėti žmonėms kurti ryšius ir integruotis į visuomenę, dažnai yra fragmentiškos, nepasiekiamos, ir dažnai neatitinkančios kainų.

Technologijos gali sukurti arba sustiprinti egzistuojančią socialinę aplinką ir pristatyti ją tiesiai žemas pajamas gaunantiems žmonėms “į namus”. Ji gali tarnauti skirtingų kalbų, sugebėjimų, interesų žmonėms. Ir užtikrinti, kad jų balsai būtų išgirsti bendruomenėse. **Tokiu būdu technologijos užtikrina ekonominę integraciją.** Technologijų naudą ir privalumus patiria ne pelno siekiančios organizacijos, viešosios įstaigos, daugybė žemas pajamas turintys vartotojai, o tai ir įrodo šio virtualaus tinklo būtinybę čia ir dabar.

Schema Nr 12
Technologijų įtaka siekiant socialinės gerovės

Priemonių demistifikavimas.

Autorius pateikia pavyzdį, kuomet JAV buvo įsteigta “One Economy Corp.”, viešoji nepelno siekianti organizacija būti inovacijų ir pokyčių katalizatoriumi, pajungiančiu technologijų galią žmonių gyvenimų gerinimui. Ši organizacija sukūrė interaktyvią priemonę “The Beehive” (www.theBeehive.org), vietinių ir valstybinių išteklių, informacijos ir priemonių paskirstytoją. Savipagalbos programos turinys sukurtas dviem (anglų / ispanų) kalbomis ir parašyta specialiai mažas pajamas gaunantiems žmonėms.

“The Beehive” programa padeda iškelti aikštėn ir atskleisti neteisingas sampratas, “legendas”, kurios istoriškai laiko mažas pajamas gaunančius žmones atskirtus ir didina socialinę – ekonominę atskirtį. Svetainės lankytojai gali daugiau sužinoti apie nemokamą sveikatos draudimą vaikams, sužinoti, ar jų vaikai turi tokią teisę, ir gauti visą informaciją, reikalingą norint pasinaudoti draudimu, per internetą.

Vartotojų grupių tyrimas parodė, kad virtualios ekskursijos sveikatos apsaugos paslaugų, gydytojų kabinetų, bankų ir vienadienių karjeros centrų – pašalina kliūtis trukdančias žengti pirmą žingsnį, virtualių paslaugų vartojime.

“Beehive ir rajoninių valdžių sukurtos interaktyvios programos:

1. Interaktyvi bendruomenės išteklių paieška, kuri tarpininkauja žmonėms interaktyviai sprendžiant jiems rūpimas problemas, pradedant nuo namuose patiriamos prievartos, baigiant vaikų teisių apsauga. Socialinių darbuotojų mokymas naudoti internetinę programą, kaip informatyvią ir perdavimo priemonę, o gyventojai naudoja ją, kaip savipagalbos priemonę.
2. Interaktyvi paieškos sistema viešojoj sostinės sveikatos apsaugos sistemoj. Sujungta su “Beehive”, sistema pajungs elektronines įtinklinimo technologijas, tam kad didinti mažas pajamas gaunančių gyventojų galimybę taip pat efektyviai naudotis sveikatos apsauga, kaip ir nepriklausomiems vartotojams.
3. Sukurtas internetinis tinklapis, kuriame tėvai galėtų rasti kvalifikuotų vaikų ugdymo institucijų, “šeimyninių” vaikų darželių duomenų bazę.

- Išvystyta išsamiskaitmeninių galimybių programą gyventojų tarpe. Į programos sudėtį įeina lokalizuotos Beehive” programos instaliavimas su specialiai adaptuotais darbo įrankiais bedarbiams ar dirbantiems ne visu pajėgumu gyventojams. Taip pat jiems suteikiamas nemokamas naudojimasisi elektroniniu paštu.

2.3 “eDarbas” – e.darbo biržos projektas. Rumunijos praktika

Rumunijos atliktas ir įgyvendintas projektas laikomas vienu geriausių pasaulio praktikoje [28].

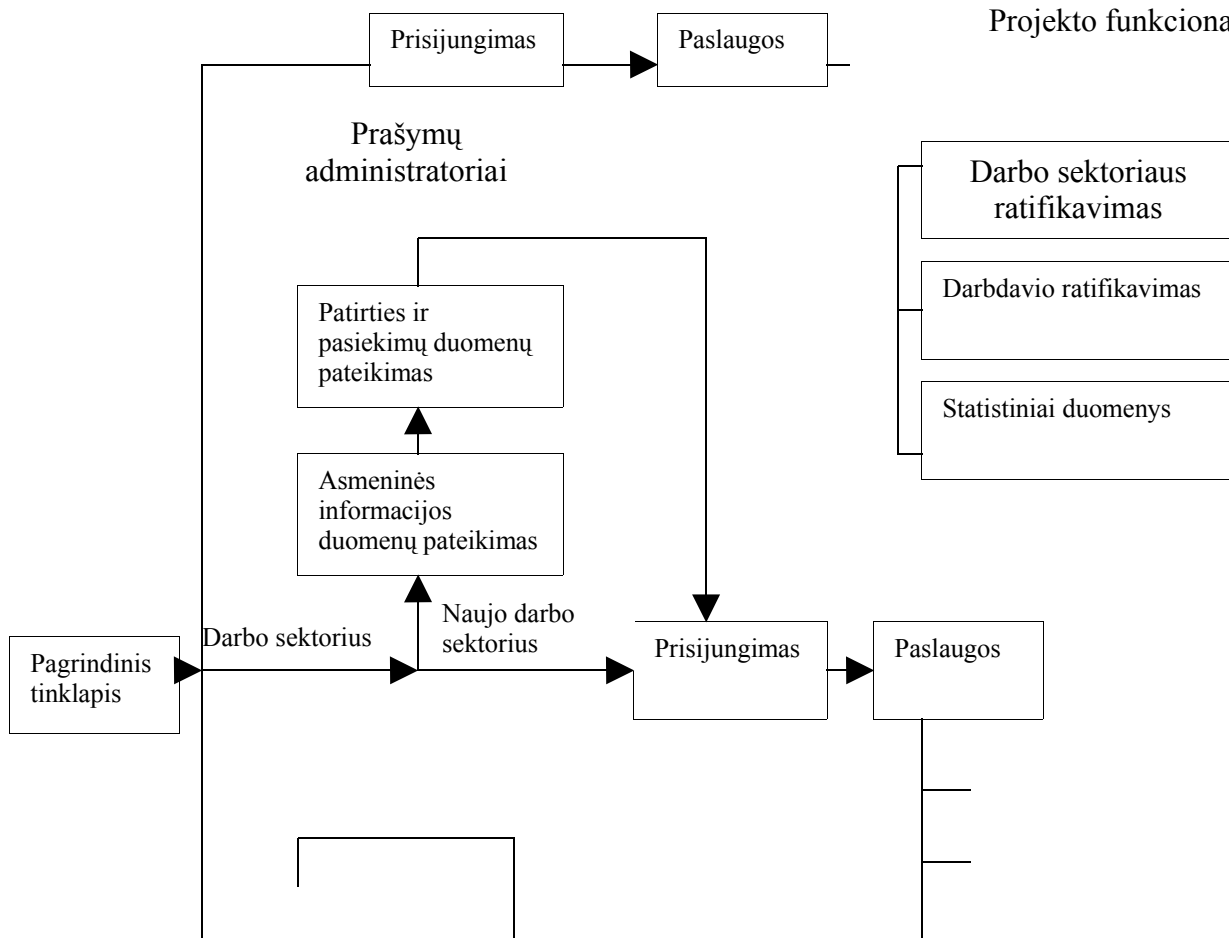
Rumunijos internete dominuoja keletas e.paslaugų susijusių su įsidarbinimu arba darbuotojų paieška. Dažniausiai pasitaiko du priėjimai:

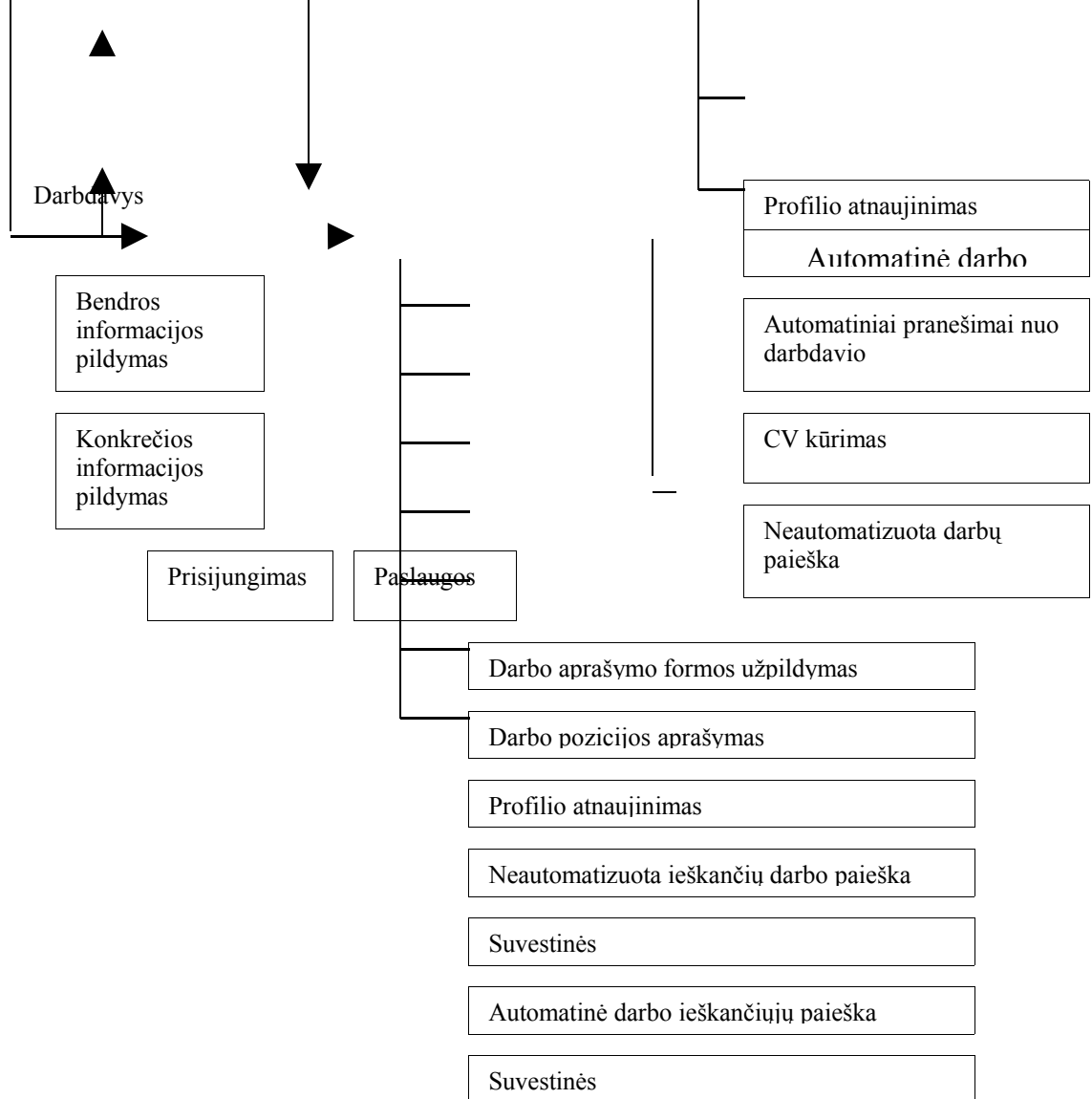
1. Ieškantys darbo dažniausiai nemokamai registruojasi elektroninėj svetainėj (electronic portal), patalpina savo CV, atsako į keletą klausimų ir tuo viskas baigiasi. Tolimesnėje eigoje jie laukia kokių nors kontaktų.

2. Darbdaviai, ieško darbuotojų įvairiais būdais (skelbdami pasiūlymus dienraščiuose, interneto skelbimuose, įdarbinimo kompanijose). Tačiau pigiausias būdas (ir dažnai nemokamas), galintis jiems padėti yra elektroninė darbo birža.

Pagrindinis tikslas – sukurti efektyvią žmogiškųjų išteklių verbavimo tarnybą turinčią ryškų poveikį abiem pusėms: kandidatams ir daro pozicijas siūlančioms institucijoms. Elektroninio metodo privalumas - kandidatų verbavimo proceso palengvinimas, ir stipriai sumažina proceso trukmę tarpininkaudamas tarp pasiūlos ir paklausos balanso.

Schema Nr.13
Projekto funkcionavimo schema

Šis KITM projektas yra pilotinis bendroje e.vyriausybės įgyvendinimo koncepcijoje.

Kiti eDarbo projekto tikslai:

- Įkurti virtualią darbinių santykių mainų erdvę, kur žmonės ieškantys darbo ir ieškantys darbuotojų galėtų įgyvendinti savo lūkesčius susijusius su norimo darbo ar pageidaujamos kandidatūros suradimu.
- Būtinybės, efektyvumo ir pasiekimų įrodymas naudojant informacines technologijas žmogiškųjų išteklių srityje.
- Kelti specialistų vertą kuriant įvairiuose modernių technologijų srityse.

Projekto įgyvendinimo etapai:

- Techninės įrangos platformos sukūrimas (IBM serveriui)
- Foninės duomenų programos pasirinkimas (Oracle 9i) ir programinės įrangos serverio (Apache)
- Aprūpinimas reikiamomis saugos priemonėmis garantuojant duomenų ir privatumo apsaugą
- Aprūpinimas reikiamomis interneto jungtimis

Sistemos vykdomos funkcijos

- Kandidato duomenų įvedimas: identifikacijos duomenų, išsilavinimo, sugebėjimų pasiekimų ir patirties.
- Darbdavių pristatymas ir darbo vietų pasiūla.
- Galimų darbo vietų specifikacija pristatymas siekiant pritraukti reikiamus kandidatus ir neskatinti netinkamų.
- Kandidatas gali matyti visus galimus darbus ir užsirašyti norimai pozicijai.
- Darbdavys gali analizuoti prisistačiusių kandidatų duomenis.
- Galimybė kontaktuoti su atrinktais kandidatais elektroniniu paštu siekiant vykdyti tolimesnius atrankos etapus.

Kandidato atžvilgiu suteikiamos tokios galimybės:

- Studijuoti darbus, siūlomus Informacinių technologijų ir komunikacijos ministerijos taip pat kitų departamentų ir su komunikacija susijusių įstaigų.
- Daugybę CV pildymo elektroninių variantų, CV įvairias formatais patalpinimo ir pateikimo darbdaviams.
- Galimybė pageidauti norimo darbo ir užpildyti motyvacijos laišką darbdaviui.
- Nereikia ieškoti tinkamo darbo “rankiniu būdu”.

Darbdavio atžvilgiu suteikiamos tokios galimybės:

- Modernus būdas pateikti skelbimus dėl priėmimo į darbą
- Registravimas darbų, kurių pageidauja darbuotojai.
- Įvertinimas darbuotojų, kurie kandidatuoja į pasiūlytas darbo vietas.
- Tiesiogiai matyti informaciją susijusią su kandidatais ir jų CV

- Pranešti kandidatams , kad šie atvyktų į interviu.
- “Rankinė” kandidatų paieška duomenų bazėse
- Automatinė paieška naujai užsiregistravusių kandidatų atitinkančių išankstinius atrankos kriterijus.
- Sistemos pasiekimai:
- Lanksti, efektyvi kainos ir laiko atžvilgiu žmogiškųjų išteklių verbavimo sistema.
- Sistema leidžianti kurti, publikuoti ir reklamuoti galimas darbo vietas naudojant internetą.
- Sistema leidžia sustiprinti informacinių technologijų, kaip alternatyvaus būdo, susijusio su žmogiškųjų išteklių verbavimu įvaizdį.
- Kombinuota tradicinių ir e-būdų žmogiškųjų išteklių verbavimo sistema.
- Vyriausybinių organizacijų pasitelkia į pagalbą privatų sektorių vietoj to, kad šį darbą atliktų pati. Geras viešo ir privataus sektoriaus bendradarbiavimo pavyzdys.

IT panaudojimas žmogiškųjų išteklių verbavimo sistemoje geras pavyzdys, kaip eDarbo sistema padeda taupyti laiką ir pinigus ir samdyti daugiau reikiamos kompetencijos žmonių.

3. SKYRIUS

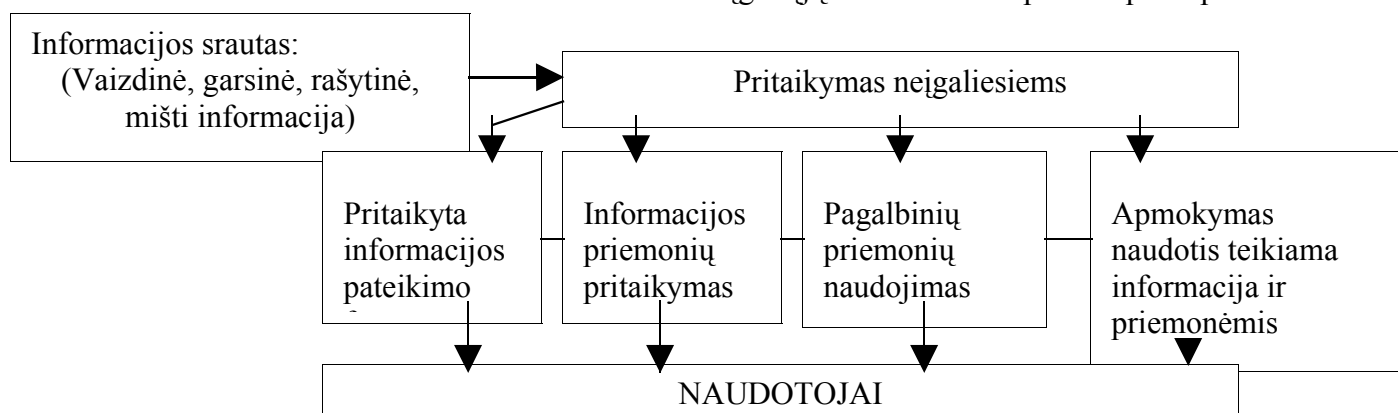
INFORMACINĖS APLINKOS PRITAIKYMO NEĮGALIESIEMS MODELIAI

3.1 Siekiama padėtis, konceptualūs sprendimai

Iš patyrimo ir naujausių žinių kuriamas maksimalus įmanomas informacinės aplinkos neįgaliesiems tikslo modelis ir keliami pagrindiniai uždavinys: pašalinti kliūtis, trukdančias neįgaliesiems laisvai gauti, naudoti, apdoroti, perduoti esamą informaciją.

Schema Nr. 14

Neįgaliųjų informacinės aplinkos principinė schema

Keliami uždaviniai ir jų sprendimai[13]:

Pirmas uždavinys – jo sprendimui koncepcijoje pateikiamos priemonės kaip pasiekti, kad visi įmanomi informacijos šaltiniai būtų pasiekiami universaliai.

Antras uždavinys – specialių portalų sukūrimas bendrose įvairių sričių informacinėse sistemose. Tai realizuoti būtų galima valstybės portaluose, tačiau tai iš esmės yra taikymai, integruojantys, agreguojantys, apdorojantys ir pateikiantys informaciją iš įvairiausių šaltinių ir išankstinė srautų analizė rodo, kad tokių portalų kūrimas yra vienas iš racionaliausių sprendimų ir jais galės naudotis ir kiti naudotojai. Šio uždavinio rėmuose sprendžiami mokymo, nuotolinio mokymo ir studijų, perkvalifikavimo, nuotolinio darbo, virtualios neįgaliųjų darbo biržos (kaip šalies bendros darbo biržos dalies) ir kiti klausimai.

Trečias uždavinys – numatyti kelias ir priemones kaip užtikrinti prieigą prie informacinių resursų ir pasiekti tarpusavio ir su kitais naudotojais ryšį visiems neįgaliesiems. Tai pasiekama organizuojant ypatingai aukšto pralaidumo telekomunikacijas prie Žinybinio Portalo ir atitinkamas priemones naudotojų pusėje, naudojantis netik esamais telekomunikacijų tinklais bet ir maksimaliai panaudojant alternatyvaus tinklo (AB “Lietuvos energija” (LE), AB “Lietuvos geležinkeliai” (LG), Lietuvos radijo ir televizijos centro (LRTC) ir kt., išteklius.

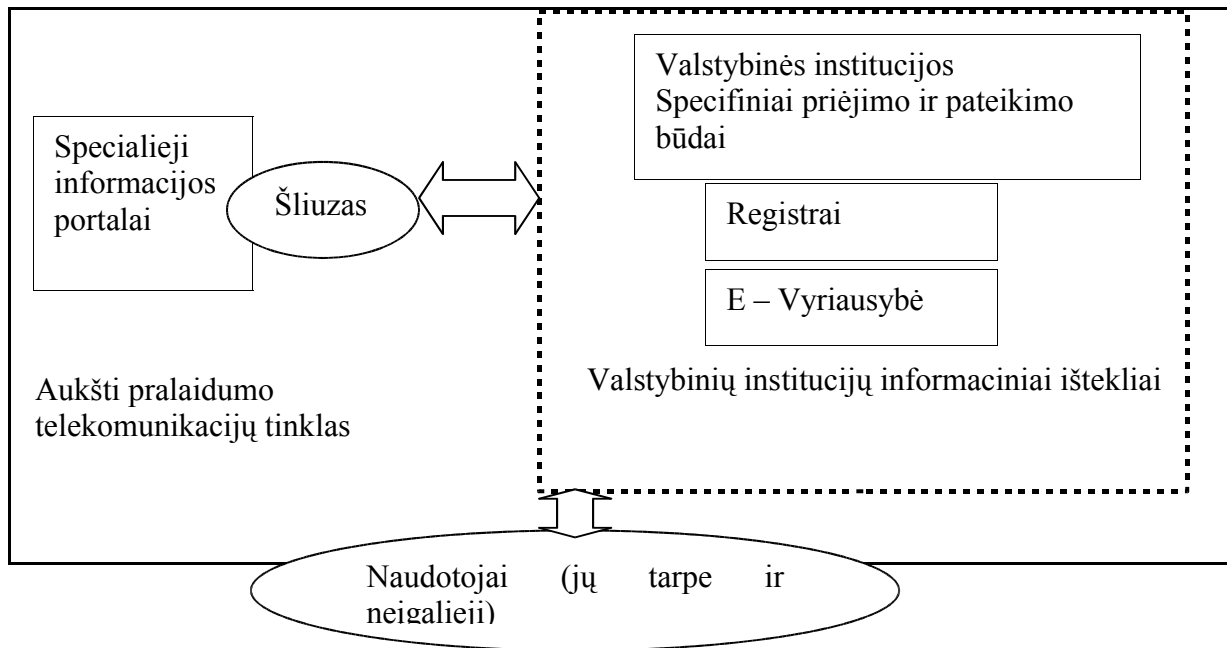
Ketvirtas uždavinys – pritaikytų darbo vietų, suteikiančių neįgaliesiems galimybę lygiomis teisėmis konkuruoti darbo rinkoje kūrimas ir išvystymas.

Tai remiasi sukauptomis ir įdiegtomis mokslo žiniomis ir tolimesniais tyrimais. Nagrinėjamos ir specialiųjų įrenginių gamybos organizavimo prielaidos.

Koncepcijos pagrindą sudaro keturi svarbiausi faktoriai:

1. kelias ir priemonės, kaip viešus valstybinius informacinių resursų šaltinius pasiekti neįgaliesiems nepriklausomai nuo negalios pobūdžio;
2. Specialieji klausimai - portalai, integruoti su reikiamais valstybiniais registrais, valstybės vartais ir kitais informaciniais resursais;
3. išvystytos telekomunikacijos;
4. darbo vietų visaapimanti aibė.

Šių uždavinių sprendimui siūlomos šiuolaikinės priemonės, leidžiančios integruoti senas sistemas, duomenų bazes, su naujausios architektūros ir priemonių sprendimais. Numatoma tokia dekompozicija, kuri leis koncepcijos priemones diegti įvairiose srityse (vartai, registrai, tarpregistrinės sistemos ir kt.) tų atitinkamų sistemų nepriklausomiems projektuotojams ir eksploatuotojams.

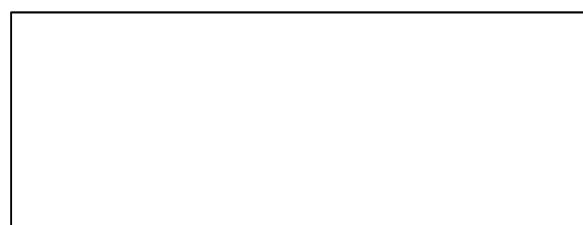
(Žiūrėti prieduose Neįgaliųjų rehabilitacijos ir integracijos schemą. Schema Nr. 16)

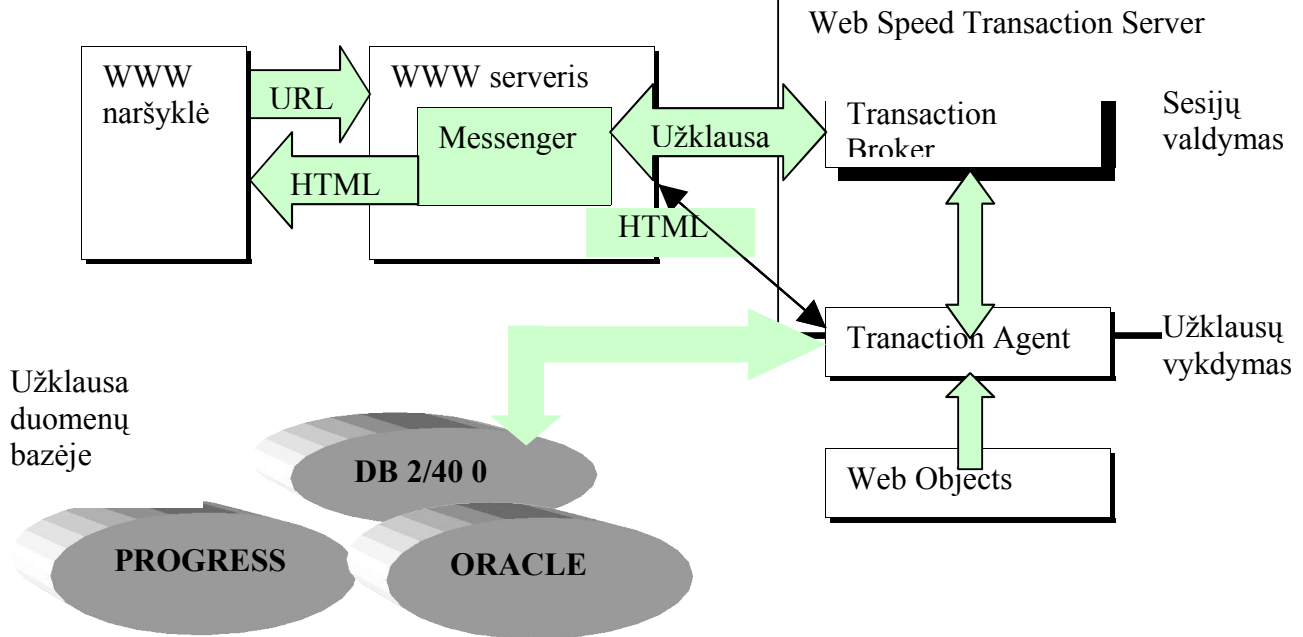
Informacinės sistemos kūrimas galėtų būti atliktas, kaip “klasikinio” korporacijos Portalo kūrimo procesas, galintis aprūpinti naudotojus visa gyvybiškai svarbia struktūrizuota informacija iš senų sistemų ir duomenų bazių, bei nestruktūrizuota informacija. Portalas aprūpins kreipimąsi į informacijos ir žinių resursus, sukauptus kitose sistemose per korporacijos “šliuzą” (gateway).

Priemonės naudosis XML kalbos galimybėmis, sudarančiomis bazę diegti naujausias žinių valdymo technologijas. Kaip vienas iš daugybės galimų pavyzdžių pateikiamas korporacijos portalo organizavimas per Brokerių – Agentų architektūrą.

Schema Nr.16 vaizduojamas pilnas perspektyvinis tikslo modelis apibrėžiantis visas subjektų ir objektų aibes, prieinamumo prie objektų ir subjektų aplinkoje specifiką pagal neįgalumo pobūdį, tikėtinus informacijos srautus.

Schema Nr.16
Perspektyvinis tikslo modelis

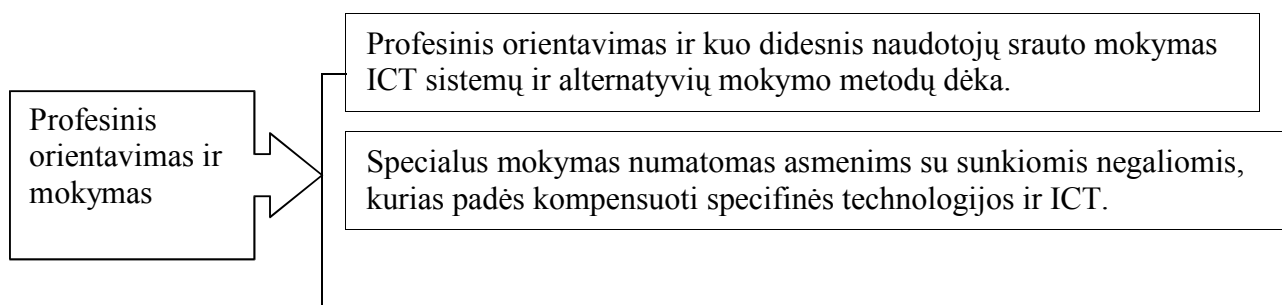
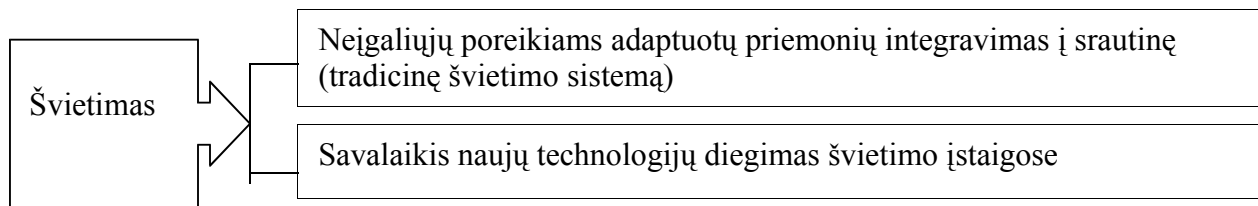

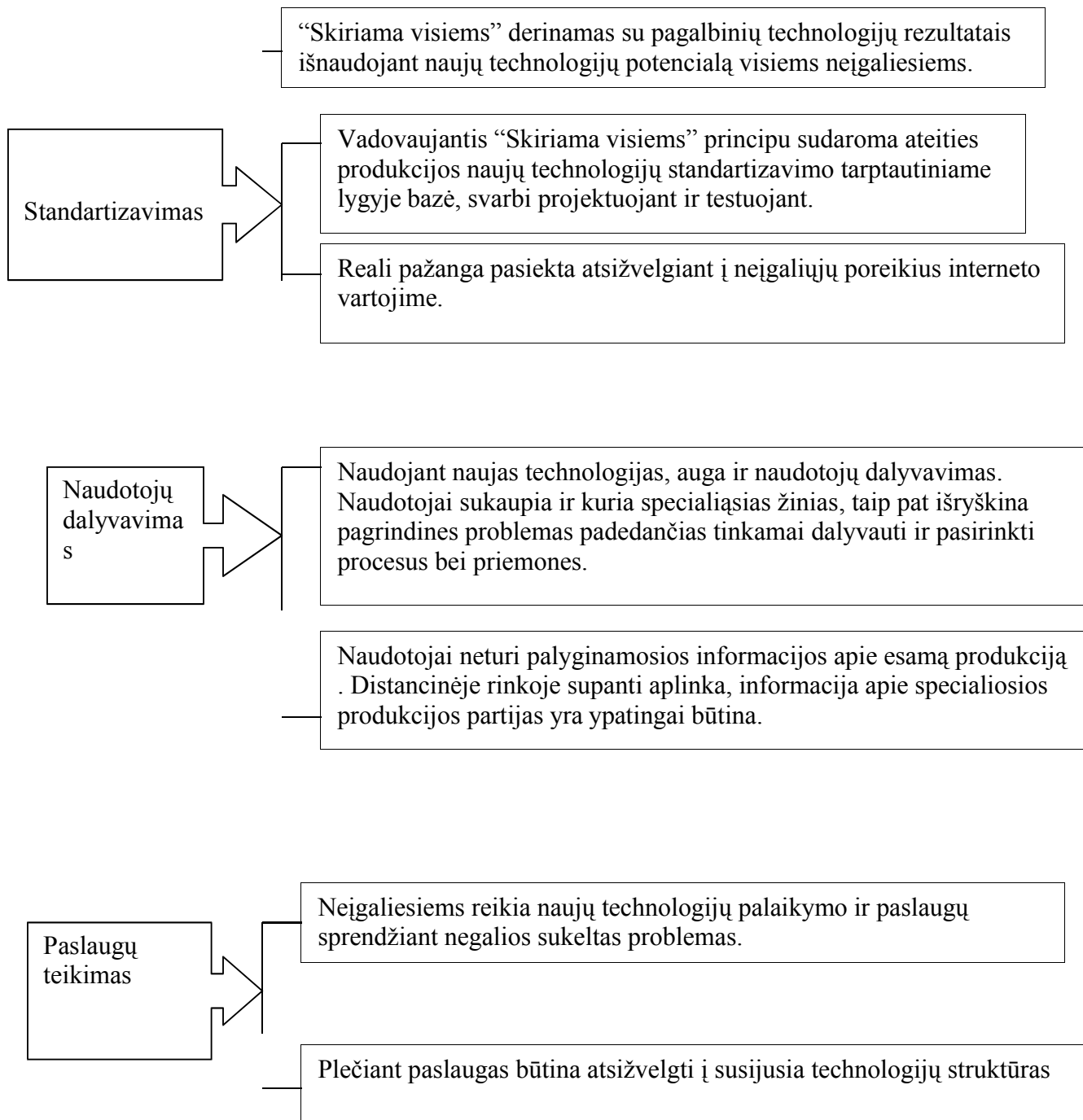
3.2 Asmenų su negalia gyvenimo kokybės gerinimo modeliai

Pagrindiniai žingsniai, kuriuos reikia engti įvairiuose srityse, siekiant, kad naujos technologijos ir e – administravimo paslaugos gerintų neįgalių asmenų gyvenimo kokybę.

Schema Nr 17

Socialinės sanglaudos veiksniai

3.3 Neįgaliųjų socialinės integracijos modeliai Lietuvoje

3.3.1 Kompiuterinio raštingumo kėlimas. KTU regioninis nuotolinio mokymo centras, kartu su D.Britanijos, Airijos, Latvijos, Ispanijos ir Lenkijos aukštųjų mokyklų, socialinių institucijų ir kitais atstovais parengęs ir įvykdęs SOCRATES / MINERVA projektą, skirtą neįgaliųjų kompiuterinio raštingumo priežasčių tyrimui, kompiuterinio raštingumo paklausos ir problemų analizei:

- Projekto vykdytojai kaupia informaciją apie įstatyminę bazę bei organizacijas, į kurias galėtų kreiptis pagalbos neįgalieji.
- Ruošia nuotolinio švietimo kursus "Tinklapių rengimas", "Dizaino pagrindai", numato galimybes neįgaliesiems per neįgaliųjų centrus bendrauti tarpusavyje vaizdo konferencijų dėka .

3.3.2 Neįgaliųjų informacinės aplinkos kūrimas [32] 2004 spalio 26 d. vykusiame LASS informacinės aplinkos prieinamumo komisijos posėdyje daugiausia dėmesio jame skirta Brailio raštu spausdinamos informacijos prieinamumui ir kokybei. Nuspręsta priimti Brailio raštu spausdinamų natų standartą. Toks standartas reikalingas muzikos besimokantiems moksleiviams, profesionaliems ir mėgėjams muzikantams. Aptartas Brailio natų spausdinimas kompiuteriu ir čia kylančios problemos.

Aptarta matematinių Brailio ženklų situacija Lietuvoje ir taip pat nuspręsta parengti jų standartą. LASS socialinių darbuotojų netenkina dabartinė LASS narių duomenų bazė. 2005 m. bus sukurta nauja duomenų bazė, atitinkanti šiuolaikines informacines technologijas ir socialinio darbo reikalavimus. Ieškoma galimybių, kaip efektyviai juo aprūpinti ne tik didžiuosiuose miestuose, bet ir visoje Lietuvoje gyvenančius neregius.

3.3.3 Elektroninių straipsnių bazės akliesiems kūrimas [31]

Lapkričio 4 d. Lietuvos aklųjų inovacininkų sąjunga (LAISA) pristatė projektą "Elektroninių straipsnių bazė neregiam ir silpnaregiam". Projekto tikslas - sukurti informacijos sklaidos sistemą, kuria galėtų naudotis jaunimas, turintis regėjimo negalią. Elektroninių straipsnių bazė - tai interneto svetainė, kurioje bus galima rasti akliesiems moksleiviams, studentams reikalingos elektroninės informacijos [41].

Tokia sistema naudinga dėl dviejų priežasčių:

- 1) pirmiausia pati informacija, galimybė ją gauti;
- 2) jaunimas skatinamas įvaldyti kompiuterines technologijas.

Projekto autoriai nusiteikę jį plėsti ir tobulinti: užmegzti ryšius su leidėjais, prašyti iš jų reginčiųjų raštu išeinančių leidinių elektroninių variantų ir talpinti juos svetainėje.

Projekto pristatymo metu buvo atkreiptas dėmesys ir į kitas informacijos prieinamumo problemas: galimybę naudotis įvairiomis interneto svetainėmis, elektroninių leidinių (CD) prieinamumą.

Projektą rėmė Vilniaus miesto savivaldybė, Vilniaus universiteto skaičiavimo centras ir UAB "Inexmė".

3.3.4 BrlPaint - Grafikos spausdinimas Brailiu. Šios programos sukūrimas buvo paremtas EENAT projekto (The Eastern European Network on Access Technology for Blind and Visually Impaired Persons) [33].

Ši programa sukurta įprastų grafinių failų konvertavimui į 4-taškų grafinį formatą, kuris gali būti spausdinamas su Index Everest Brailio spausdintuvais. Šios programos pagalba galima pasižiūrėti ir redaguoti konvertuotus grafinius failus:

konvertuoja *.BMP ir *.PCX grafinius failus į *.GRA (Brailio grafika), reguliuojamas grafikos tamsumas, reguliuojamas grafikos dydis, įvedimas ir išvedimas valdomas gausiais komandinės eilutės raktais, paprastu startiniu interfeisu (ekvivalentas raktams), pasižiūrėjimo ir redagavimo grafiniame interfeise funkcijos paveikslėlio inversija, paveikslėlio pastūmimas, piešimas ir trynimas, teksto Brailiu rašymas, galima naudotis ir klaviatūra, ir pelytė.

3.3.5 Lengvatinių interneto naudojimo sąlygų sudarymas. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija ir AB „Lietuvos telekomas“ bendradarbiauja neįgalių žmonių labui, vystant neįgaliųjų integraciją į visuomenę. Pasak AB „Lietuvos telekomas“ generalinio direktoriaus Arūno Šikštos, šio projekto tikslas - sudaryti galimybę neįgaliesiems palankesnėmis sąlygomis naudotis šiuolaikinėmis ryšio technologijomis [36]:

1. Žmonėms su negalia suteikiama teisė naudotis internetu lengvatinėmis sąlygomis. 2005 m. neįgalieji sulauks net 50 proc. dydžio „Interneto“ plano mokesčio nuolaidos ir 30 papildomų nemokamų „Atviro tako“ valandų. Jie galės naudotis internetu 60 val. per mėnesį, mokėdami tik 10 litų mėnesio mokesį. Taip pat neįgalieji galės pasinaudoti lengvatomis įsirengiant paslaugą „Takas iD 3“ bei telefono liniją.

2. Juridiniai asmenys – t.y. organizacijos, užsiimančios neįgaliųjų ugdymu bei užimtumu galės nemokamai įsirengti paslaugą „DSL takas 80“ ir naudotis internetu už pusę kainos.

3. AB „Lietuvos telekomas“ kartu su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija numato po visą Lietuvą paplitusių neįgaliųjų dienos centrų neįgaliesiems surengti kompiuterinio raštingumo kursus.

Nuolaidomis galės naudotis asmenys, turintys I ir II grupės invalidumą, visiškos negalios invalidai ir vaikai invalidai iki 16 metų.

Šis bendradarbiavimas sudarė galimybes daugiau nei 2000 šalies neįgaliųjų pasinaudoti interneto ryšio lengvatomis.

3.4 Neįgaliųjų socialinės integracijos modeliai užsienyje. Kipro patirtis plečiant bibliotekos informacines paslaugas akliesiems ir silpnaregiams vartotojams.

Kipre parengtas ir įgyvendintas projektas, sudarantis sąlygas akliesiems ir silpnaregiams studijuoti Kipro universitete, laikomas vienu iš geriausių projektų socialinės integracijos srityje [28].

Projekto atsiradimą sąlygojo faktas, kad Kipro respublikoje ir visoje Graikijoje jokioje bibliotekoje nebuvo informacinės struktūros, leidžiančios naudotis informaciniais ištekliais akliems ir silpnaregiams asmenims. Dėl tinkamos įrangos nebuvimo, studentai turėdavo nutraukti studijas universitetuose, nes neturėdavo galimybių pasinaudoti informacija. Šis faktas įtakojo neįgaliųjų nuostatą netęsti studijų universitete.

Projekto tikslas: Bibliotekos paslaugų išplėtimas jas pritaikant akliesiems ir silpnaregiams žmonėms. Jis pasiekiamas instaliavus specialiai adaptuotas darbo vietas, informacijos paslaugų kompleksą ir sukuriant alternatyvų (skaitmeninių) informacijos turinį pasiekiamą ir skaitomą neregijų. Pagrindinis tikslas – sudaryti galimybę akliems ir silpnaregiams studijuoti universitete.

Pagrindinė veikla:

- Įrengtos dvi darbo laboratorijos :
- visiškai akliems žmonėms ir silpnaregiams. Dviejų komplektų kompiuterinės technikos ir adaptuotų priedų (tokių, kaip Brailio ekrano ir akustinio Brailio spausdintuvo, specialaus ekrano su didinimo lęšiu įrengimas, specialiu ekrano skaitikliu JAWS versija ir t.t.) instaliavimas Kipro universiteto bibliotekoje.
- Dviejų silpnaregių administracijos darbuotojų paskyrimas darbui informaciniam centre, aptarnaujančiam biblioteką, ir šviečiamajai veiklai.
- Skaitmeninių bibliotekos išteklių išplėtimas, siekiant patenkinti neeriagių ir silpnaregių informacijos poreikį.

2. Internetinių tinklapių pritaikymas neriagiams, jų dizaino pakeitimas siekiant patenkinti aklių ir silpnaregių poreikius. Daug pastangų sudėta projekto metu siekiant išplėsti visas išteklius ir integruoti juos į universiteto biblioteką ir patenkinti neragių informacijos poreikius. Visos elektroninės paslaugos ir medžiaga perprojektuoti ir pritaikyti aklių ir silpnaregių laboratorijoms.

- 110 000 knygų iš bibliotekos fondų įtraukta į sistema, taip pat sudaryta galimybė naudotis Apie šimtą duomenų bazėmis, pasiekiamomis iš universiteto. 6337 periodiniai leidiniai įvairiais formatais pasiekiami naudojantis universiteto baze. Struktūrinėj sistemoj pateikta 200 vertingų nuorodų, žodynų ir kitų informacinių šaltinių.
- Sudaryta galimybė skaityti daugiau, kaip 200 000 elektroninių knygų kitomis kalbomis

Rezultatai ir pasiekimai:

- Apklausos metu ištirtas didelis aklių ir silpnaregių susidomėjimas naujomis adaptuotos įrangos ir It teikiamomis galimybėmis;
- Dviejų adaptuotų darbinių studijų neregijams ir silpnaregiams įdiegimas;
- Bibliotekos paslaugų išplėtimas, jas pritaikant neregijų silpnaregių reikmėms;

- Dviejų darbuotojų apmokymai specialiame seminare
- Viso bibliotekos personalu apmokymai žinių ir įgūdžių, reikalingu darbui su specialia įranga ir pagalbos akliems.
- Aklių ir silpnaregių apmokymai universiteto bibliotekoje, tam nusamdant silpnaregių kompiuterių specialistą, ne tik projekto diegimo laikotarpiu, bet ir pastoviam darbui.
- Virtualios universiteto bibliotekos pritaikymas naudotis akliems ir silpnaregiams.
- Virtualios bibliotekos sudėties plėtra, darant ją naudingą akliems ir silpnaregiams. Internetinių puslapių su 200000 nuorodų sukūrimas į elektronines knygas internete sukūrimas. Virš 100 naudingų nuorodų struktūros organizacijoje.
- Universiteto akademinio ir administracinio personalo supažindinimas su akliems ir silpnaregiams sukurtomis galimybėmis.
- Visuomenės informavimas apie neregiamas sukuriamas galimybes.
- Pirmasis rezultatas, kad 8 neregiai iškart pradėjo studijuoti Kipro universitete.

Pamokos ir išvados:

Aklieji ir silpnaregiai turi tokias pat teises į mokslą, informaciją ir asmeninę kultūrinę raidą. Lygių galimybių sudarymas pasitelkiant IT infrastruktūrą ir įvairių organizacijų bendradarbiavimą, atskleidžia tikrus asmeninius neregijų sugebėjimus. Adaptuotų priemonių (darbo stočių) realizavimas, kartu su skaitmeninio turinio atpažinimo galimybe ir atsakingų žmonių apmokymu sukuria galimybę akliems siekti aukštojo mokslo.

III DALIS

NEĮGALIŲJŲ SOCIALINĖS INTEGRACIJOS Į DARBO RINKĄ GALIMYBIŲ TYRIMAS

Hipotezė: Adaptuotos pagal neįgalumo pobūdį darbo vietos, nauji darbinių santykių modeliai (teledarbas, e.darbas), IT prieinamumas, neformalus mokymas skatina motyvaciją ir stipriai išplečia neįgalių asmenų darbinės galimybes.

Tyrimo tikslas: šiuo kokybiniu tyrimu siekiama išsiaiškinti neįgaliųjų integracijos į darbo rinką, taikant IT perspektyvas.

Tyrimo objektai:

1. Virtualaus darbo rinkos mokymo centro paslaugos, įtakojančios neįgaliųjų (ir kitų socialinės atskirties grupių) profesinio pasirengimo ugdymą, konkurencingumo kėlimą, tobulinimosi ir darbo galimybes.
2. IT terpė panaudojama platesnėms darbinėms galimybėms.

Tyrime naudoti:

- Valstybinio statistikos departamento,
- Valstybinės medicininės socialinės ekspertizės (VSEK),
- Lietuvos aklųjų ir silpnaregių sąjungos (LASS),
- Lietuvos valstybinės darbo biržos,
- Virtualaus darbo rinkos mokymo centro duomenys (VDRMC).
- Phare 2001 projekto “Mokymai neįgaliųjų integracijos darbo rinkoje galimybių stiprinimui” Psichologinių ir kompiuterinių mokymų neįgaliesiems efektyvumo vertinimo analizė

Tyrimo metodas: analitinis lyginamasis

1. Statistiniai duomenys

Lietuvos statistikos gyventojų surašymo duomenimis Lietuvoje gyvena apie 40 tūkstančių neįgaliųjų, kurie dėl negalios įprastais būdais negali priimti ir apdoroti informacijos.[13]. Iš jų :

- 12594 vaikai nuo 0 iki 15 metų;
- 250306 suaugę

Lentelė Nr.4
Suaugusių skaičius invalidumo grupėse

I grupės	32760 žmonės
II grupės	160522 žmonės
III grupės	55289 žmonės
Nenurodę	1735 žmonės

VMSEK duomenimis 2000 m. gyveno apie 75 000 judėjimo, 25000 psichikos, 15 000 regos, 5000 klausos, 86000 vidaus organų ar kompleksines negalias turinčių asmenų.

Lietuvos darbo biržos įgyvendinamose priemonėse nemažas dėmesys skiriamas į darbo rinką integruojamų neįgaliųjų asmenų gebėjimų didinimui bei jų socialinės atskirties visuomenėje

mažinimui. Juk vienas iš pagrindinių neįgaliųjų integracijos į visuomenę rodiklių – asmenų su negalia užimtumas [44].

Neįgaliam asmeniui konkuruoti šalies darbo rinkoje nėra lengva : kiekvienas, bandantis realizuoti savo norą įsidarbinti, susiduria su gana aukštais darbo jėgai darbdavių keliamais reikalavimais.

- Vienas iš svarbiausių – profesinė kvalifikacija. Deja, iš Vilniaus darbo biržoje užsiregistravusių neįgaliųjų vos ne pusė – 44 proc. – neturi profesinio pasirengimo. Iš turinčiųjų profesiją neįgaliųjų yra įdarbinama trečdalis, o iš neišįgijusiųjų profesinės kvalifikacijos – 17 proc. Taigi specialybės neturinčių asmenų galimybės integruotis į darbo rinką yra net 2 kartus mažesnės.
- Kitas svarbus veiksnys įsidarbinant – darbinė praktika. Net 36 proc. neįgaliųjų asmenų, registruodamiesi darbo biržoje, buvo ilgiau nei metus nedirbę, t.y. faktiškai jau buvo praradę ryšį su darbo rinka. Kas dešimtas neįgalus bedarbis buvo pirmą kartą darbinę veiklą pradėdantis. Taigi vos ne kas antram negalios grupę turinčiam bedarbiui tenka atnaujinti arba užmegzti ryšį su darbo rinka.
- Daugiau kaip pusė neįgaliųjų bedarbių – 54 proc. – būna vyresni nei 45 metų amžiaus, iš jų vos ne kas trečiam iki senatvės pensijos amžiaus būna likę ne daugiau kaip 5 metai. Lengviau konkuruoti darbo rinkoje sekasi jauniems bedarbiams. Nors amžiaus faktorius yra aktualus visiems bedarbiams, tačiau neįgaliųjų asmenų konkurentabilumą darbo rinkoje ypač riboja tik jiems būdingas veiksnys – negalia.
- Keturi penktadaliai Vilniaus darbo biržoje užsiregistravusių neįgaliųjų turi III negalios grupę. Ją turinčius asmenis įdarbinti lengviau, nes daugelis jų gali dirbti įprastinėmis darbo sąlygomis. Tuo tarpu sprendžiant aukštesnę negalios grupę turinčių asmenų įdarbinimo klausimus yra būtina atsižvelgti ir į medicininės – socialinės ekspertizės komisijos išvadas.

Siekiant sudaryti kuo palankesnes integravimosi į darbo rinką sąlygas neįgaliems asmenims, ypatingas dėmesys skiriamas tik šiems asmenims skirtų tikslinių programų rengimui ir jų praktiniam įgyvendinimui. Net 39 proc. visų įdarbinamų į laisvas ir subsidijuojamas darbo vietas neįgaliųjų yra įdarbinama pagal naujai įsteigtą (pritaikytą) darbo vietų programą .

Remiantis PHARE 2001 projekto “mokymai neįgaliųjų integracijos darbo rinkoje galimybių stiprinimui” psichologinių ir kompiuterinių mokymų neįgaliesiems efektyvumo vertinimo analize [43] nustatyta, kad bendra 2002 metų darbo pasiūlos tendencija išlieka optimistiška: per 2002 metų sausio – rugsėjo mėn. užregistruota tiek naujų darbo pasiūlymų, kiek per visus 2001 metus. Tačiau vis labiau ryškėja darbo pasiūlos ir paklausos suderinamumo problema:

22 % profesinė kvalifikacija tenkina darbdavių poreikius;

80 % tenka turintiems paklausias profesines kvalifikacijas;

86 % apklaustų darbdavių ieško tik atitinkančių profesinius ir bendrosios kvalifikacijos reikalavimus .

Taigi, žmogaus įsidarbinimo galimybės tiesiogiai priklausys nuo jo turimų kvalifikacijų ir gebėjimų atitikimo darbo rinkos paklausai.

Šiandien ypač aštriai darbinio užimtumo problemos paliečia žmones su negalia. Lietuvoje gyvena per 10 % neįgaliųjų, kurie, ribojami susirgimo sąlygoto judėjimo ir gyvenimo jiems nepritaikytoje aplinkoje sunkumų bei visuomenės požiūrio į juos stereotipų, patiria rimtus integracijos darbo rinkoje ir visuomeniniame gyvenime sunkumus. Statistiniais duomenimis 2001 metais Lietuvoje neįgaliųjų nedarbas siekė 81%.

PHARE 2001 projekto “mokymai neįgaliųjų integracijos darbo rinkoje galimybių stiprinimui” veiklos orientuotos į tris tikslinius rajonus – Jonavos, Šakių ir Jurbarko, kuriuose gyvenantys neįgalieji veikiami ne tik nedarbo problemų, bet ir skaitmeninės – geografinės atskirties.

Lentelė Nr. 5

2002.12.01 d. Lietuvos darbo biržos duomenys

Šakių darbo biržoje užregistruota	55 neįgalieji	įdarbinta 15
Jonavos darbo biržoje užregistruota	11 neįgalieji	įdarbinta 2
Jurbarko darbo biržoje užregistruota	34 neįgalieji	įdarbinta 23

Plyginimui

Kauno darbo biržoje užregistruota	874 neįgalieji	įdarbinta 220
-----------------------------------	----------------	---------------

78-niems neįgaliesiems įstegtos naujos darbo vietos pasinaudojant darbo biržos subsidija. Tokie skaičiai atspindi pačių neįgaliųjų pasyvią poziciją regionuose. Taip pat menkai išnaudojamos Lietuvos darbo biržos įgyvendinamų užimtumo rėmimo programų subsidijos neįgaliųjų darbo vietų steigimui, kas rodo informacijos apie pasinaudojimo tokiomis galimybėmis stoką

23 profesinio mokymo programos neįgaliesiems. Atsiranda vis daugiau galimybių neįgaliuosius apmokyti šiuolaikinių intelektualių profesijų. Būtina užtikrinti, kad neįgalieji sugebėtų jomis efektyviai pasinaudoti.

Priežastys, dėl kurių žmonės su negalia, net ir gavę medikų komisijos leidimą dirbti, sunkiai susiranda darbą[43]:

- neįgaliųjų orientacijos darbo rinkos situacijoje ir dalykinio bendravimo bei darbo paieškos įgūdžių stoka; dauguma invalidų net ir baigę mokslus arba persikvalifikavimo kursus neranda galimybių įsidarbinti;

- labai ribotas informacijos apie mokymosi ir kvalifikacijos kėlimo/persikvalifikavimo galimybes bei darbo rinkoje paklausias specialybes prieinamumas neįgaliesiems;
- socialinio uždarmo sąlygotas motyvacijos aktyviai darbo paieškai ribotumas;
- nepakankamos socialines paslaugas teikiančių organizacijų vykdomos bei vyriausybės finansuojamos priemonės.

PHARAE Projekte numatytose mokymo ir konsultavimo priemonėse pagrindinis dėmesys skiriamas žmonių su negalia motyvacijos ir aktyvios nuostatos formavimui, kryptingo tobulinimosi iniciatyvų stiprinimui ir karjeros planavimo gebėjimų ugdymui, žinių bei įgūdžių, reikalingų sėkmingai darbo paieškai, įtvirtinimui.

. Kaip rodo Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos atliktų profesinio mokymo bei konsultavimo efektyvumo tyrimų duomenys, profesinis mokymas padeda įsidarbinti beveik 80 % besimokančiųjų, iš kurių 83 % įsidarbina pagal įgytą specialybę ir kvalifikaciją. Profesinio konsultavimo paslaugomis pasinaudoję asmenys jas vertina kaip labai naudingas tinkamos profesijos ir mokymo programos pasirinkimui. Šių asmenų įsidarbinimo lygis baigus mokymą yra žymiai aukštesnis nei tų, kurie nepasinaudojo konsultavimo paslaugomis. Toliau apžvelgsime Darbo rinkos mokymo tarnybos teikiamas konsultavimo paslaugas, kurias neįgalieji gali gauti internetu.

2. Lietuvos Darbo rinkos mokymo tarnybos veikla

Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnyba (LDRMT) tai valstybinė darbo rinkos reguliavimo ir koordinavimo institucija prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Savo veikloje ji vadovaujasi nuostatomis, apibrėžtomis Profesinio mokymo, Bedarbių rėmimo įstatymais, Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsakymais bei kitais norminiais aktais.

Tarnyba dalyvauja formuojant profesinio mokymo politiką, atitinkančią darbo rinkos poreikius, prisideda įgyvendinant žmogiškųjų išteklių plėtros programas, aktyviai bendradarbiaudama su socialiniais partneriais vykdo valstybės politikos sprendimus darbo rinkos profesinio mokymo, konsultavimo bei orientavimo srityje.

Tarnyba daug dėmesio skiria ilgalaikiams bedarbiams, žmonėms, turintiems specialius poreikius, neįgaliesiems, jų psichologinei reabilitacijai, profesiniam mokymui, integracijai į darbo rinką.

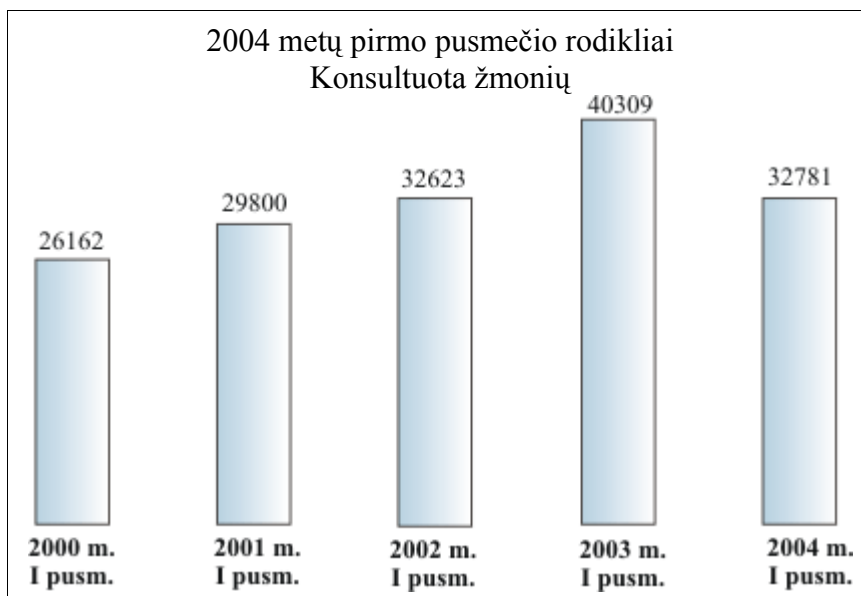
Neįgalieji, baigę mokymus pagal specialiai jiems parengtas mokymo programas, sėkmingai įsidarbina. Šiuo metu, ypač Klaipėdos darbo rinkos mokymo centre, sparčiai plėtojamas žmonių su negalia distancinis mokymas. Tarnybos specialistai daug dirba su gydymo ir pataisos darbų kolonijos bei moterų bendrojo režimo pataisos darbų kolonijos nuteistaisiais, įkalinimo įstaigų darbuotojais,

grįžusiais iš kalėjimo asmenimis, romais (čigonais), seksualinę prievartą patyrusioms moterims, prostitucijos aukoms, vienišomis motinomis, pagyvenusiais asmenimis, rusakalbiais Visagino atominės elektrinės darbuotojais.

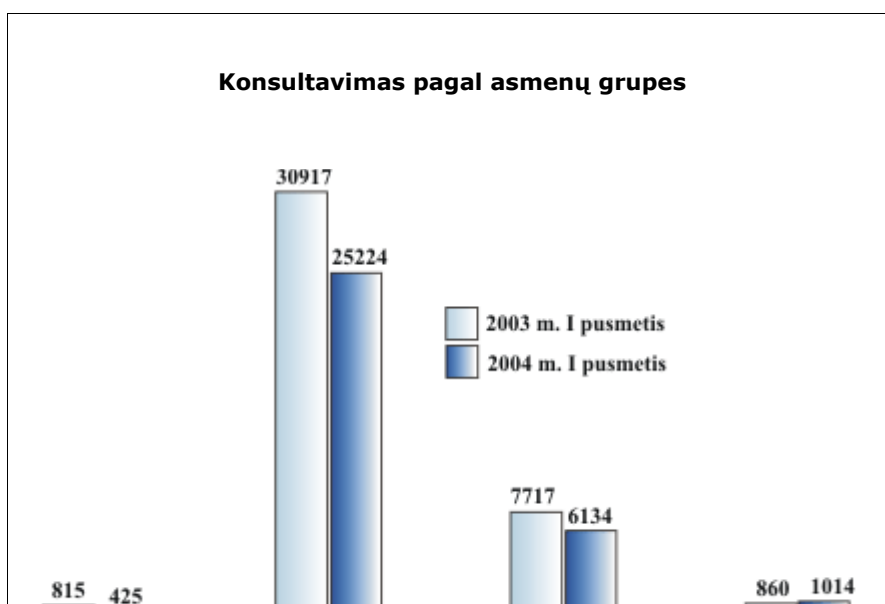
3. LDRMT paslaugų analizė

1. Konsultacija internetu

LDRMT svetainėje galima tiesiogiai konsultuotis visais dominančiais profesijos pasirinkimo, apsisprendimo, profesinio mokymosi, studijų krypties, karjeros planavimo, darbo paieškos klausimais. Konsultuoja kvalifikuoti teritorinių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybų profesijos konsultantai.

Grafikas Nr. 1
2004 metų pirmo
pusmečio konsultacijų
rodiliai

Grafikas Nr. 2
Konsultacijų rodikliai
pagal asmenų grupes

Konsultacijos internetu privalumai:

1. Galima pasidalyti savo rūpesčiais ir problemomis, nebijodami, kad tai atsilieps jūsų karjerai, gyvenimo kokybei, taps žinoma kitiems.
2. Nereikia vykti į didmiesčius, kur įsikūrusios teritorinės tarnybos, kad gauti profesijos konsultanto pagalbą .
3. Profesinė konsultacija internetu yra prieinama visuose regionuose.
4. Jeigu dėl didelio klientų skaičiaus negalima susisiekti su pasirinktu konsultantu savo klausimą galima pateikti tinklalapyje ir bus atsakyta.

2. Profesinio kryptingumo testai

Renkantis profesiją, ypač pirmą kartą ir jauniems žmonėms, svarbu įvertinti ir psichologinius pasirinkimo motyvus – interesus, vertybes, polinkius. Internetinėje svetainėje pateikti testai padeda tai padaryti.

3. Darbo paieškos žingsniai

Jeigu kurį laiką nedirbama ir dabar ieškoma darbo, šiame skyrelyje galima rasti naudingos informacijos ir patarimų, kaip tai daryti. Einant „žingsnis po žingsnio“ sužinoma: kodėl svarbu analizuoti save, kur ieškoti informacijos apie darbą ir koks yra efektyviausias darbo paieškos būdas, kaip parengti reikiamus dokumentus ir pasirengti pokalbiui su darbdaviu, su kokiais psichologiniais atrankos metodais galite susidurti dalyvaudami konkursuose. Galima atlikti naudingas užduotis, jas atspausdinti ir išsaugoti, o tai pravers ieškant darbo.

4. Profesinio orientavimo ir konsultavimo paslaugos

Skelbiamos grupinio konsultavimo programų anotacijas įvairioms klientų grupėms: moksleiviams ir jaunimui be profesinio pasirengimo, bedarbiams ir asmenims, turintiems specifinių sunkumų prisitaikant prie pokyčių darbo rinkoje.

Randami teritorinių darbo rinkos mokymo ir konsultavimo tarnybų veiklos apibūdinimą, jų adresus ir telefonus.

5. Norintiems mokytis

Norintiems įgyti paklausią profesiją, tobulinti kvalifikaciją, persikvalifikuoti, sužinoti, ką ir kur mokytis, skirtas skyrelis **Darbo rinkos profesinis mokymas**.

Norintys mokytis konkrečioje profesinio mokymo įstaigoje, atlieka paiešką pagal norimos profesijos reikšminį žodį ar mokymo programą, pasinaudodami **Mokymo galimybių paieška**. Skelbimus apie šiuo metu vykstančius mokymo kursus galima rasti skyrelyje **Mokymo kursų paieška**. Užsiregistravusiems suteikiama galimybė elektroniniu paštu gauti reikiamus pranešimus apie naujus mokymo kursus (Informacijos apie naujus mokymo kursus atsiuntimas).

Dominančius mokymo kursų skelbimus galima perkelti į Mokymo kursų krepšelį. Jame sukauptą informaciją galėsite peržiūrėti patogiu laiku.

Informaciją apie galimas profesinio mokymo programas galima rasti skyrelyje **Darbo rinkos profesinio mokymo programos**. Pasirinkti tinkamą mokymo programą padės profesinio mokymo programų duomenų bazė bei neformaliojo mokymo programų sąvadas.

6 Ieškantiems darbo

Čia galima pateikti savo gyvenimo aprašymą (CV), peržiūrėti darbo pasiūlymus, elektroniniu paštu gauti informaciją apie naujus darbo vietų skelbimus. Rasite nuorodas apie internete siūlomus darbus, darbuotojų atranką atliekančių agentūrų sąrašus, įmonių, tarpininkaujančių įsidarbinant užsienyje, adresus. Rasiti profesionalius patarimus kaip ieškoti darbo, prisistatyti darbdaviui, parengti gyvenimo aprašymą (CV).

- **CV Registaravimas** Vienas iš darbo paieškos būdų - užpildykite išsamų gyvenimo aprašymą (CV).

- **CV koregavimas** Leidžia papildyti arba ištrinti savo gyvenimo aprašymą (CV).

- **Siūlomų darbų paieška** Ieško laisvų darbo vietų.

- **Siūlomų darbų sąrašas** Įsiregistravusiems gyvenimo aprašymą (CV) Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos CV duomenų bazėje, galėsite jį išsiųsti pasirinktam darbdaviui.

-**Pranešimai apie siūlomus darbus** Nurodžius elektroninį paštą, galima gauti pranešimus apie naujai paskelbtus siūlomus darbus.

- **Konsultacijos** Patarimai, kaip ieškoti darbo, pristatyti save, ruošti gyvenimo aprašymą(CV).

LIETUVOS DARBO RINKOS MOKYMO TARNYBOS 2004 METŲ I PUSMEČIO NEĮGALIŲJŲ INTEGRAVIMO Į DARBO RINKĄ ATASKAITA [37]

Lietuvos darbo rinkos mokymo duomenimis (žiūrėti priedus, paveikslas Nr.2) mokyta 80, o konsultuotas 621 neįgalusis. Formaliojo darbo rinkos profesinio mokymo programas baigė 37 (pagal 16 mokymo programų) bei ilgalaikiams bedarbiams skirtas priemonės 43 (pagal 18 mokymo programų) neįgalieji. Individualiai konsultuoti 226, grupėse - 395 neįgalieji.

Specialiai neįgaliesiems sukurtos grupinio darbo programos “Savęs pažinimas ir pagalba sau“, “Teigiamas savęs vertinimas“, “Asmeninių galimybių ir vidinių rezervų atskleidimas“, skirtos atstatyti dalyvių emocinę pusiausvyrą, įvertinti savo patyrimą, ugdyti pozityvų mąstymą.

Per pusmetį parengtos 2 formaliojo ir 9 neformaliojo mokymo programos, pritaikytos neįgaliesiems.

Vilniaus Žirmūnų darbo rinkos mokymo centras vykdo neįgaliesiems skirtą Leonardo da Vinči projektą “Lankomoji priežiūra kaip neįgaliųjų ir pagyvenusių žmonių sveikatos, prisitaikymo

buityje bei aptarnavimo problemų sprendimo būdas”. Tarnyba kartu su ILO Ženevos biuru bei Negalės informacijos biuru vykdo projektą “Neįgalių moterų verslumo ugdymas”, taip pat vykdo Phare projektą “Institucinė plėtra invalidumo pensijų srityje”.

Darbo rinkos mokymų programos registre, iš siūlomų neformaliojo mokymo programų susijusių su IT panaudojimu – tik trys, nors kitame skyriuje matysime, kad jų įvairovė tikrai galėtų būti platesnė.

(Žiūrėti priedus. Lentelė Nr. 17 Darbo rinkos studijų ir mokymo programų registras)

4. Darbų įvairovės neįgaliesiems galimybių prognozė naudojant it

Darbų įvairovė neįgaliesiems priklauso nuo jų turimo išsilavinimo, mokymo ir studijų proceso būsenos. Aukštą kvalifikaciją turintys neįgalieji galės vykdyti visus žemiau aprašytus darbus, o žemesnės kvalifikacijos neįgalieji į šią veiklą galės būti įtraukti, pradedant nuo paprastesnių užduočių.

Darbai neįgaliesiems būtų skirstomi, parenkami ir pritaikomi pagal jų galimybes.

Asmenys su judėjimo funkcijų sutrikimais:

Galimybės: praktiškai galėtų dirbti bet kokią darbą, apdorojant informaciją, tačiau dėl nepritaikytos aplinkos, jie dažnai būna priversti likti namie, ir neįgyja reikiamo išsilavinimo. Asmenys galėtų dirbti nuotoliniu būdu, namuose kadangi jų judėjimo galimybės yra ribotos.

E – paslaugų ir IT teikiamos galimybės: atsiradus nuotolinio mokymo ir studijų centrums, praktiškai tokių neįgaliųjų liktų vis mažiau. Nors ir be reikiamo išsilavinimo neįgaliuosius būtų galima įtraukti į nuotolinius darbus. Juos išmokus dirbti su tam tikromis kompiuterinėmis programomis, galima būtų pasiekti netgi aukštų rezultatų.

Galimi darbai: tekstų surinkimas, statinės bei dinaminės vaizdinės medžiagos kūrimas, ir apdorojimas. Turintiems meninių polinkių galima būtų siūlyti darbą, kuriant įvairias internetines svetaines, pavyzdžiui jų dizaino sukūrimas, atnaujinimas, ar įvairių grafinių elementų integravimas.

Aklieji ir silpnaregiai

Galimybės: naudotis standartine informacine aplinka negali, nes jiems neprieinamas vaizdinis informacijos pateikimas.

IT TEIKIAMOS GALIMYBĖS:

Aklasis dirba su tuo pačiu kompiuteriu kaip ir regintysis, tik dar naudojami pagalbinėmis priemonėmis [32]:

- Brailio eilute, kompiuterio ekrane esančią informaciją verčiančia į Brailio raštą,
- Kalbos sintezatoriumi, skaitančiu tą informaciją balsu.

Tiek Lietuvoje, tiek ir kitose šalyse aklieji mieliau naudojami kalbos sintezatoriumi, nes dirbti su juo sekasi daug sparčiau. Suprantama, sintetinis balsas dar nėra toks švarus ir aiškus kaip žmogaus, tačiau šiuo metu jau gaminami pakankamai tobuli sintezatoriai, galintys aiškiai ir suprantamai įvairiomis kalbomis skaityti tekstą kompiuterio ekrane. Pastaruosius kelerius metus Lietuvos neregiai naudojami anglišku sintezatoriumi, tačiau 1995 metų pradžioje pagamintas ir lietuviškas sintezatorius.

Ką gali neregys dirbdamas su kompiuteriu?

1. Rinkti tekstą ir "matyti", ką renka, tą tekstą tvarkyti: ištaisyti klaidas, keisti turinį, kilnoti pastraipas, gerinti stilių, surinktą ir suredaguotą tekstą atsispausdinti tiek Brailio, tiek ir reginčiųjų raštu. Tai ypač svarbu neregiam humanitarams, žurnalistams - tiems, kurie patys daug rašo, dirba su kitų parašytais tekstais: juos redaguoja, ruošia spaudai.

2. Jeigu tekstų, su kuriais neregys dirba, yra daug, aklas žmogus gali juos grupuoti, jungti pagal temas ar kitus kokius požymius į katalogus, pakatalogius, kilnoti iš vieno katalogo į kitą, o kalbant visiems suprantama kalba, "susidėlioti į lentynas" taip, kaip yra patogiausia ir lengviausia rasti.

3. Naudodamasis kalbos sintezatoriumi, neregys gali skaityti laikraščio straipsnį ar knygą, žodyne susirasti reikiamą žodį. Gauti laiku ir reikalingą informaciją - neregiam visada buvo viena iš didžiausių problemų ir kliūčių, neleidžiančių jiems dirbti taip kūrybingai, kaip dirba regintieji. Suprantama, net patys tobuliausi kompiuteriai neatstos žmogaus akių, tačiau aklojo galimybes jie padidina dešimtis, o gal net šimtus kartų. Tos galimybės didėja tobulėjant visai kompiuterinei technikai: kompiuteriai jungiami į tinklus, norimą informaciją galima parsisiųsdinti iš už šimto kilometrų, taip pat ir perduoti savąjį. Neregiai, kaip ir regintieji, jau pradėjo naudotis ir elektroninėmis užrašų knygelėmis.

4. 1995 metų pradžioje kompiuteriais imtos leisti ir Brailio knygos.

Galimi darbai: grafinės medžiagos apdorojimas (paveikslėlių karpymas PhotoShop ar CorelDraw programų pagalba), fotografijų parengimas publikuoti internete (nuskenavimas ir perrašymas tinkamu formatu), reklaminių antraščių sukūrimas.

Asmenys su proto negalia

Galimybės: turi problemų su informacijos suvokimu ir apdorojimu, todėl darbą jiems parinkti yra gana keblu, tačiau įmanoma.

E – paslaugų ir IT teikiamos galimybės ir darbai: turint interneto ryšį ir žinant, kad proto negalia turintys žmonės yra labai jautrūs, bei sentimentalūs (džiaugiasi, kad ir mažomis smulkmenomis)

jiems galima pasiūlyti plačiai paplitusį darbą internete – tai reklaminių antrasčių spaudinėjimą, kur užsiregistravus mokami pinigai už paspaudimų skaičių.

Kurtieji ir neprigirdintieji

Galimybės: turi problemų naudojant komunikacijų ir ryšio priemones, pavyzdžiui telefonus.

E – paslaugų ir IT teikiamos galimybės: naudojantis kompiuteriu, kaip komunikacijos, ryšio ar darbo priemone ne visada būtina girdėti, todėl jie puikiausiai galėtų adaptuotis informacinėje visuomenėje, kaip pilnaverčiai jos nariai.

Galimi darbai: darbų tipai patys įvairiausi: nuo programavimo, svetainių kūrimo iki vaizdinės medžiagos apdorojimo grafinėmis programomis ar tiesiog teksto suvedinėjimo.

Neigaliems asmenims realiau įvertinti savo padėtį darbo rinkoje, suvokti aktyvaus dalyvavimo darbo paieškoje būtinybę, padidinti konkurencingumą, įgyti ar pakelti profesinę kvalifikaciją, įtvirtinti įgytas žinias praktinėje veikloje, atnaujinti prarastą ryšį su darbo rinka padeda dalyvavimas aktyviose darbo rinkos politikos programose. Jose praėjusiais metais dalyvavo 819 neigaliųjų, t.y. daugiau kaip pusė – 56 proc. – užsiregistravusiųjų Vilniaus darbo biržoje. Daugiausia neigaliųjų dalyvavo grupinėje darbo paieškoje (darbo klubai) bei viešuosiuose darbuose – atitinkamai po 277 ir 131 neįgalų bedarbių.

Vykiant neigaliųjų integraciją į darbo rinką, bendradarbiaujama su įvairiomis neigaliųjų draugijomis bei organizacijomis – Žmonių su negalia sąjungos Vilniaus skyriumi, Žmonių su fizine negalia menų ir švietimo centru, Diabeto asociacija, Valakupių reabilitacijos centru ir kt. Siekiant pasidalyti sukaupta patirtimi, kelti darbuotojų, dirbančių su neįgaliaisiais, kvalifikaciją, efektyviau spręsti negalią turinčių žmonių įdarbinimo problemas, Vilniaus darbo biržos specialistai dalyvauja tiksliniuose seminaruose ne tik Lietuvoje, bet ir - Lenkijoje, Švedijoje, Vokietijoje. Juose įgytos žinios pravers praktiškai įgyvendinant naujo Neigaliųjų socialinės integracijos įstatymo nuostatas.

Ypač svarbi įsidarbinimo procese yra paties ieškančio darbo asmens iniciatyva. Vertinant pačių neigaliųjų pastangas susirasti darbą, galima teigti, kad tik pavieniai neįgalieji aktyviai savarankiškai ieško darbo. Likusią dalį neigaliųjų galima apibūdinti kaip asmenis, pasyviai dalyvaujančius darbo paieškoje. Be to, dauguma asmenų su negalia nepakankamai objektyviai vertina savo padėtį darbo rinkoje – dažnai jų norai bei sugebėjimai prasilenkia su darbo rinkos reikalavimais darbo jėgai.

Darbo rinką reglamentuojančios teisinės bazės asmenys su negalia yra įtraukti į prioritetinių bedarbių, kuriuos įdarbinant taikomos papildomos užimtumo garantijos, grupę. Jų integravimui į darbo rinką kiekvienais metais yra rengiamos tikslinės neigaliųjų integracijos į darbo rinką

programos, kuriose numatomos tikslinės priemonės, užtikrinančios bei palengvinančios neįgalių asmenų įtraukimą į darbo rinką.

Per 2003 metus į laisvas ir subsidijuojamas darbo vietas įdarbinta 414 neįgaliųjų. O tai sudarė 28 proc. visų Vilniaus darbo biržoje užsiregistravusių neįgaliųjų. Dauguma jų įdarbinta pagalbiniais darbininkais, apskaitininkais, buhalteriais ar vadybininkais smulkiuose privačiuose įmonėse [44].

Atlikus tyrimą galima daryti išvadas:

1. Profesinio mokymo, kvalifikacijos kėlimo/persikvalifikavimo įstaigos daugumoje koncentruotos didžiuosiuose Respublikos miestuose, tuo tarpu “periferijos” gyventojams jų paslaugos sunkiau prieinamos, trūksta informacijos apie mokymosi sąlygas ir galimybes. Šią problemą padeda spręsti IT panaudojimas, tačiau Lietuvoje dar nėra įprasta naudotis pradėtomis plėtoti distancinio mokymo bei mokymosi eksternu programomis, mažesnių rajoninių miestų gyventojams trūksta informacijos apie tokias programas. Regionuose menkai išvystyta profesinio orientavimo sistema, teritorinėse darbo biržose bei mokymo įstaigose trūksta specialistų, galinčių suteikti konsultacijas profesijos pasirinkimo ar karjeros planavimo klausimais. Tai sąlygoja dar menkesnes neįgaliųjų įsidarbinimo galimybes provincijoje.

2. Neįgaliųjų yra visuose Lietuvos miestuose ir kaimuose, o potencialūs darbdaviai, kuriems neįgalieji galėtų dirbti, dažniausiai lokalizuojasi didžiuosiuose Lietuvos miestuose todėl reikalinga vieninga Virtuali darbo rinkos mokymo sistema, atstovaujanti tiek visus interneto naudotojus, ieškančius darbo (tarp jų ir neįgaliuosius), tiek darbdavius.

3. Darbo rinkos mokymo centro virtualios paslaugos yra stipriai išplėtos ir išsamios, tačiau dauguma siūlomų profesinio orientavimo sistemos kryptų yra mažai paklausios šiandieninėje darbo rinkoje.

4. Skaitmeninės atskirties mažinimas ir specialiųjų techninių diegimas ženkliai palengvintų neįgaliųjų asmenų integraciją į darbo rinką, išplėstų jų veiklos galimybes, skatintų naujų darbinių įgūdžių atsiradimą ir kūrybinį potencialą.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Ištyrus ir įvertinus socialinės atskirties specifiką perėjimo į Informacinę visuomenę laikotarpiu, tradicinius ir elektroninius jos administravimo modelius, šią sritį reglamentuojančią teisinę bazę, geriausius pasaulinės socialinės sanglaudos stiprinimo pavyzdžius, atlikus pasirinktos socialinės atskirties grupės (neįgaliųjų asmenų) integracinių galimybių tyrimą galima daryti išvadas:

1. Keičiantis socialinei – ekonominei santvarkai, besikuriant Informacinei visuomenei, išskyla naujos, mažai tirtos priežastys, aplinkybės ir faktoriai lemiantys socialinės atskirties gilėjimą ir naujų jos formų atsiradimą .

2. Šis darbas – autorės bandymas užpildyti atsiradusią spragą naujų socialinės atskirties formų ir jos administravimo modelių tyrime:

- Pirma - identifikuojant socialinę atskirtį įtakojančius veiksnius;
- Antra - tiriant socialinės atskirties e.administravimo būdus ir jų galimybes .

3. Lietuvai pasirinkus žinių ekonomikos vystymo kryptį, ženkliai išauga investicijų į žmogiškų išteklių kapitalą svarba, todėl socialinė sanglauda tampa prioritetu.

4. Socialinės atskirties grupės itin jautrios politinėm, ekonominėm ar kultūrinėm permainom, todėl net nedideli pasiekimai taikant e.administravimo metodus gali turėti itin gerų rezultatų visuomeninės sanglaudos didinimui.

5. Socialinės atskirties administravimo būtinybė, plačiai deklaruojama įvairaus lygio europinėse ir valstybinėse programose, dokumentuose bei planuose, turėtų peraugti į paslaugų ir administravimo būdų kūrimo projektus, ypatingą dėmesį sutelkiant į e.valdymo teikiamas galimybes šioje srityje.

6. Skaitmeninė ir informacinė atskirtys, dažnai deklaruojamos, kaip socialinės atskirties formos, tai prioritetingos sritys, į kurių likvidavimą turėtų būti nukreipta vyriausybės politika, pasitelkiant IT plėtrą ir e.valdymo metodus.

7. Bendruomeniškumo ir socialinės atsakomybės ugdymas – tai aplinkybė, be kurios socialinė sanglauda neįmanoma, todėl e.administravimo metodų integravimas šioje srityje yra būtinas.

8. E.administravimo būdai pasižymi lankstumu, taigi, sėkmingas jų diegimas galimas švietimo ir mokslo sistemoje, tradicinius mokymo būdus, keičiant distanciniais ir neformaliais, darbo rinkoje ir daugelyje kitų socialinių sričių.

9. E.valdymo metodai taikomi ne tik socialinio – ekonominio faktoriaus įtakotoms atskirties grupėms administruoti, jų galimybės labai plačios sprendžiant kultūrinių, psichologinių ar politinių faktorių įtakoje iškilusias visuomeninės sanglaudos problemas.

10. Atskirom socialinėm grupėm, tokiom, kaip neįgalieji, e.paslaugų pritaikymas gali padėti plačiai spręsti integracijos problemas: pradedant teisės į informaciją įgyvendinimu, baigiant gyvenimo kokybės gerinimu.

Pasiūlymai ir rekomencijos

Siekiant stiprinti visuomeninę sanglaudą ir efektyviai taikyti e.valdymo metodus, prioritetinėmis sritimis turėtų tapti:

1. Socialinės – ekonominės infrastruktūros plėtra.
2. Žmogiškųjų išteklių plėtra.

Autorė siūlo sutelkti dėmesį į šias strateginių tikslų įgyvendinimo priemones:

- Darbo rinkos institucijų – darbo biržos, darbo rinkos mokymo tarnybos dalinę veiklos reorganizaciją diegiant daugiau e.viešųjų paslaugų ir organizuojant interaktyvias konsultacijas, infrastruktūros atnaujinimą bei plėtra, Rumunijos patirties pritaikymą kuriant viešą elektroninę darbo biržą.
- Švietimo, profesinio rengimo įstaigos, mokslo ir studijų institucijų veiklos pokyčius. Profesinio orientavimo, informavimo, konsultavimo bei profesinio mokymo infrastruktūros optimalią plėtra, naudojant distancinio mokymo modelį, adaptuojant jį skirtingų poreikių grupėms.
- Mokslo ir studijų institucijų aprūpinimą moksline ir technologine įranga.
- Informacijų ir konsultavimo centrų steigimą, viešosios prieigos taškų kūrimą ir su tuo susijusią švietėjišką veiklą
- Aplinkos pritaikymą neįgaliesiems susivedantį į neįgaliųjų globos įstaigų infrastruktūros plėtojimą ir renovaciją,
- neįgaliųjų profesinės ir darbinės reabilitacijos infrastruktūros plėtra.
-
- Nestacionarių socialinių paslaugų (dienos centrų, bendruomenės centrų)
- infrastruktūros plėtra.

Taip pat labai svarbu - užkirsti kelią nedarbui ir su juo kovoti, plėtoti žmogiškuosius išteklius ir integraciją į darbo rinką, mažinti socialinę atskirtį, skatinti aukštesnį užimtumo lygį, didinti moterų ir vyrų lygybę.

Tikslą galima pasiekti metodiškai diegiant e.valdymo metodus ir realizuojant šiuos tikslus:

- Ugdant užimtumo gebėjimus: ūkio ir verslo poreikius atitinkančių visų lygių naujų specialistų rengimą
- ,specialistų mokymų perkvalifikavimo ir įgūdžių plėtos programų vykdymą,

- socialinės partnerystės plėtrą
- , lanksčių darbo bei darbo organizavimo metodų diegimą
- , gyventojų kompetencijos ITT srityje ugdymą .
- Darbo jėgos kompetencijos ir gebėjimų prisitaikyti prie pokyčių ugdymą.

- Didinant socialinę integraciją ir stiprinant atskirties prevenciją: neįgaliųjų profesinis mokymas, profesinės reabilitacijos sistemos plėtrą, mokymo ir studijų programų pritaikymą neįgaliesiems
- , neįgaliųjų, siekiančių plėtoti savo verslą, konsultavimą ir mokymą
- , socialinės rizikos asmenų grupių (kalinių ir grįžusių iš įkalinimo įstaigų, asmenų, priklausomų nuo psichotropinių medžiagų, pabėgėlių, tautinių mažumų) socialinės adaptacijos ir profesinės reabilitacijos vykdymą,
- socialinių įmonių plėtrą, p
- aramą moterų re-integracijai į darbo rinką,
- moterų, norinčių pradėti savo verslą, konsultavimą bei mokymus
- , nuotolinio mokymo pritaikymą specialioms poreikiams.
- Plėtojant mokymąsi visą gyvenimą: alternatyvių mokymo/mokymosi/studijų galimybių plėtrą, mokytojų/dėstytojų rengimą ir jų kvalifikacijos tobulinimą, profesinio konsultavimo ir informavimo specialistų rengimą ir jų kvalifikacijos tobulinimą, duomenų bazių bei informacinių tinklų, užtikrinančių efektyvią mokymosi visą gyvenimą plėtrą, kūrimą, profesinės karjeros projektavimo ir profesinio informavimo informacinės medžiagos rengimas ir leidybą, nuotolinio mokymo ir e-mokymo (e-learning) plėtrą, žinių ir kompetencijų vertinimo sistemos plėtrą.

E.administravimo modeliai gali būti plačiai taikomi administruojant socialinę atskirtį ir didinant visuomeninę sanglaudą. Sėkmingai jų plėtotei reikalingas sutelktas ir sistemingas valstybės dėmesys.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimas Nr.853 „Dėl Lietuvos ūkio (ekonomikos) plėtros iki 2015 metų ilgalaikės strategijos patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2002, Nr. 60-2424.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 229 „Dėl Lietuvos nacionalinės informacinės visuomenės plėtros koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001, Nr. 20-652
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001m. rugpjūčio 10 d. nutarimas Nr. 984 „Dėl Lietuvos informacinės visuomenės plėtros strateginio plano patvirtinimo” // Valstybės žinios. 2001, Nr. 71-2534.
4. Švietimo ir mokslo ministro 2002 m. vasario 28d. įsakymas Nr. 315 „Dėl Informacijos ir komunikacijos technologijos diegimo švietimo sistemoje programos
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 1176 „Dėl visuotinio kompiuterinio raštingumo programos“ // Valstybės žinios. 2004, Nr. 140-5124.

6. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas Nr. T-85 „Dėl gairių pareiškėjams kvietimams teikti paraiškas konkursams pagal Lietuvos 2004-2006 metų Bendrojo Programavimo dokumento 3.3 priemonę „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 110.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gruodžio 31 d. nutarimas Nr. 2115 „Dėl Elektroninės valdžios koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 2-54.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. lapkričio 25 d. nutarimas Nr.1468 „Dėl Elektroninės valdžios koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 112-5022.
9. Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus įsakymas Nr. T-85 „Dėl gairių pareiškėjams kvietimams teikti paraiškas konkursams pagal Lietuvos 2004-2006 metų Bendrojo Programavimo dokumento 3.3 priemonę „Informacinių technologijų paslaugų ir infrastruktūros plėtra“ patvirtinimo // Valstybės žinios. 2004, Nr. 110.
10. Lietuvos Respublikos 2004 – 2006 metų Nacionalinės kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veiksmų planas // europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/nap_incl_2004_lt.pdf; prisijungimo laikas 2004 10 24
11. PHEAR 2002 Ekonominės ir socialinės sanglaudos programa//www.socmin.lt/index.php?1814446428 - 88k - 29 lapkričio 2004; prisijungimo laikas 2004 11 12
12. Europos Komisijos komunikatas „e-Europa 2005: informacinė visuomenė visiems“ // www.infobalt.lt/docs/strategija.doc; prisijungimo laikas 2004 10 19
13. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie Lietuvos Respublikos vyriausybės. Informacinės aplinkos pritaikymo neįgaliesiems poreikių tyrimo ir koncepcijos parengimo ataskaita// www.ivpk.lt/projektai/Neigaliuju_ataskaita.pdf; prisijungimo laikas 2004 10 12
14. Lietuvos Respublikos vyriausybės nutarimo projektas. DĖL kompiuterinio raštingumo standarto ir programos projektas//http://www.ipc.lt/21z/apie/skelbiami_dok/LRV_priemone_0515.doc; prisijungimo laikas 2004 11 12
15. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. Europos Sąjungos Lisabonos darbotvarkės ir jos poveikio Lietuvai įvertinimas (Ekonominės ir socialinės politikos sričių integracijos poveikio analizė//<http://www.lrinka.lt/Projektai/Lisab.pdf>; prisijungimo laikas 2004 11 05
16. Mark Warschauer. Technology and Social Inclusion: Rethinking the Digital Divide. London and Cambridge 2003 . p.8

17. Jolanta Rimkutė, Irina Voloschuk. Žvilgsnis į informacinę visuomenę: anapus technologijų ir prieigos prie jų. Socialinė atskirtis// Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002 – 2003 Vilnius p.27-42
18. Jolanta Rimkutė, Irina Voloschuk. Žmogaus socialinė raida informacinėje visuomenėje// Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002 – 2003 Vilnius p.97 - 110
19. Vida Kanopienė. Užimtumas informacinėje visuomenėje// Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002 – 2003 Vilnius p.53 - 68
20. A. Zabulis. Privataus ir viešojo sektorių bendradarbiavimas įgyvendinant projektą “Langas į ateitį”// Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje. 2003 Vilnius p. 69 - 74
21. A.Kubilius. Technologijos ir žmogaus socialinė raida// Pranešimas apie žmogaus socialinę raidą Lietuvoje 2002 – 2003 Vilnius p.21 - 26
22. Informacinių technologijų visuomenė: humanitarinės interpretacijos. Monografija. Vilnius: LTU, 2002.
23. A.Augustinaitis. Informacijos visuomenės savivaldos tendencijos // Informacijos mokslai, 2000 (14). P. 18-45.
24. Marius Kuitniauskas. Socialinė atskirtis ir susietis – skurdo ištakos//www.sociumas.lt. prisijungimo laikas 2004 09 26
25. Rey Ramsley. Digital solutions to the economic divide//Journal of Housing and Community development. Washington: Mar / Apr 2003 Vol. 60, Iss.2; pg. 7,2
pgs//http://gateway.proquest.com/openurl?url_ver=Z39.88-2004&res_dat=xri:pqd&rft_val_fmt=info/fmt:kev:mtx:journal&genre=arti;
Prisijungimo data 2004 10 04
26. Robert E. Goodin .Inclusion and Eclusion // In Archives Europeenes de Sociologie, 37 / 2, 1996
27. Socialinės atskirties kriterijai //http://www.infovi.vu.lt/mps/undp-lent1.HTM; prisijungimo laikas 2004 0912
28. Beep knowledge system – better eEurope practices// http://www.beepknowledgesystem.org); prisijungimo laikas 2004 11 27
29. [Informacinės technologijos švietime](http://www.vilnius.lt/new/gidas.php?open=45&root=1&sub_cat1=403&id=1106)//http://www.vilnius.lt/new/gidas.php?open=45&root=1&sub_cat1=403&id=1106; prisijungimo laikas 2004 12 09
30. Informacinis portalas moterims // http://www.lygus.lt/ITC/svietimas.php?id=14 prisijungimo laikas 2004 10 18
31. Lietuvos Aklujų ir silpnaregių tinklapis // http://www.lass.lt/naujiens/n041206a.htm; prisijungimo laikas 2002 12 06
32. Lietuvos Aklujų ir silpnaregių tinklapis // http://www.lass.lt/darbas/apie/ka-gali.htm; prisijungimo laikas 2002 12 06
33. Lietuvos Aklujų ir silpnaregių tinklapis//http://www.lass.lt/soft/brlpaint_lt.htm 2004 12 03 prisijungimo laikas

34. IVPK.Internetas – darbo pradžia // http://www.ivpk.lt/msis/FrameSet.aspx-lsn_frame=72.htm; prisijungimo laikas 2004 11 27
35. Michael „Spike“ Hudson . Pietų Kilburno bendruomenės konsultantai .Londonas, Jungtinė Karalystė .// Lietuvos Suaugusių švietimo asociacija//www.lssa.smm.lt/docs/bendruomenes_konsultantai.doc; prisijungimo laikas 2004 09 15
36. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija // <http://www.socmin.lt/index.php?-1583407922>; prisijungimo laikas 2004 12 05
37. Lietuvos darbo rinkos mokymo tarnybos 2004 metų I pusmečio Veiklos ataskaita // <http://www.ldrmt.lt/files/Ataskaita%202004%20I%20pusm.doc>; prisijungimo laikas 2004 12 01
38. Socialinė sanglauda. ET informacijos biuras// www3.lrs.lt/pls/inter/www_viewer.ViewTheme?p_int_tv_id=1027&p_kalb_id=1-8k-; prisijungimo laikas 2004 10 12
39. EUROPA - 12 Europos pamokų – Žinių visuomenės link//<http://europa.eu.int/abc/12lessons> ; prisijungimo laikas 2004 09 25
40. Kauno Technologijos universiteto tinklapis
http://www.ktu.lt/lt/scriptas1.asp?pirmas=/lt/ktu/fakult/admin/menu.html&antras=/lt/ktu/fakult/admin/ap_admi.html&menu=/lt/virusus2_1.html; Prisijungimo laikas 2004 11 03
41. Informacinės visuomenės plėtros komiteto tinklapis// http://www.ivpk.lt/msis/FrameSet.aspx-lsn_frame=72.htm; prisijungimo laikas 2004 11 03
42. Elektroninių straipsnių svetainė// www.laisa.vu.lt/db; prisijungimo laikas 2004 10 30
43. PHARE 2001 projektas “Mokymai neįgaliųjų integracijos darbo rinkoje galimybių stiprinimui” //Psichologinių ir kompiuterinių mokymų neįgaliesiems efektyvumo vertinimo analizė //www.phare.lt/docs/Phare%202001/naujienos/sekmingu%20projektu%20pavyzdziai/0198%20vertinimo%20analize.doc; prisijungimo laikas 2004 12 04
44. Lietuvos darbo biržos tinklapis //http://www.ldb.lt/ldb_admin/pub_docs/Tur%C4%97si%20darb%C4%85.doc; prisijungimo laikas 2004 11 27
45. Lietuvos respublikos vyriausybės n u t a r i m o projektas dėl kompiuterinio raštingumo standarto ir programos // http://www.ipc.lt/21z/apie/skelbiami_dok/LRV_priemone_0515.doc; prisijungimo laikas 2004 10 24

PRIEDAI

1.Lentelės, schemos, iliustracijos

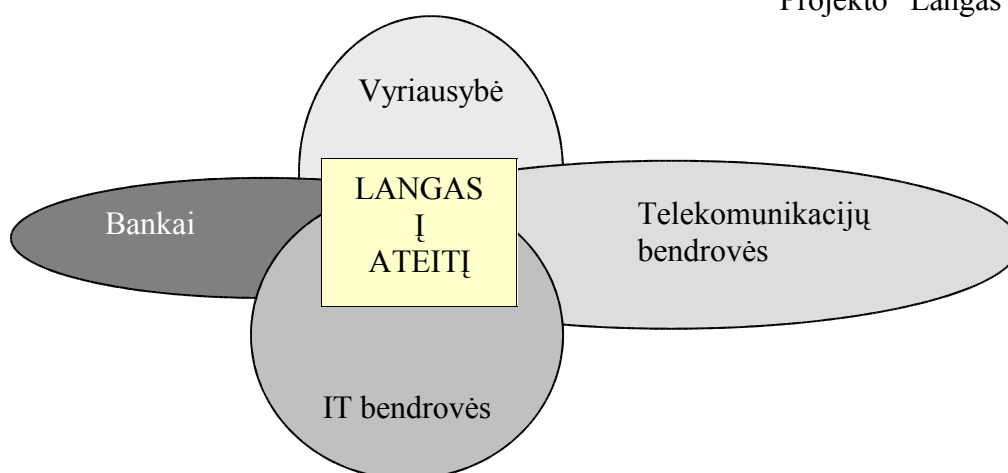
Lentelė Nr.1

Socialinės atskirties struktūra [27]

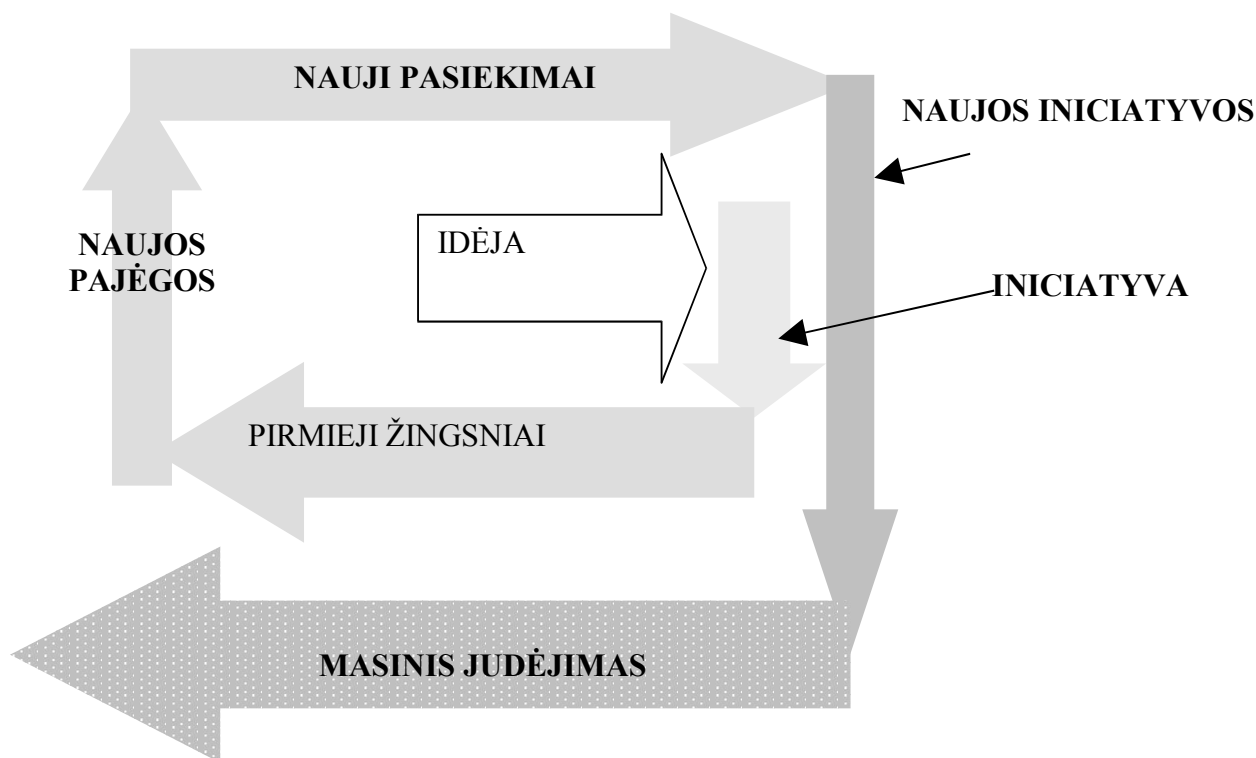
Iki 1988 susiformavusios ir supilietintos socialinės grupės	Po 1988 supilietintos naujai susiformavusios ir paveldėtos socialinės grupės:	Nesupilietintos paveldėtos ir naujai besiformuojančios socialinės grupės:
<ol style="list-style-type: none"> 1. skurstantys vyresnio amžiaus žmonės; 2. asmenys su dvasine ir fizine negalia; 3. Beglobiai vaikai; 4. daugiavaikės šeimos; 5. iš dalies vieniši tėvai; 6. iš dalies buvę kaliniai; 7. iš dalies karo invalidai; 8. iš dalies karo invalidai; 9. iš dalie kaimo gyventojai; 10. iš dalies moksleiviai ir studentai. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. bedarbiai; 2. politiniai kaliniai ir tremtiniai; 3. iš dalies benamiai; 4. iš dalies seksualinės mažumos; 5. mažas pajamas gaunantys žmonės; 6. sergantieji AIDS; 7. iš dalies nacionalinės mažumos; 8. iš dalies prostitutės 	<ol style="list-style-type: none"> 1. moterys; 2. miesto ir kaimo užribio varguomenė; 3. iš dalies vaikai; 4. iš dalies seksualinės mažumos; 5. iš dalies kaliniai; 6. iš dalies netradicinės religinės bendruomenės ; 7. buvę kaliniai; 8. iš dalies čigonų bendruomenė.

Schema Nr.4

Projekto “Langas į ateitį” dalyviai

Schema Nr.5
Viešojo ir privataus sektorių bendradarbiavimas.

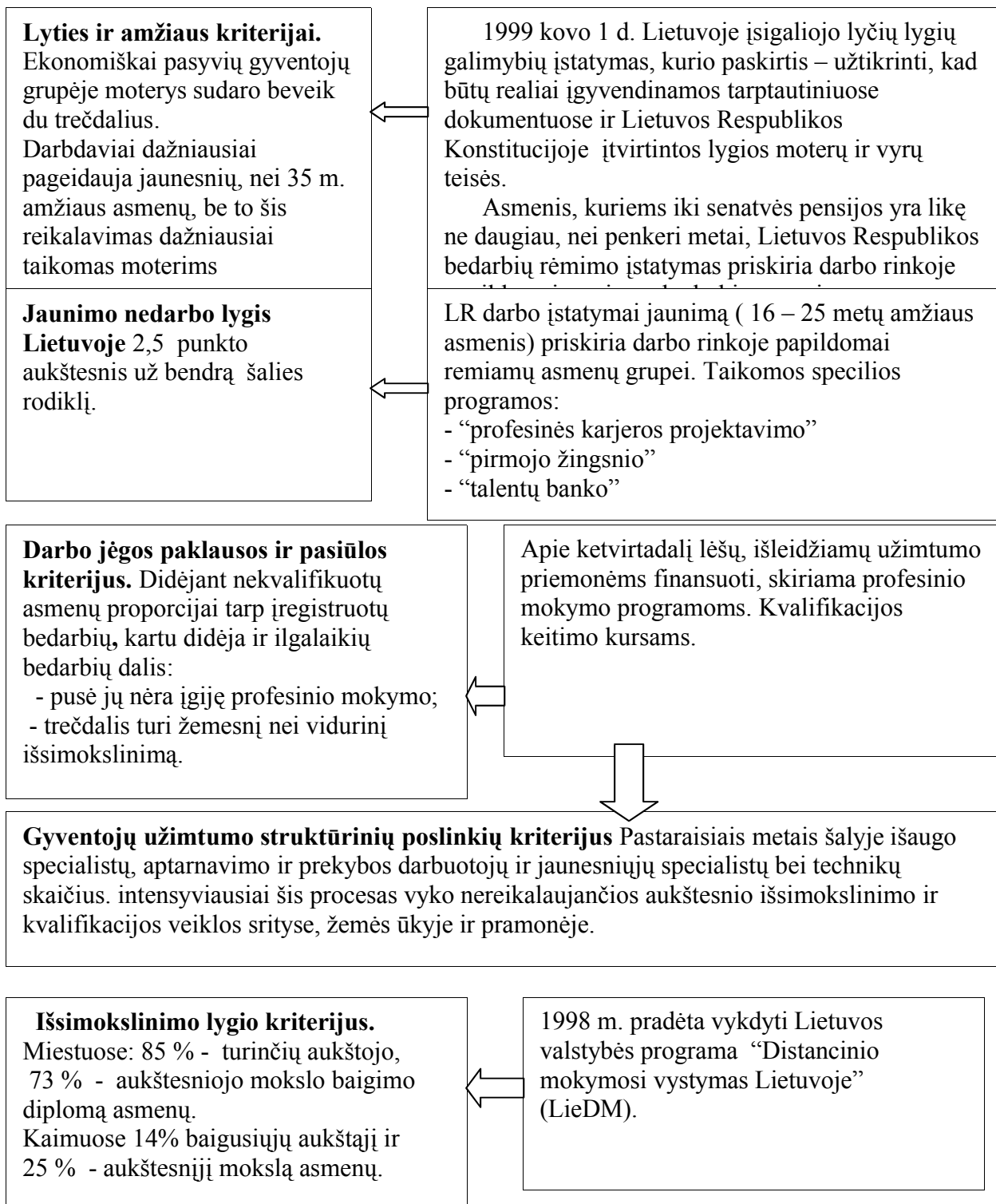
Lentelė Nr.2
Informacinės aplinkos pritaikymas neigaliesiems su skirtingais funkcijų sutrikimais

Neigaliųjų grupės		
	Informacinė aplinka ir jos pritaikymas švietimo, sveikatos apsaugos, socialinės paramos įstaigose	Informacinė aplinka ir jos pritaikymas visuomeninėse organizacijose
1	Asmenys su judėjimo funkcijų sutrikimais (su fizinėmis negaliomis) dėl funkcijų sutrikimų negali naudotis įprastomis technologijomis ir priemonėmis, o dėl nepritaikytos fizinės aplinkos negali pasiekti informacijos šaltinių.	
	Asmenims su fizine negalia šiose įstaigose pritaikytos informacinės įrangos praktiškai nėra.	Šalyje veikia virš 20 neigaliųjų respublikinių visuomeninių organizacijų, atstovaujančių asmenų su fizine negalia teises. Čia dirbama standartine kompiuterine įranga, kurios užtenka tik organizacijų veiklai administruoti.

2	<p>Aklieji ir silpnaregiai negali naudotis standartine informacine aplinka, nes jiems neprieinamas vaizdinis informacijos pateikimas.</p>
<p>Nuo 1992 m. veikia aklųjų kompiuterinės technikos taikymo centras Vilniuje. Nuo 1999 m. pradėta dirbti naudojantis Windows aplinka ir Interneto tinklu. Yra sukurtas, kartu su Rosasoft kompanija EENAT *. Dėl aukštų interneto kainų ir nepritaikytos įrangos dauguma aklųjų ir silpnaregių, bei įstaigų, kur jie mokosi ir dirba, neturi galimybių naudotis sveikajai visuomenės daliai prieinama informacija.</p>	<p>LASS** turi visų savo narių duomenų bazę, tačiau ji nepritaikyta darbui asmenims su regėjimo negalia, nėra prieinama platesnem asmenų ratui, prieinama tik LASS specialistams ir naudojama tik LASS barų administravimui organizacijos poreikiams, narių apskaitos ir analizės reikmėms. Yra sukurta ir tvarkoma LASS svetainė www.LASS.lt</p>
3	<p>Kurtieji ir neprigirdintieji turi problemų naudojant komunikacijos ir ryšio priemones, jiems neprieinama garsinė informacijos pateikimo forma, trūksta kompiuterinės įrangos, komunikacijos priemonių, teikiančių įvairiapusę vizualinę informaciją.</p>
<p>Veikia kurčiųjų ir neprigirdinčiųjų reabilitacinis mokymo centras, kuriame kurtieji turi galimybę naudotis 16 kompiuterių su standartine programine įranga.</p>	<p>Lietuvos kurčiųjų draugijoje dirbama kompiuterias su standartine įranga, kuri naudojama organizacijos veiklai administruoti.</p>
4	<p>Asmenys su proto negalia turi problemų suvokiant ir abdorojant informaciją</p>
<p>Yra vienas kitas labdaros keliu gautas kompiuteris su programine įranga. Dauguma įstaigų negali naudotis internetu, nes neturi kompiuterių, periferinių įrenginių, programinės įrangos, neskiriamos lėšos informacinei sistemai išlaikyti ir aptarnauti. Specialiojo ugdymo ir užimtumo įstaigose naudojami standartiniai kompiuteiria ugdymo programoms rengti.</p>	<p>Proto negalios asmenis su raidos sutrikimais globoja Lietuvos sutrikusio intelekto žmonių globos bendrija “Viltis”, kuri turi organizacijos administravimui tinklą (7 kompiuteriai). Lietuvoje veikia virš 50 skyrių, kurių 2/3 naudoja organizaciniam darbui kompiuterius, dažniausiai gautus labdara.</p>

Lentelė Nr 3

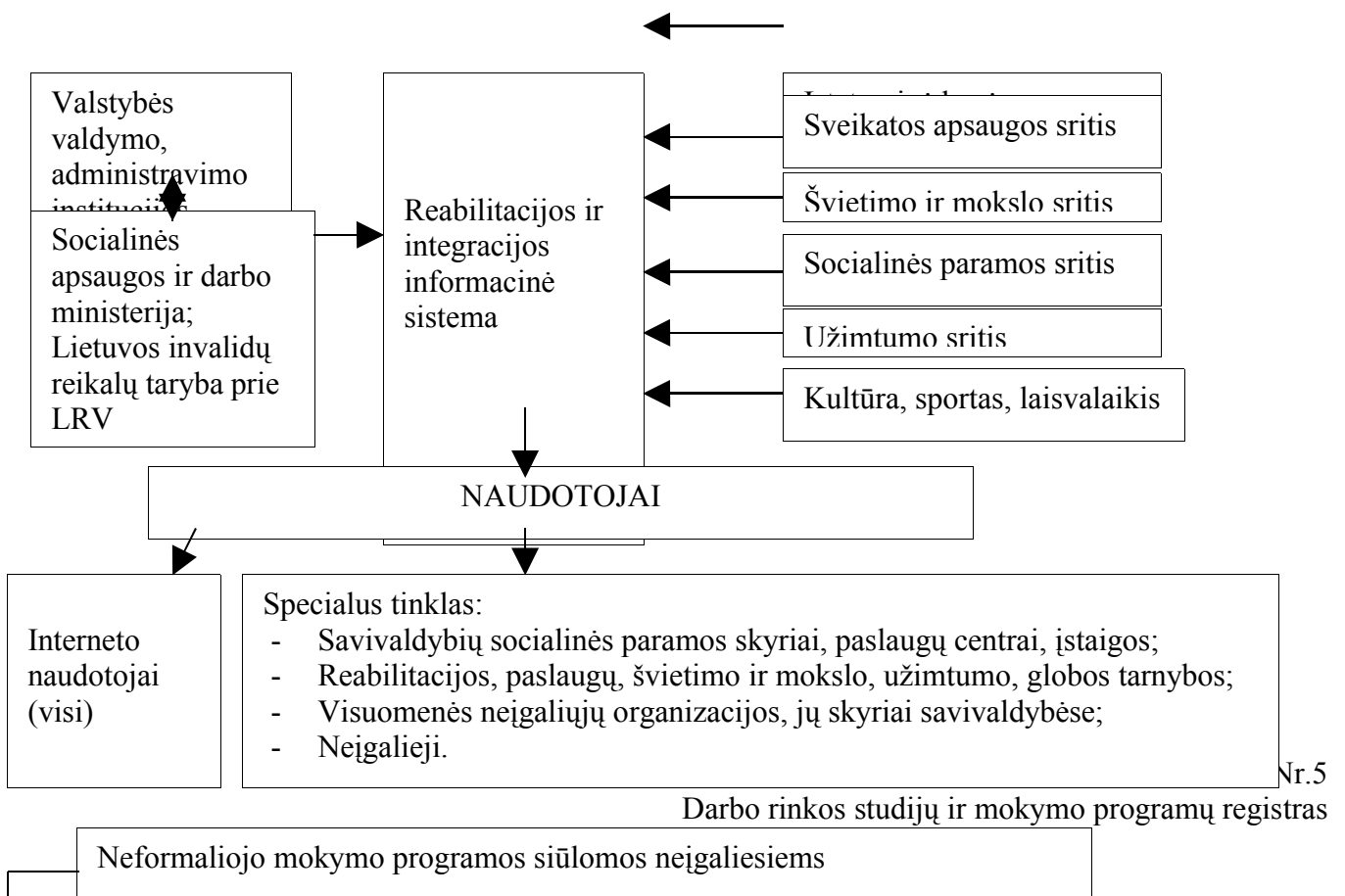
Charakteringų bedarbių grupių kriterijai, jų administravimas

Paveikslas Nr.1
Nuotolinio mokymosi kursai. Kompiuterio pradžiamokslis

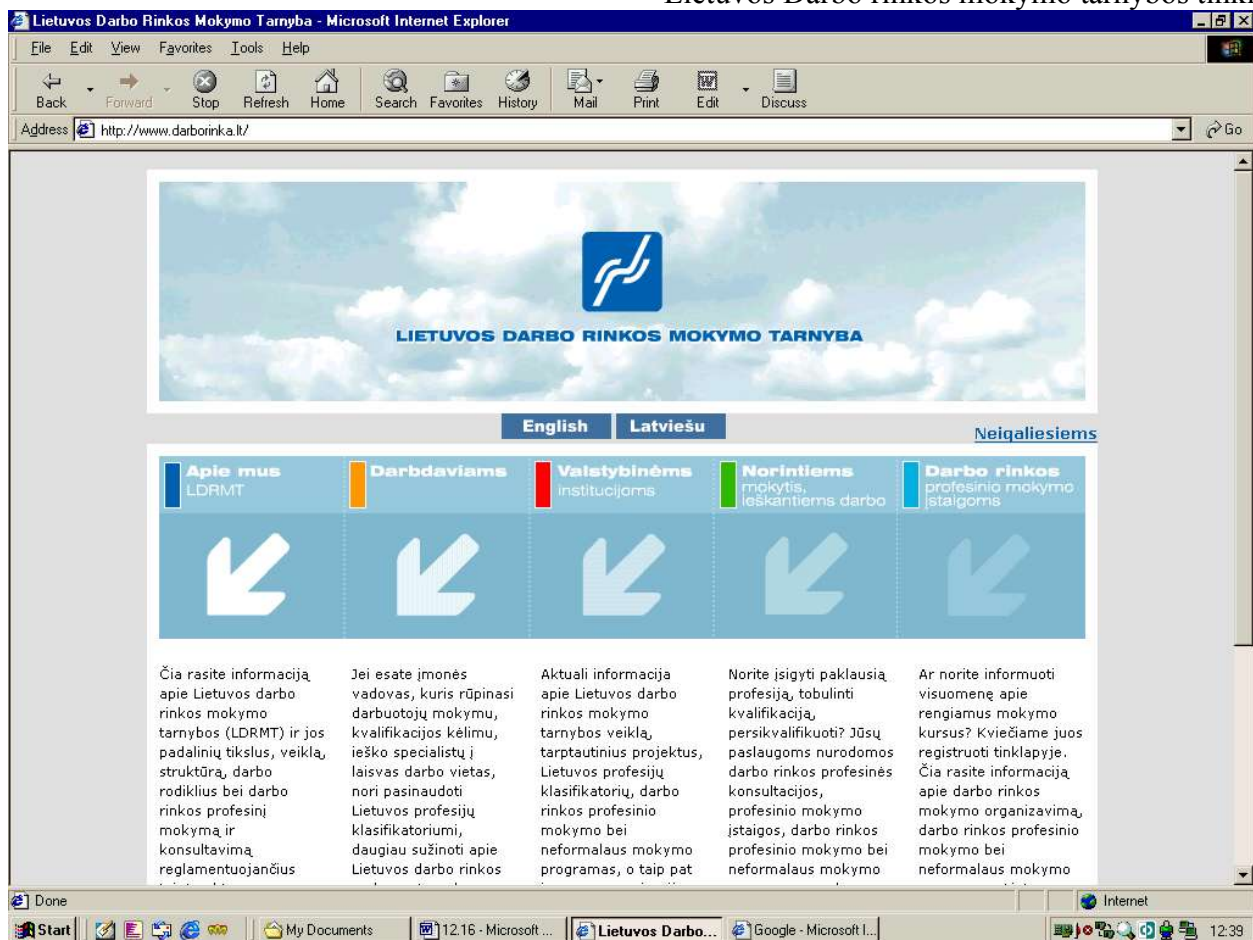
Schema Nr.16
Reabilitacijos ir integracijos informacinės sistemos architektūra

- Internetinio puslapio kūrimo mokymo programa adaptuota žmonėms su judėjimo negalia
- Medžio dizaino pagrindų mokymo programa adaptuota žmonėms su judėjimo negalia
- Juvelyro mokymo programa adaptuota žmonėms su judėjimo negalia
- Meninių gaminių iš odos gamintojo mokymo programa adaptuota žmonėms su judėjimo negalia
- Kompiuterio pagrindų vartotojo mokymo programa adaptuota žmonėms su judėjimo negalia
- Individualių drabužių siuvėjo-sukirpėjo mokymo programa (žmonėms su judėjimo negalia)
- Automobilio kėbulo ir salono valymas (asmenims su negalia)
- Siuvinėtojos mokymo programa (neformaliojo mokymo programa žmonėms su negalia)
- Aktyvi darbo paieška su Bewa Plus (rekomenduojama neįgaliesiems)
- Pynėjo iš vytelių mokymo programa (žmonėms su negalia)

Paveikslas Nr 2

Lietuvos Darbo rinkos mokymo tarnybos tinklapis

2. Summary

There are many different ways to interpret definition of social division, and it's contraposition – social cohesion, which the most generally describes as a degree what personages, families and communities can participate in social life and control their own lives. The part of society, which has no such possibilities - called social division.

Being on the hedge of big social – economical system changes, transformation to knowledge based society, influence of globalization and other significant cases, and involves us to look for new ways how to administrate divided society. This is high priority work of welfare state.

The ordinary ways of administration of social division are not fit enough. So, this is the right time to incorporate new ways of administration into old structures. Appearance of e.government system allows using ways of e.administration for administration of the social cohesion. This isn't absolutely new administrative ways. This is the regular administration, based into digital level. And ICT takes great part in this process. Lack of accesses to ICT produces new way of separation: digital and informational division.

This work is based on assumption that e.ways of administration are very effective but for it's successful incorporation is necessary to bridge digital divide: corporate spread of ICT, educational and promotional programs.

The goal of this job is exploration and evaluation of e.administration models possibilities to force social cohesion.

Analysis of social division and its wherefores allows imagining the measurement of the problem. It identifies leading positions of administration on which attentions needs to be given firstly.

Exploration of best's models worldwide lets think about their adaptation into state welfare or educational system.

E.models of administration allows to reduce social division and need to be explored widely.

3. Socialinę sanglaudą reglamentuojantys normatyvai

1 . Europos tarybos veikla siekiant užtikrinti socialinę sanglaudą

Europos taryba aktyviai propaguoja socialinę sanglaudą. Pagrindiniai šios veiklos tikslai yra:

- Garantuoti pakankamą socialinės apsaugos lygį;
- Skatinti užimtumą, profesinį rengimą ir darbuotojų teises;
- Užtikrinti labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių apsaugą;
- Skatinti lygias galimybes;
- Kovoti prieš atskirtį ir diskriminaciją
- Stiprinti Europos bendradarbiavimą migracijos srityje.

Socialinės sanglaudos strategija. 1997 m. Europos Tarybos Antrajame viršūnių susitikime socialinė sanglauda buvo įvertinta kaip vienas Organizacijos ateities prioritetų. Už socialinės sanglaudos strategijos formavimą atsako nauja institucija – Europos socialinės sanglaudos komitetas. Remiantis ankstesnio projekto “Žmogiškasis orumas ir socialinė atskirtis” rengiama strategija turi padėti siekti, kad socialinės teisės visiems žmonėms taptų realybe ir remti šeimas ir vaikus.

Su socialine sanglauda susijusių klausimų sprendimas. Socialinės sanglaudos plėtros skyrius, kuris buvo įsteigtas kaip atsakas į Antrojo viršūnių susitikimo Veiksmų planą, vykdo tyrimus ir atlieka analitinį darbą bei atsako už politikos formavimą ir projektinę veiklą valstybėje (ADACS programos). Be to, jis atsako už bendrą Europos tarybos ir Europos tarybos plėtros banko bendros programos įgyvendinimą ir strateginių ryšių su įvairiais nacionaliniais ir tarptautiniais partneriais palaikymą.

Europos konvencijos socialinėms teisėms apginti. Europos socialinė chartija, jos protokolai ir Pataisyta chartija garantuoja daugybę pagrindinių socialinių teisių.

Europos socialinės apsaugos kodeksas ir jo protokolai garantuoja minimalų apsaugos lygį, įskaitant sveikatos priežiūrą, ligas, gamybines traukmas, motinystę, nedarbą, negalės ir maitintojo netekimo pašalpas, šeimų pašalpas ir pensijas. Pataisytas Kodeksas (1990) atsižvelgia į pastarųjų metų pokyčius valstybių narių socialinės apsaugos įstatymuose ir didina valstybių apsaugos garantijas.[...]

Užimtumo skatinimo politika. Viena iš pagrindinių Europos Tarybos socialinės sanglaudos strategijos sudedamųjų dalių yra plėsti įsidarbinimo galimybes valstybių, Europos tarybos narių, darbo neturintiems gyventojams. Komitetas nusprendė surinkti gero patyrimo pavyzdžius, kuriais

remiantis būtų parengtos kovos su ilgalaikiu nedarbu skatinant užimtumo iniciatyvas vietose gaires, ypatingą dėmesį skiriant padėčiai Vidurio ir Rytų Europos valstybėse..

Europos taryba 1997 m. pradėjo Programą vaikams, apimančią įvairias su vaikais susijusias problemas, kurias bandoma spręsti organizuojant visos Europos forumus, darbo grupes, seminarus, telkiant ekspertų grupes. Taip pat formuojama nuosekli politika integruojant žmones su negalia. Migrantų lygių galimybių, bei socialinės integracijos projektai skirti padėti geriau suprasti diskriminacines problemas. Europos Taryba taip pat padeda valstybėms narėms gerinti romų / čigonų mažumos padėtį.

2. Socialinės sanglaudos didinimo klausimas Lisabonos konvencijoje

Vienas iš ES prioritetų yra padidinti investicijas į žmones ir mokymą, kurie yra didžiausias Europos turtas. Europos Sąjunga suvokia švietimo ir visą gyvenimą besitęsiančio mokymosi svarbą, užsienio kalbų mokėjimo ir technologinių įgūdžių poreikį. Geros kvalifikacijos darbuotojų stoka stabdo Europos telekomunikacijų ir interneto paslaugų plėtotę [39].

Socialine sanglaudos politikos tikslai ir uždaviniai

Vienas iš Lisabonos tikslu yra iki 2010 pasiekti apčiuopiamu rezultatu likviduojant skurdą Bendrijoje.

Europos Viršūnių susitikimuose šalims keliamas bendras tikslas – skatinti socialinę sanglaudą. Konstatuojama, kad žemiau skurdo ribos gyvenančių žmonių skaičius Bendrijoje yra nepriimtinas.

Laikomasi nuostatos, kova su socialine atskirtimi ir skurdu yra vienas svarbiausių Europos socialinio modelio modernizavimo elementu ir kad negalintieji dirbti turi gauti socialinę paramą, kuri jiems leistu aktyviai dalyvauti visuomenės gyvenime.

Žinių visuomenė teikia naujas galimybes sumažinti socialinę atskirtį:

- 1.dėl ekonominio augimo ir didesnio užimtumo,
- 2.dėl naujų būdų dalyvauti visuomenės gyvenime.

Kita vertus, atsiranda didesnio atotrūkio tarp turinčių žinias ir jų neturinčių rizika. Todėl šalia Nicos Europos Socialinės Politikos Darbotvarkės įgyvendinimo, veiksmai turi būti nukreipti įgūdžiams stiprinti ir užimtumui didinti.

Šalims narėms, kurioms tenka pagrindinis vaidmuo formuojant sanglaudos politiką, keliami Europos Tarybos apibrėžti uždaviniai:

- 1) Sudaryti visiems sąlygas turėti darbą, naudotis ištekliais, teisėmis, prekėmis ir paslaugomis;
- 2) Užsiimti socialinės atskirties prevencija;
- 3) Padėti labiausiai pažeidžiamiems;
- 4) Mobilizuoti visas pajėgas socialinei sanglaudai.

Tarybos dokumente pabrėžiama, kad šių tikslu turi būti siekiama visu politiku (socialines, sveikatos apsaugos, ekonomikos, busto ir pan.) priemonėmis ir išlaikant lyčių lygybes principą. Nurodytu uždaviniu įgyvendinimui šalys nares kviečiamos rengti nacionalinius Socialinės sanglaudos planus (*Action plans*) ir juose numatyti priemonės, kuriu pagalba iki 2010 m. būtų galima žymiai sumažinti skurdo riziką ir atskiru grupių (imigrantu, neįgaliųjų) socialinę atskirtį bei padidinti žmonių socialinę atsakomybę.

Pagrindiniu tikslu ir uždaviniu, jų įgyvendinimo galimybių bei ekonominiu pasekmių Bendras tikslas – *skatinti socialinę sanglaudą* – yra daugiau vertybinis, todėl vertinti jo pagrįstumą nėra prasminga. Tačiau jis turi ekonomines pasekmes, kurias vertinti galima.

Svarbu pastebėti tai, kad ES dokumentuose socialinė sanglauda pateikiama kaip tikslas, papildantis ekonominius ES tikslus, tokius kaip didesnis užimtumas, produktyvumas, konkurencingumas ir ekonominis augimas, o ne jiems prieštaraujantis. Toks požiūris dar vadinamas Europos modeliu, pabrėžiant jo skirtingumą nuo JAV. Remiantis klasikinėmis ekonomikos teorijomis, didesnes sanglaudos siekis (1) turi didesnius socialinius kaštus, kuriuos turi pakelti ekonominiai subjektai, dėl ko jų veiklos apimtys bei plėtra sumažėja ir (2) reiškia didesni perskirstymą, dėl kurio ekonominiu subjektu motyvacija dirbti sumažėja.

3. Plačiajuosčio ryšio infrastruktūros plėtros įtaka socialinės sanglaudos stiprinimui (ES ir Lietuvos direktyvose) [39]

2000 m. kovo 23-24 d. Lisabonos Europos Sąjungos viršūnių taryba iškėlė tikslą iki 2010 metų – sukurti pasaulyje konkurencingiausią ir dinamiškiausią žiniomis grindžiamą ekonomiką, pajėgią palaikyti nuolatinį augimą, užtikrinti užimtumą bei socialinę sanglaudą. Žiniomis grindžiamos ekonomikos vystymas – tai naujų technologijų įdiegimas, naujų paslaugų atsiradimas, darbo vietų sukūrimas, o tuo pačiu ir svarbus veiksnys ekonomikos augimui.

Europos Komisijos komunikatas “e-Europa 2005: informacinė visuomenė visiems” nustatė Europos Sąjungos valstybių planą dėl informacinės visuomenės plėtros regione. Šis planas nustatė veiksmų planą plačiai prieinamų plačiajuosčio ryšio infrastruktūra teikiamų paslaugų, aplikacijų ir turinio (e-Vyriausybė, e-mokymas, e-sveikata, e-verslas) ir plačiajuosčio ryšio infrastruktūros vystymui bei tinklų saugumui. Iki 2005 metų Europoje turi būti plačiai prieinama plačiajuosčio prieiga už konkurencingas kainas. Europos Sąjungos šalys turi užtikrinti, kad iki 2005 metų visos viešo administravimo institucijos turėtų plačiajuosčio prieigą. Turi būti siekiama kuo platesnio plačiajuosčio ryšio padengimo, valstybės politika turi skatinti plačiajuosčio padengimą nekonkurencingose vietovėse.

Atsižvelgiant į **Europos Sąjungos Lisabonos viršūnių tarybos** išvadas bei kitus valstybės strateginio valdymo tikslus, Lietuvos Respublikos Seimas 2002 m. lapkričio 12 d. nutarimu Nr. IX-1187 patvirtino Valstybės ilgalaikės raidos strategiją, kurioje nustatė gaires ir žinių ekonomikos ir elektroninio verslo plėtrai Lietuvoje. Žiniomis pagrįsta ekonomika tapo prioritetiniu Lietuvos siekiu. Mažinant socialinę atskirtį, turi būti šalinamos miesto ir kaimo telekomunikacijų ir informacinių technologijų infrastruktūros netolygumai. Valstybės valdymo ir savivaldos srityje prioritetas teikiamas naujų informacinių ir telekomunikacijų technologijų pritaikymui teikiant viešojo administravimo paslaugas gyventojams ir verslui bei elektroniniu būdu teikiamų paslaugų plėtojimui.

Kaip sudėtinė Valstybės ilgalaikės raidos strategijos dalis Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 12 d. nutarimu Nr.853 patvirtinta Lietuvos ūkio (ekonomikos) **plėtros iki 2015 metų** ilgalaikė strategija. Šioje strategijoje keliami tikslai sukurti žinių visuomenę, plėtojant regiono informacinę struktūrą, vystant valstybės valdymo ir savivaldos institucijų infrastruktūrą bei pertvarkant viešųjų paslaugų teikimą taip, kad informacija, reikalinga verslui ir gyventojų ūkinei veiklai, būtų prieinama per kompiuterių tinklus.

Išvystyta plačiajuosčio ryšio infrastruktūra yra pagrindas tokių paslaugų kaip –sveikata, e-verslas, e-Vyriausybė, e-mokymas paslaugų vystymui ir teikimui.

Plačiajuosčio ryšio prieiga – nuolatinė elektroninio ryšio tinklu ir(ar) priemonėmis teikiama prieiga prie duomenų perdavimo (internet'o) per kurią gali būti teikiamos e-Vyriausybės, e-mokymo, e-sveikatos ir e-verslo paslaugos, teikiamos didelio dažnių ruožo duomenų perdavimą palaikančiomis technologijomis. Plačiajuosčio ryšio prieiga užtikrinama elektroniniu ryšiu, kurio sparta yra ne mažesnė kaip 512 kbps (upstream/downstream) paskutinės mylios atkarpoje.

Strateginiai tikslai

Ši plačiajuosčio ryšio strategija sukurta, įgyvendinant aukščiau minėtų ES ir Lietuvos strategijų, numatančių žinių ekonomikos vystymą, tikslus. [...] Strategija numato gaires plačiajuosčio ryšio plėtrai Lietuvoje iki 2015 m. (2010 m.) .

Strateginiai tikslai, uždaviniai, priemonės:

1. Siekti, kad iki 2015 m. (2010) plačiajuostis ryšys būtų prieinamas gyventojams ir smulkioms vidutinėms įmonėms tiek miestuose, tiek regionuose ir tose vietovėse, kuriose nėra pakankamos konkurencijos [arba: “visoje Lietuvos teritorijoje”]:

1.1. vystyti plačiajuosčius duomenų perdavimo tinklus atokiose kaimo vietovėse ir ten, kur nėra pakankamos konkurencijos:

1.1.1. savivaldybėms, įvertinus padėtį regione (miestelyje), skelbti konkursus dėl plačiajuostės prieigos įrengimo gyventojams (SVI);

1.1.2. valstybės biudžete numatyti lėšas savivaldybėms plačiajuostės prieigos plėtros regione projektams finansuoti;

1.2. Užtikrinti, kad nebūtų ribojamos plačiajuoste prieigai įrengti naudojamos technologijos;

1.3. [Dėl paslaugų kainų uždavinys]?

2. Siekti, kad kuo didesnė dalis gyventojų, nepriklausomai nuo jų socialinės ir geografinės padėties, įgytų žinių ir įgūdžių naudotis šiuolaikinėmis informacinėmis technologijomis ir e-paslaugomis:

2.1. mokymo programas įtraukti į plačiajuostės prieigos plėtros regione projektus;

2.2. [...]

3. Siekti, kad dauguma gyventojų ir smulkių/vidutinių įmonių interaktyviu būdu galėtų naudotis viešo administravimo institucijų paslaugomis:

3.1. įgyvendinti e-Vyriausybę planą (sudaryti galimybę gyventojams ir ūkio subjektams gauti viešo administravimo paslaugas interaktyviu būdu – leidimų gavimas, paraiškų užpildymas, ataskaitų teikimas, t.t.);

3.2. visose viešo administravimo institucijose (valstybės ir savivaldos institucijose, gydymo įstaigose, mokyklose ir kt.) įvesti plačiajuostę prieigą;

3.3. teikti valstybės pagalbą finansuoti plačiajuosčio ryšio interneto prieigos taškams įvesti;

3.4. sudaryti palankesnes sąlygas gyventojams įsigyti kompiuterinę įrangą;

4. Lietuvos Vyriausybės planas skurdui įveikti

Europos Taryba 2000 metų Lisabonos susitikime pasirinko tolesniais Europos Sąjungos vystymosi tikslais iki 2010 metų tapti “konkurencingiausia ir dinamiška, žiniomis paremta pasaulio ekonomika, išlaikanti pastovų ekonomikos augimą, kuriančia daug kokybiškų darbo vietų būdinga didesne socialine sanglauda”. Skurdo ir socialinės atskirties esminis sumažinimas šiame susitikime yra pasirinktas vienu iš svarbiausių uždavinių.[10]

2000 m. buvo sukurta Skurdo mažinimo strategija, kurios pagrindu paruošta ir patvirtinta Skurdo mažinimo strategijos įgyvendinimo programa. Skurdo mažinimo strategijos įgyvendinimo tikslas – realizuoti Skurdo mažinimo strategijos pagrindines nuostatas, gerinti skurstančiųjų būklę, prioritetą teikiant aktyvioms skurdo mažinimo priemonėms, kartu tobulinti ir vykdyti pasyvias skurdo mažinimo priemones, teikiant piniginę paramą gyventojams, esantiems žemiau skurdo ribos, suvienyti valstybės, savivaldybių institucijų, taip pat nevyriausybinių organizacijų, piliečių bendras pastangas ir veiklą mažinant skurdą.

Pasirašiusi bendrą aprėpties memorandumą Lietuva įsipareigojo kurti **Nacionalinį kovos su skurdu ir socialine atkirtimi planą**. Skurdo ir socialinės atskirties įveikimas daugiausia yra politinės valios problema. Šiame Nacionaliniame veiksmų plane Lietuva įvardina savo įsipareigojimus imtis

visapusiškų įvairias sritis (užimtumą, švietimą, sveikatos apsaugą, socialinę apsaugą ir kt.) apimančių veikslių silpniausių gyventojų grupių padėčiai pagerinti, jų galimybės padidinti, bei jų skurdui ir socialinei atskirčiai sumažinti, kartu atsižvelgiant į skirtingą moterų ir vyrų padėtį, problemas ir poreikius. Įvertindama esamą padėtį ir savo galimybes, visiškai išgyvendinti šias problemas greitu laiku Lietuva nesitiki, tačiau iki 2010 metų bendromis ir vis geriau koordinuotomis valstybės, nevyriausybinių organizacijų, socialinių partnerių bei pačių atskirtųjų pastangomis ryški pažanga šaime procese bus pasiekta.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nariai suderino Nacionalinį kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veikslių planą 2004-2006 metams, kurį Lietuva netrukus pateiks vertinti Europos Komisijai.

Iškelti pagrindiniai uždaviniai, suformuluoti tikslai, kurių bus siekiama ilgalaikėje ir trumpalaikėje perspektyvoje. **Pagrindinis iššūkis Lietuvai šioje srityje – per artimiausią dešimtmetį įveikti kraštutinį skurdą ir žymiai sumažinti santykinį skurdą bei socialinę atskirtį.** Įgyvendinant valstybės politiką bus atsižvelgiama į Europos Sąjungos suformuluotus bendrus socialinės aprėpties tikslus ir siekiama, kad tam būtų kuo efektyviau panaudotos ne tik Lietuvos valstybės, bet ir ES struktūrinių fondų lėšos. Siekiant įtraukti į šią veiklą visą

pilietinę visuomenę, ypatingai svarbu bendradarbiauti su socialiniais partneriais ir nevyriausybiniomis organizacijomis, taip pat stiprinti atskirų regionų, vietos savivaldos organų vaidmenį bei tinkamai koordinuoti jų veiklą.

Nacionaliniame kovos su skurdu ir socialine atskirtimi veikslių plane išskiriami keli pagrindiniai strateginiai tikslai:

Kraštutinio skurdo įveikimas. Iki 2008 m. turės būti panaikintas gilus skurdas: kiekvienas, stokojantis maisto, neturintis pastogės nakvynei ar šiltų drabužių, bus bent minimaliai aprūpintas šiomis būtiniausiomis priemonėmis.

Labiliausiai skurstančių gyventojų grupių santykinio skurdo sumažinimas. Žymiai padidinus tikslinę pagalbą bei galimybes naudotis socialinės apsaugos, švietimo, profesinio mokymo, darbo rinkos priemonėmis, iki 2010 metų kiekvienos iš labiausiai skurstančių gyventojų grupių santykinis skurdo lygis bus sumažintas 5–10 procentinių punktų.

Darbo rinkos prieinamumo didinimas. Numatoma modernizuoti darbo rinką ir padidinti gyventojų galimybes joje dalyvauti. Bus siekiama visiško užimtumo, darbo kokybės ir našumo augimo, socialinės sanglaudos ir socialinės aprėpties stiprinimo. 2010 m. užimtumo lygis turėtų išaugti iki 70 proc., o nedarbo lygis neviršyti 8 proc. Jaunimo nedarbą iki 2010 m. numatyta sumažinti iki 15 proc. Bus plėtojama vyresnio amžiaus bedarbių perkvalifikavimo sistema, teikiama pagalba jiems grįžtant į darbo rinką, skatinamas kitoks darbdavių požiūris į vyresnio amžiaus darbuotojus.

Aktyvių darbo rinkos priemonių išplėtimas ilgalaikio nedarbo prevencijai ir ilgalaikiams bedarbiams. Iki 2010 m. numatyta sumažinti ilgalaikio nedarbo lygį iki 3,5 procentų, ir užtikrinti, kad iki 2010 m. bent 25 proc. ilgalaikių bedarbių dalyvautų aktyviose mokymo, perkvalifikavimo, darbo praktikos priemonėse. Taip pat bus plečiama ilgalaikio nedarbo prevencija.

5. Nacionalinė informacinės visuomenės plėtros strategija

Nacionalinė informacinės visuomenės plėtros strategija (toliau vadinama – “NIVP Strategija”, “Strategija”) – tai Lietuvos Respublikos Seimo patvirtintas norminis dokumentas, nustatantis ilgalaikes (dešimties metų laikotarpiui –2000-2011m.m.) gaires informacinės visuomenės (žinių visuomenės) plėtrai bei su ja susijusių ir būtinų struktūrinių socialinių-ekonominių pertvarkymų įgyvendinimui Lietuvoje [3].

Įgyvendinus Lietuvos Nacionalinėje informacinės visuomenės plėtros strategiją, kiekvienas žmogus išgyti ir nuolatos atnaujinti žinias, kvalifikaciją ir sėkmingiau prisitaikyti gyventi ir dirbti sparčiai kintančioje aplinkoje ir nepriklausomai nuo savo gyvenimo ir/ar darbo vietos. Bus mažinama bedarbystė dėl profesinės kompetencijos nepakankamumo, pagerės valstybės valdymas, miestų ir provincijos gyventojams bus suvienodintos sąlygos įgyti norimą išsilavinimą ir kelti profesinę kvalifikaciją. **Visuomenės kompetencijos plėtra – svarbiausias struktūrinis šios Strategijos elementas**

Pagrindiniai (prioritetiniai) informacinės visuomenės plėtros siekiniai, analizuojami LNIVP Strategijoje:

1. Visuomenės sanglauda (subalansuota šalies raida, naujų socialinės integracijos ir pagalbos sistemų plėtra). Nuoseklios ir kryptingos politikos dėka informacinės visuomenės plėtros procese bus išvengta socialinės poliarizacijos ir infrastruktūros vystymosi netolygumų, įgyvendinant esminius struktūrinius visuomenės pertvarkymus:

1.1 Būtina veiksmingai panaudoti informacinių technologijų bei naujosios visuomeninės infrastruktūros teikiamas galimybes, vystant teledarbo sąlygas, persikvalifikavimo sistemas, nuotolinius konsultacinius ir socialinės pagalbos centrus ir kt. (atitinkamai turi būti numatomas žvalgomųjų investicinių projektų, siekiant įvertinti tokių nuotolinio darbo, nuotolinės medicinos ir nuotolinio mokymosi technologijų efektyvumą sveikatos apsaugos ir socialiniams klausimams spręsti, įgyvendinimas).

1.2 Turės būti plėtojama naujų darbo vietų kūrimo skatinimo sistema, ypatingą dėmesį skiriant neįgaliems visuomenės nariams, piliečiams, gyvenantiems nutolusiose nuo centrų vietovėse, negalintiems pakeisti gyvenamosios vietos ar dirbti visą darbo dieną, vyresniojo amžiaus žmonėms,

investuojant į jų įtraukimą į aktyvią darbinę ir kūrybinę veiklą (vystantis ekonomikai, bus palaipsniui likviduojamos neefektyvios darbo vietos, atsirandant naujoms, susijusioms su aukštesnėmis technologijomis, kuriose bus kuriama daugiau pridėtinę vertę turinčios produkcijos, augs čia dirbančių aukštesnės kvalifikacijos darbuotojų gyvenimo kokybė, didės socialinė poliarizacija, todėl turi būti parengtos ir kasmet papildomos specialios valstybės programos, mažinančios tokią poliarizaciją).

1.3 Bus siekiama darbo vietų, profesijų vieningos valstybinės informacinės sistemos bei privačių (“virtualių”) darbo biržų, konsultavimo, įdarbinimo centrų ir pan. privačių struktūrų pusiausvyros. Turės būti skatinama harmoninga įskaitmenintų valstybinio ir privataus socialinio draudimo sistemų, ligonių kasų funkcionavimo sistemos plėtra.

Nacionaliniuose plėtros planuose turi būti aiškiai išskirtas regionų plėtros komponentas IVP aspektu – dėl geografinės lokalizacijos ar finansinių resursų stokos niekas nebūtų izoliuotas nuo e-aplinkos.

Darbas gali tapti patrauklesnis įvedant lankstesnes įdarbinimo galimybes:

- Teledarbas;
- moterų įtraukimui į e-verslą;
- jaunų žmonių poreikių realizavimui informacinės kompetencijos įgijimo bei nuotolinio mokymosi srityje;
- specialios programos “žmonėms, su ypatingais poreikiais” (užtikrinant jų galimybes naudotis skaitmeninėmis technologijomis).

Darbo santykių modernizavimas suteiks papildomą lankstumą derinant šeimos gyvenimą ir darbo laiką, kas būna aktualu ir darbdaviams ir darbuotojams. Šios reformos turi būti vykdomos socialinio bendradarbiavimo abipusių interesų dvasioje, išnaudojant įstatymų suteiktas galimybes pasirašyti lankstesnes darbo sutartis.

2. Viešojo administravimo efektyvumas ir demokratijos plėtra (“e-valdžia”- nauja viešųjų paslaugų organizacinė infrastruktūra, nauja politinių sprendimų priėmimo aplinka).

Įgyvendinant šį siekinį, bus siekiama sukurti lanksčią ir optimalią viešojo administravimo struktūrą, informacinių technologijų pagalba didinti tiesioginę visuomenės įtaką politiniams sprendimams.

3.Mokslo ir technologijų plėtra, spartinanti ekonomikos augimą (inovacinių sistemų plėtra).

Apima inovacinę plėtros sritį, kuri skatina visų kitų visuomenės sričių plėtrą. Informacinių ir skaitmeninių technologijų plėtra tai – šiuolaikinis mokslo ir technologijų plėtros variklis, katalizuojantis mokslo ir verslo sąveiką.

4. Mokslo, studijų, švietimo ir tęstinio lavinimosi sanglaudos procesai kurs lanksčią ir dinamišką Lietuvos bendruomenę, prisitaikančią prie nuolat kintančių pasaulinių procesų, šalies darbo rinkos pokyčių, ir padedančią prisitaikyti kiekvienam besimokančiajam; informacijos ir komunikacijos technologijų diegimą lavinimo įstaigose, jų renovaciją ir modernizavimą paspartins specialios valstybės programos, skatinančios bendradarbiavimą su nevyriausybinėmis organizacijomis, įvairiais fondais, verslo subjektais, mokslo bei kitos institucijomis; visuomenės švietimo kompiuterizavimas ir tęstinio lavinimosi sistemų diegimas skatins privataus sektoriaus aktyvų dalyvavimą (tai skatins ir atitinkamos teisinės aplinkos sudarymas).

6. Neaktyvių gyventojų kompiuterinio raštingumo kvalifikacijos kėlimo reglamentavimas

Šio Standarto nuostatas siekiama taikyti visiems šalies piliečiams, kuriems turi būti sudarytos sąlygos naudotis informacinėmis technologijomis, o visų lygių valdžios uždavinys – išvengti naujos piliečių **socialinės atskirties** informacinių technologijų naudojimo požiūriu. Todėl turi būti numatytos priemonės ir kvalifikacinės rekomendacijos atskirų visuomenės sluoksnių piliečiams, kuriems ankstesniuose šio Standarto skyriuose nustatyti baziniai kompiuterinio raštingumo reikalavimai nereikalingi arba yra sunkiai pasiekiami [45].

Neaktyviais gyventojais reikia laikyti jau baigusius savo aktyvią darbo veiklą piliečius, specialių poreikių žmones ir visus tuos, kurie dėl susiklosčiusių subjektyvių ar objektyvių priežasčių lieka šalia aktyvios darbo veiklos, bet jų normaliai visuomeninei ar privačiai veiklai informacinių technologijų žinios yra reikalingos.

Būtina parengti atskiras programas ir jas taikyti specialių poreikių žmonėms ir neįgaliems žmonėms, nes tik taip jie galės integruotis į informacinę visuomenę.

Siekiant integruoti į aktyvią veiklą pagyvenusius žmones, tikslinga parengti ir taikyti specialias programas, kurių apimtis yra mažesnė negu bazinės kompiuterinio raštingumo kvalifikacijos reikalavimai, bet pakankama ir teikianti galimybę garbaus amžiaus žmonėms pagal jų poreikius taikyti informacines technologijas.

Piliečiams, kurių kompiuterinio raštingumo poreikiai ar įsisavinimo galimybės yra žemesni negu bazinės kompiuterinio raštingumo kvalifikacijos nuostatos, gali būti taikoma minimali kompiuterinio raštingumo kvalifikacija, apimanti informacinių technologijų žinias ir gebėjimus, pakankamus naudotis interneto aplinkoje teikiamomis paslaugomis – komunikacija, informacijos paieška ir perdavimu.

